

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΜΟΝΤΕΛΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ»

*

'DISABILITY AND CULTURAL DIVERSITY'

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΦΛΑΓΚΟΥ

ΡΟΔΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2022

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΜΟΝΤΕΛΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΦΛΑΓΚΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

A.M.: 4152019036

«ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ»

*

'DISABILITY AND CULTURAL DIVERSITY'

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΤΣΙΜΠΙΔΑΚΗ ΑΣΗΜΙΝΑ, ΜΟΝΙΜΗ ΕΠΙΚΟΥΡΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΣΟΦΟΣ ΑΛΙΒΙΖΟΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΛΥΠΟΥΡΛΗ ΕΛΕΝΗ, ΜΟΝΙΜΗ ΛΕΚΤΟΡΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ
ΑΙΓΑΙΟΥ

ΡΟΔΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2022

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΑΥΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΕΥΣΗ ΑΣΦΟΤΕΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΜΟΝΤΕΛΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αναπηρία και πολιτισμική ετερότητα

•

Disability and cultural diversity

ΦΛΑΓΚΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

Επιβλέπων: Τσιμπιδάκη Ασημίνα, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια ΠΤΔΕ Παν. Αιγαίου

Εγκρίθηκε από την τριμελή εξεταστική επιτροπή στις 2 Φεβρουαρίου 2022

Τσιμπιδάκη Ασημίνα, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια ΠΤΔΕ Παν.
Αιγαίου

Σοφός Αλιβίζος, Καθηγητής ΠΤΔΕ Παν. Αιγαίου

Λυπουρλή Ελένη, Μόνιμη Λέκτορας ΠΤΔΕ Παν. Αιγαίου

Ρόδος, 2022

Δηλώνω υπεύθυνα ότι είμαι συγγραφέας αυτής της πρωτότυπης μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας, ότι έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς, είτε παραφρασμένες, και ότι αυτή η εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για το συγκεκριμένο Π.Μ.Σ.

Αικατερίνη Φλάγκου

Πρόλογος

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία με τίτλο «Αναπηρία και πολιτισμική ετερότητα» εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Μοντέλα Παρέμβασης στην Ειδική Αγωγή». Μέσω της μελέτης αυτής, επιχειρείται η διερεύνηση του θεσμικού πλαισίου και των συνθηκών διαβίωσης που διέπουν την καθημερινότητα των προσφύγων, μεταναστών και αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις, καθώς και η καταγραφή των επίσημων φορέων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, μαχόμενων υπέρ της διττής αυτής ταυτότητας στα σύγχρονα δεδομένα.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω, ειλικρινά και εγκάρδια, την Επίκουρη Καθηγήτρια Τσιμπιδάκη Ασημίνα, για την πολύτιμη στήριξή της καθ' όλη τη διάρκεια των ακαδημαϊκών μου σπουδών, καθώς και για τη δυνατότητα που μου προσέφερε να εντυπώσω σε ένα τόσο ενδιαφέρον θέμα, μέσω του οποίου ικανοποιούνται τα επιστημονικά μου ενδιαφέροντα. Ακόμη, ευχαριστώ τον Καθηγητή Σοφό Αλιβίζο και τη Μόνιμη Λέκτορα Λυπουρλή Ελένη για τη συμβολή τους στην αξιολόγηση της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας ως μέλη της τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στα πρόσωπα του οικογενειακού και φιλικού μου περιβάλλοντος για την κατανόηση και τη συμπαράστασή τους κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

Περιεχόμενα διπλωματικής εργασίας

Πρόλογος	5
Κατάλογος πινάκων.....	8
Κατάλογος γραφημάτων	8
Συνομογραφίες	9
Περίληψη.....	10
Abstract	11
Κεφάλαιο 1 ^ο : Εισαγωγή στην προβληματική της έρευνας	12
1.1. Διατύπωση ερευνητικού προβλήματος.....	12
1.2. Βασικός σκοπός και επιμέρους στόχοι.....	12
1.3. Ερευνητικά ερωτήματα	13
1.4. Αναγκαιότητα της έρευνας	14
1.5. Οργάνωση της μελέτης	15
Κεφάλαιο 2 ^ο : Θεωρητικό πλαίσιο	17
2.1. Εννοιολογική προσέγγιση των όρων «πρόσφυγας», «αιτών άσυλο», «άτομο με αναπηρία».....	17
2.1.1. Οι έννοιες του πρόσφυγα και του μετανάστη	17
2.1.2. Η έννοια του αιτούντα άσυλο.....	18
2.1.3. Η έννοια της αναπηρίας	19
2.2. Η σημασία και το πλαίσιο του ζητήματος.....	23
2.2.1. Πολιτισμική ετερότητα και αναπηρία	23
2.2.2. Διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο διαχείρισης του προσφυγικού ζητήματος.....	27
2.2.3. Αντιμετώπιση των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο	29
2.3. Υφιστάμενη κατάσταση στην Ελλάδα.....	31
2.3.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή	31
2.3.2. Ποσοτική εκτίμηση του πληθυσμού των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο με αναπηρία.....	33
2.3.3. Διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης	34
2.3.4. Υλικές συνθήκες υποδοχής και διαβίωσης.....	37
2.3.5. Πρόσβαση στην υγεία, στην πρόνοια και την κοινωνική φροντίδα	40
2.3.6. Ένταξη στην εκπαίδευση	44
2.3.7. Ζητήματα πληροφόρησης/ενημέρωσης.....	45
Κεφάλαιο 3 ^ο : Βιβλιογραφική ανασκόπηση	51
3.1. Έρευνες στην Ελλάδα.....	51
3.2. Έρευνες στον διεθνή χώρο.....	52
Κεφάλαιο 4 ^ο : Μεθοδολογία.....	66

4.1.	Ερευνητικός σχεδιασμός.....	66
4.2.	Δείγμα	67
4.3.	Ανάλυση των δεδομένων.....	71
Κεφάλαιο 5^ο: Ευρήματα.....		77
5.1.	Άξονας 1 ^{ος} : Χαρακτηριστικά των αναρτήσεων της Ε.Σ.Α.μεΑ.....	77
5.1.1	Είδος αναρτήσεων	77
5.1.2	Σκοπός τεκμηρίων.....	78
5.1.3	Συχνότητα δημοσιεύσεων	78
5.1.4	Ποιότητα αναρτήσεων	79
5.1.5	Το ζήτημα της αναπηρίας εντός των δημοσιεύσεων	79
5.2.	Άξονας 2 ^{ος} : Η δράση της Ε.Σ.Α.μεΑ. το χρονικό διάστημα 2015-2021.....	80
5.2.1	Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2015	80
5.2.2	Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2016	85
5.2.3	Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2017	99
5.2.4	Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2018	108
5.2.5	Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2019	112
5.2.6	Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2020	115
5.2.7	Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2021	119
5.3.	Άξονας 3 ^{ος} : Διεκδικήσεις και κατάθεση προτάσεων από την Ε.Σ.Α.μεΑ.	121
5.3.1	Αποδέκτες επιστολών.....	122
5.3.2	Περιεχόμενο επιστολών.....	123
Κεφάλαιο 6^ο: Συζήτηση		128
Κεφάλαιο 7^ο: Συμπεράσματα, περιορισμοί και προτάσεις		134
7.1.	Συμπεράσματα.....	134
7.2.	Περιορισμοί της μελέτης.....	137
7.3.	Προτάσεις για διερεύνηση	138
Επίλογος		140
Βιβλιογραφία.....		141
Ελληνόγλωσσες αναφορές		141
Ξενόγλωσσες αναφορές.....		145
Παράρτημα.....		150

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1: Εισερχόμενοι πληθυσμοί στην Ελλάδα.....	32
Πίνακας 2: Θαλάσσιες και χερσαίες αφίξεις στην Ελλάδα, 2016-2021	33
Πίνακας 3: Δείγμα έρευνας.....	67
Πίνακας 4: Τεκμήρια Ε.Σ.Α.μεΑ. 2015-2021.....	75
Πίνακας 5: Σκοπός τεκμηρίων.....	78
Πίνακας 6: Συχνότητα δημοσιεύσεων	79
Πίνακας 7: Ποιότητα αναρτήσεων	79
Πίνακας 8: Το ζήτημα της αναπηρίας εντός των δημοσιεύσεων.....	79
Πίνακας 9: Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2015	80
Πίνακας 10: Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2016.....	85
Πίνακας 11: Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2017.....	99
Πίνακας 12: Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2018.....	108
Πίνακας 13: Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2019.....	112
Πίνακας 14: Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2020.....	115
Πίνακας 15: Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2021.....	119
Πίνακας 16: Αποδέκτες επιστολών.....	122
Πίνακας 17: Περιεχόμενο επιστολών	123
Πίνακας 18: Είδος αιτημάτων.....	124
Πίνακας 19 Είδος προτάσεων	127

Κατάλογος γραφημάτων

Γράφημα 1: Είδος αναρτήσεων	77
Γράφημα 2: Δίκτυο καταγραφής περιστατικών ρατσιστικής βίας	88
Γράφημα 3: Είδος αναρτήσεων	121
Γράφημα 4: Είδος αιτημάτων	126

Συντομογραφίες

ΑΜΚΑ: Αριθμός Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης

ΑΦΜ: Αριθμός Φορολογικού Μητρώου

ΕΑΑ: Εργαλείο Αξιολόγησης Αναγκών

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΣΔΑ: Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

ΗΕ: Ηνωμένα Έθνη

ΚΕΕΛΠΝΟ: Κέντρο Ελέγχου & Πρόληψης Νοσημάτων

ΚΕΚΥΚΑμεΑ: Κέντρο Εκπαίδευσης, Κοινωνικής Υποστήριξης και Κατάρτισης
Ατόμων με Αναπηρία

ΚΕΣΑ: Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου

ΚΕΦΙΑΠ: Κέντρο Φυσικής Ιατρικής και Αποκατάστασης

ΚΥΤ: Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης

ΟΠΕΚΑ: Οργανισμός Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης

ΠΑΑΥΠΑ: Προσωρινός Αριθμός Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης
Αλλοδαπού

ΠΟΥ: Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας

ΣΛΕΕ: Συνθήκη της Λισαβόνας

CRPD: Convention on the Rights of Persons with Disabilities

EDF: European Disability Forum

UN: United Nations

Περίληψη

Η σύζευξη των ταυτοτήτων της αναπηρίας και της πολιτισμικής ετερότητας οδηγεί στην υπόθεση ότι το άτομο που φέρει και τις δύο ταυτότητες καθίσταται περισσότερο ευάλωτο στη συνθήκη ανάπτυξης διττού αποκλεισμού, περιορίζοντάς το σε μια μειονότητα με ακόμα στενότερα όρια (Berghs, 2015). Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση του θεσμικού πλαισίου και των συνθηκών διαβίωσης των προσφύγων, μεταναστών και αιτούντων άσυλο με αναπηρία, καθώς και η καταγραφή των επίσημων φορέων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, μαχόμενων υπέρ της διττής αυτής ταυτότητας στα σύγχρονα δεδομένα. Η υπάρχουσα βιβλιογραφία κατευθύνει την έρευνα στη μελέτη τεκμηρίων ενδεικτικών των δράσεων για τους πρόσφυγες, μετανάστες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία (Duell-Piening, 2018), μέσω των οποίων επιχειρείται κριτική ανάλυση της θέσης των ταυτοτήτων της αναπηρίας και του διαφορετικού πολιτισμικού υποβάθρου, σε διεθνές και εγχώριο επίπεδο. Το παρόν ερευνητικό εγχείρημα αναπτύσσεται με μικτή μεθοδολογία, αξιοποιώντας μεθόδους ανάλυσης ποιοτικές (ανάλυση περιεχομένου) και ποσοτικές (περιγραφική στατιστική). Το δείγμα της εργασίας απαρτίζεται από 85 τεκμήρια αναρτημένα στην επίσημη ιστοσελίδα της Ε.Σ.Α.μεΑ. Σύμφωνα με τα ευρήματα, διαφαίνεται η έλλειψη δεδομένων σε σχέση με τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες στη χώρα υποδοχής τους και διαπιστώνεται η αναποτελεσματική εφαρμογή των ειδικών συνθηκών και εγγυήσεων θεσμικής βάσης που τους αφορούν, με τα όσα προβλέπονται στη νομοθεσία να χαρακτηρίζονται ασαφή και δίχως εξειδίκευση στα άτομα με αναπηρία/ες. Υποδεικνύονται οι αδυναμίες του ισχύοντος συστήματος, καθιστώντας εντονότερη την ανάγκη, διεπιστημονικής και πολύπλευρης, παρέμβασης προς την πιο αποτελεσματική διαχείριση των ατόμων με πολλαπλές ταυτότητες, όπως αυτές της αναπηρίας εντός των προσφυγικών και μεταναστευτικών πληθυσμών.

Λέξεις κλειδιά: αναπηρία, πολιτισμική ετερότητα, πρόσφυγας

Abstract

The co-existence of disability and cultural diversity leads to the hypothesis that individuals carrying both identities become more vulnerable to experiencing dual exclusion, while they may be limited to a minority with even narrower boundaries (Berghs, 2015). The aim of this paper is to investigate the current legislative framework and the living conditions of refugees, immigrants and asylum seekers with disability, as well as to record the official organizations operating in Greece in favour of the rights of individuals carrying both identities. The existing literature directs the research to the discussion of the evidence that is indicative of the actions taken for refugees, immigrants and asylum seekers with disabilities (Duell-Piening, 2018), through which a critical analysis of disability and different cultural backgrounds, internationally and domestically, is attempted. The present research uses mixed methodology, including qualitative (content analysis) and quantitative (descriptive statistics) analysis methods. The sample of the thesis consists of 85 items posted on the official website of N.C.D.P. According to findings, the lack of data on refugees and asylum seekers with disability in the host country, as well as the weaknesses of the current system is indicated, intensifying the need for interdisciplinary and multifaceted intervention to more effective coping mechanisms towards people with multiple identities, such as those with disability within refugee and immigrant populations.

Keywords: disability, cultural diversity, refugee

Κεφάλαιο 1^ο: Εισαγωγή στην προβληματική της έρευνας

1.1. Διατύπωση ερευνητικού προβλήματος

Οι σύγχρονες κοινωνικές εξελίξεις, η όξυνση των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών (Berghs, 2015), το προσωπικό ενδιαφέρον για ζητήματα που άπτονται της αναπηρίας και της διεκδίκησης ισότιμων ευκαιριών στην εκπαίδευση και την κοινωνική ενσωμάτωση, διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας.

Τα άτομα με αναπηρία και τα άτομα διαφορετικού πολιτισμικού υποβάθρου από αυτό της χώρας στην οποία διαμένουν, emπίπτουν σε ομάδες που δύναται να βιώσουν το στίγμα και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η σύζευξη των ταυτοτήτων της αναπηρίας και της πολιτισμικής ετερότητας οδηγεί στην υπόθεση ότι το άτομο που φέρει και τις δύο ταυτότητες καθίσταται περισσότερο ευάλωτο στη συνθήκη ανάπτυξης διττού αποκλεισμού, περιορίζοντάς το σε μια μειονότητα με ακόμα στενότερα όρια. Υπό την οπτική αυτή, προτείνεται η προσπάθεια κριτικής ανάλυσης της θέσης των ταυτοτήτων της αναπηρίας και της διαφορετικής της ελληνικής καταγωγής ανθρώπων στην εγχώρια πραγματικότητα. Η υπάρχουσα βιβλιογραφία κατευθύνει την έρευνα στη μελέτη τεκμηρίων ενδεικτικών των δράσεων για τους πρόσφυγες και μετανάστες με χρόνιες ασθένειες και αναπηρία (Duell-Piening, 2018).

Η μελέτη θα εστιάσει στην αξιοποίηση της υπάρχουσας ερευνητικής προσπάθειας σε σχέση με τις έννοιες της αναπηρίας, του πρόσφυγα και του μετανάστη, της ταυτότητας του ατόμου με αναπηρία/ες και διαφορετικό πολιτισμικό προφίλ από αυτό της χώρας διαμονής του, του κοινωνικού στιγματισμού, της πρόσβασης στην υγεία, την πρόνοια, την κοινωνική φροντίδα και την εκπαίδευση στα ελληνικά δεδομένα. Στην παρούσα εργασία η χρήση του όρου αναπηρία emπεριέχει και τις χρόνιες παθήσεις.

1.2. Βασικός σκοπός και επιμέρους στόχοι

Σκοπός της έρευνας:

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στη διερεύνηση του θεσμικού πλαισίου και των συνθηκών διαβίωσης που διέπουν την καθημερινότητα των προσφύγων, μεταναστών και αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα με χρόνιες ασθένειες ή/και αναπηρία/ες, καθώς και

την καταγραφή των επίσημων φορέων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, μαχόμενων υπέρ της διττής αυτής ταυτότητας στα σύγχρονα δεδομένα.

Επιμέρους στόχοι:

- Να αναλύσει κριτικά τη θέση και την ταυτότητα των προσφύγων με αναπηρία σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο.
- Να διερευνήσει το ισχύον θεσμικό πλαίσιο στην εγχώρια πραγματικότητα, βάσει του οποίου καθορίζονται οι συνθήκες διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία και πολιτισμική ταυτότητα διαφορετική της ελληνικής.
- Να μελετήσει το είδος και τα αποτελέσματα των δράσεων επίσημων φορέων στην Ελλάδα αναφορικά με ζητήματα πολιτισμικής ετερότητας και αναπηρίας.
- Να επισημάνει τις συστάσεις των φορέων αυτών, σε σχέση με ζητήματα νομοθετικής φύσης που χρήζουν βελτίωσης, με γνώμονα την ιθαγένεια, την κοινωνική ενσωμάτωση και την εκπαίδευση προσφύγων με αναπηρία/ες.

1.3. Ερευνητικά ερωτήματα

Η μελέτη επιδιώκει να απαντήσει τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- *Ποιο είναι το διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο διαχείρισης των προσφύγων με αναπηρία;*
- *Ποιο είναι το εκτιμώμενο ποσοστό του πληθυσμού των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο με αναπηρία στην Ελλάδα;*
- *Ποιες είναι οι διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης των προσφύγων με αναπηρία στη χώρα;*
- *Ποιες είναι οι συνθήκες πρόσβασης στην υγεία, την πρόνοια, την κοινωνική φροντίδα, τα ζητήματα ενημέρωσης και την εκπαίδευση για τους πρόσφυγες, τους μετανάστες και τους αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες στην Ελλάδα;*
- *Ποιοι είναι οι επίσημοι φορείς με δράσεις που αφορούν στα άτομα που φέρουν τη διττή ταυτότητα της αναπηρίας και της διαφορετικής της ελληνικής καταγωγής;*
- *Ποιο είναι το είδος και τα αποτελέσματα των δράσεων των φορέων που ασχολούνται με ζητήματα αναπηρίας και πολιτισμικής ετερότητας στην Ελλάδα;*
- *Ποιες είναι οι συστάσεις των φορέων αυτών, σε σχέση με ζητήματα νομοθετικής φύσης που χρήζουν βελτίωσης, με γνώμονα την ιθαγένεια, την κοινωνική ενσωμάτωση και την εκπαίδευση των παιδιών προσφύγων με αναπηρία;*

1.4. Αναγκαιότητα της έρευνας

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας την καθιστά δίοδο προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών. Αρκετές φορές η χώρα αποτελεί ενδιάμεσο σταθμό της πορείας στην υπόλοιπη Ευρώπη, εξαιτίας και της προσβασιμότητας που προσφέρεται δια των θαλάσσιων οδών. Η κατάσταση αυτή γίνεται περισσότερο ορατή από το 2015, λόγω της ευρύτερης κρίσης στη Μέση Ανατολή και των πολεμικών συρράξεων στη Συρία. Τόσο τα αίτια της μετακίνησης των εν λόγω πληθυσμών, όσο και η ίδια η φύση της φυγής, συνδράμουν στη δραματική αύξηση των κινδύνων που ελλοχεύουν για την ύπαρξη, τη σωματική ακεραιότητα και την ψυχική υγεία των ανθρώπων αυτών (Berghs, 2015). Ως εκ τούτου, σημαντικό ποσοστό των προσφύγων και μεταναστών που φτάνουν στην χώρα, δύναται να παρουσιάζει τόσο κάποια επίκτητη δυσκολία ή/και αναπηρία, όπως το μετα-τραυματικό στρες, οι ψυχικά ορμώμενες διαταραχές και οι κινητικές αναπηρίες, όσο και κάποια χρόνια πάθηση ή εγγενή αναπηρία (Borsay, 2014).

Η προσπάθεια αναζήτησης βιβλιογραφικών αναφορών σε σχέση με την ύπαρξη της αναπηρίας σε άτομα εντός του προσφυγικού πληθυσμού, υπέδειξε ότι η συγκεκριμένη ομάδα δεν είναι ιδιαίτερα προβεβλημένη. Ειδικότερα, η αρθρογραφία σε ξενόγλωσσα διεθνή περιοδικά είναι περιορισμένη και εστιάζει κυρίως στην προσέγγιση της αναπηρίας σύμφωνα με το ιατρικό μοντέλο (Rice, 2017), ενώ στα ελληνικά δεδομένα δύναται να χαρακτηριστεί εξαιρετικά περιορισμένη (Καραφούσια, 2018; Καραγιάννη, 2017).

Η αντιμετώπιση των προσφύγων, μεταναστών και αιτούντων άσυλο με αναπηρία ως μειονότητα, και κατ' επέκταση ως ζήτημα ελάχιστονης σημασίας, ενδεχομένως να αιτιολογεί την συστηματική αγνόηση της συγκεκριμένης ομάδας πληθυσμού. Η προσπάθεια διαχείρισης του κοινωνικού αποκλεισμού που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία συνιστά ένα σύνθετο φαινόμενο, το οποίο ενισχύεται με την απόδοση πολλαπλών ταυτοτήτων στα άτομα αυτά, όπως πρόσφυγας ή μετανάστης με αναπηρία. Η ύπαρξη ενός ριζοσπαστικού κοινωνικού μοντέλου, σε συνδυασμό με τη διασφάλιση πρόσβασης σε ατομικά δικαιώματα και σε περιβάλλον απαλλαγμένο από εμπόδια, ίσως να αποτελεί λύση στο φαινόμενο αυτό (Καραγιάννη, 2014; Τσιάκαλος, 1999).

Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί να απαντήσει σε ερωτήματα σχετικά με τη θέση, την αντιμετώπιση, τα δικαιώματα και την κοινωνική ενσωμάτωση των προσφυγικών και μεταναστευτικών πληθυσμών με αναπηρία εντός της σύγχρονης, εγχώριας και μη, κοινωνίας, με την υπόθεση ότι η διττή περιοριστική ταυτότητα που τους αποδίδεται τους τοποθετεί σε ακόμη πιο ευάλωτη θέση. Επιχειρείται δηλαδή, η προσέγγιση τμήματος των ανεξερεύνητων διαστάσεων της συνθήκης των ατόμων με δύο ταυτότητες που αλληλεπιδρούν και συνεξαρτώνται: αυτές της αναπηρίας και της πολιτισμικής ετερότητας.

1.5. Οργάνωση της μελέτης

Η παρούσα μελέτη αποτελείται από επτά κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας παρατίθενται η διατύπωση του ερευνητικού προβλήματος, ο σκοπός και οι επιμέρους στόχοι της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα, η αναγκαιότητα της παρούσας μελέτης και η συμβολή της στην υπάρχουσα βιβλιογραφία.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσεται το θεωρητικό πλαίσιο, μέσω του οποίου αποσαφηνίζονται έννοιες που συνδέονται με τις ταυτότητες του πρόσφυγα, του μετανάστη, του αιτούντα άσυλο και του ατόμου με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις, εισάγοντας τον αναγνώστη στην προβληματική της έρευνας και συμβάλλοντας στη διατύπωση απαντήσεων στα ερευνητικά ερωτήματα. Αναλυτικότερα, επιχειρείται εννοιολογική προσέγγιση του διεθνούς, ευρωπαϊκού και εγχώριου πλαισίου διαχείρισης του προσφυγικού ζητήματος, καθώς και συνοπτική παρουσίαση της υφιστάμενης κατάστασης στα ελληνικά δεδομένα, σχετικά με τις διαδικασίες και τις υλικές συνθήκες υποδοχής και ταυτοποίησης των προσφύγων, μεταναστών και αιτούντων άσυλο, τις δυνατότητες που τους παρέχονται αναφορικά με την πρόσβασή τους στην υγεία, την πρόνοια, την κοινωνική φροντίδα, την εκπαίδευση και την πληροφόρηση.

Στο τρίτο κεφάλαιο επιχειρείται επισκόπηση πρότερων ερευνητικών εργασιών σε σχέση με το επιλεχθέν θέμα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας. Συγκεκριμένα, περιγράφεται ο ερευνητικός σχεδιασμός, παρατίθενται τα ηλεκτρονικά τεκμήρια που

συνιστούν το δείγμα της μελέτης, αιτιολογώντας τον τρόπο επιλογής τους και αναλύοντας τις συνθήκες διαμόρφωσής τους. Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στην επιστημονική μέθοδο που αξιοποιήθηκε και στην διαδικασία ανάλυσης των δεδομένων.

Το πέμπτο κεφάλαιο αφορά στα ευρήματα της έρευνας, ενώ το έκτο κεφάλαιο τον σχολιασμό τους.

Στο έβδομο και τελευταίο κεφάλαιο, καταγράφονται τα συμπεράσματα, αναφέρονται οι περιορισμοί της μελέτης και διατυπώνονται προτάσεις για μελλοντική διερεύνηση. Έπονται οι βιβλιογραφικές αναφορές, ελληνόγλωσσες και ξενόγλωσσες, και το παράρτημα.

Κεφάλαιο 2^ο: Θεωρητικό πλαίσιο

2.1. Εννοιολογική προσέγγιση των όρων «πρόσφυγας», «αιτών άσυλο», «άτομο με αναπηρία»

2.1.1. Οι έννοιες του πρόσφυγα και του μετανάστη

Είθισται ο ορισμός της έννοιας του πρόσφυγα (refugee) να παρατίθεται σε αντιπαραβολή με αυτόν του οικονομικού μετανάστη (migrant), έτσι ώστε να γίνεται διακριτή η διαφοροποίηση των κινήτρων από τα οποία υπαγορεύεται ο βαθμός αναγκαιότητας της εκάστοτε μετακίνησης. Σύμφωνα με το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη (2014) ως πρόσφυγας νοείται το άτομο που βρίσκεται εκτός της χώρας από την οποία κατάγεται και διατρέχει υπαρκτό φόβο δίωξης στην περίπτωση επιστροφής του, εξαιτίας της εθνικότητας, της φυλής, της θρησκείας, των πολιτικών του πεποιθήσεων ή της συμμετοχής του σε στοχοποιημένη, για τα δεδομένα της χώρας καταγωγής του, κοινωνική ομάδα. Ως δίωξη εκλαμβάνονται οι ενέργειες εκείνες που παραβιάζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα του ατόμου, όπως η αυθαίρετη κράτηση, τα βασανιστήρια ή ευρύτερα, η μεταχείριση του διωκόμενου με τρόπο που θέτει σε κίνδυνο την επιβίωσή του. Στον αντίποδα, οικονομικός μετανάστης θεωρείται εκείνος που εγκαταλείπει τη χώρα καταγωγής του επιδιώκοντας τη διασφάλιση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης και εργασίας στα κράτη τελικού προορισμού (Καραφούσια, 2018).

Σε επίπεδο κινήτρων εγκατάλειψης της χώρας καταγωγής, στην περίπτωση του πρόσφυγα το κίνητρο υπαγορεύεται από την ύπαρξη βάσιμου φόβου για την επιβίωσή του, ενώ σε αυτήν του μετανάστη υπαγορεύεται από την εσωτερική ανάγκη για αναζήτηση καλύτερων χαρακτηριστικών στην ποιότητα ζωής, με ενδεικτικές αναφορές στο βιοτικό επίπεδο, τις εργασιακές συνθήκες και απολαβές, τα ζητήματα αποδοχής ταυτότητας κ.ά. Επιπρόσθετα, σημαντικός παράγοντας διαφοροποίησης των δύο εννοιών εντοπίζεται στο ζήτημα του επαναπατρισμού. Στον πρώτο, εκ των πραγμάτων, δεν προσφέρεται η δυνατότητα επιστροφής στη χώρα καταγωγής, παρά μόνο στο πλαίσιο επαναφοράς των απαραίτητων για τον ίδιο συνθηκών ασφαλείας, ενώ στον δεύτερο προσφέρεται η δυνατότητα της επιστροφής όποτε ο ίδιος το επιλέξει (Καραφούσια, 2018).

Παρ' όλο που διακρίνεται λογική συνέχεια στα όσα προαναφέρθηκαν, αυτά συνιστούν μια θεωρητική θέαση της πραγματικότητας, η οποία σε πρακτικό επίπεδο δύναται να

αποδειχτεί πιο σύνθετη. Στο σύνολο των μεταναστευτικών ροών υπάρχουν και αρκετά άτομα που δεν είναι «αποκλειστικά» οικονομικοί μετανάστες, και αυτό διότι δύναται τα άτομα αυτά να υφίστανται περιθωριοποίηση, χωρίς αυτός ο αποκλεισμός να εμπίπτει στα όρια της οικονομικής φύσης. Συχνά τα πραγματικά αίτια της μετακίνησης είναι πιο περίπλοκα από αυτά που δηλώνονται (Καραφούσια, 2018).

Ακόμη ένας ορισμός διατυπώνεται από τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (2018), σύμφωνα με τον οποίο μετανάστης είναι εκείνος που:

«μετακινείται ή έχει μετακινηθεί διασυνοριακά, ή εντός ενός Κράτους μακριά από τον συνήθη τόπο διαμονής του, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς του προσώπου αυτού, το εάν η μετακίνηση είναι εθελούσια ή όχι, τις αιτίες της ή τη διάρκεια της μετακίνησης» (Καραφούσια, 2018; Οικονομική & Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος, 2017).

Ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζονται τα αίτια μετακίνησης των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών χαίρει ιδιαίτερης βαρύτητας, καθότι βάσει της ταυτότητας που αποδίδεται στη φύση της μετακίνησης, ενεργοποιούνται διαφορετικοί μηχανισμοί προστασίας. Η συνειρμική σύνδεση της ταυτότητας του πρόσφυγα με την επισφάλεια και τον φόβο, συντέλεσε στη θέσπιση ενός ανθρωπιστικού πλαισίου για την αντιμετώπιση αυτής της συνθήκης. Η Σύμβαση της Γενεύης στις 28 Ιουλίου του 1951 επισφραγίζει επισήμως το καθεστώς του πρόσφυγα, αναφέροντας στο άρθρο 1, παράγραφο 2 ότι:

«(...) ο όρος 'πρόσφυξ' εφαρμόζεται επί (...) παντός προσώπου όπερ συνεπεία γεγονότων επελθόντων προ της 1^{ης} Ιανουαρίου 1951 και δεδικαιολογημένου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων, ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται, ή λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να απολαύη της προστασίας της χώρας ταύτης, ή εάν μη έχον υπηκοότητα τινά και ευρισκόμενον συνεπεία τοιούτων γεγονότων εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους αυτού διαμονής, δεν δύναται, ή λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να επιστρέψη εις ταύτην» (Καραφούσια, 2018; Συνήγορος του Πολίτη, 2017a).

2.1.2. Η έννοια του αιτούντα άσυλο

Εκτός από τις έννοιες του πρόσφυγα και του μετανάστη υφίσταται και η έννοια του αιτούντα άσυλο. Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, οι πρόσφυγες και οι μετανάστες είναι άνθρωποι που δεν φέρουν την ιθαγένεια της χώρας στην οποία

βρίσκονται και αποσκοπώντας στην απόκτηση ασύλου και την επίσημη αναγνώριση, υποβάλλουν, προφορικά ή γραπτώς, αίτημα διεθνούς προστασίας. Εν συνεχεία, καλούνται να αποδείξουν ότι διατρέχουν βάσιμο κίνδυνο δίωξης βάσει της Συνθήκης της Γενεύης (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2016). Πρόσθετη των κατηγοριών που δικαιούνται πολιτικού ασύλου και υποδεικνύονται από τη Συνθήκη της Γενεύης, είναι η επικουρική προστασία. Αυτήν τη διεκδικούν όσοι δεν εμπίπτουν στις κατηγορίες της Συνθήκης της Γενεύης και κατ' επέκταση αποκλείονται από τη διεκδίκηση καθεστώτος πρόσφυγα, κρίνεται όμως ότι χρήζουν προστασίας, καθότι η επιστροφή στη χώρα καταγωγής τους θα τους θέσει σε κίνδυνο σοβαρής βλάβης. Συγκεκριμένα, ως τέτοιοι κίνδυνοι επισημαίνονται η εκτέλεση ή η επιβολή θανατικής ποινής, η απάνθρωπη μεταχείριση, η τιμωρητική συμπεριφορά, τα βασανιστήρια, καθώς και η απειλή κατά της σωματικής ακεραιότητας ή της επιβίωσης, λόγω καθεστώτος αδιακρίτως ασκούμενης βίας, σε καταστάσεις εσωτερικής ή διεθνούς πολεμικής σύρραξης (Καραφούσια, 2018; Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2016).

Συμπερασματικά, ως πρόσφυγες νοούνται όσοι έχοντας κατορθώσει να τεκμηριώσουν την εγκυρότητα των ισχυρισμών τους, απέκτησαν άσυλο, είτε επικουρικής είτε διεθνούς προστασίας. Στο «καθεστώς διεθνούς προστασίας» συγκαταλέγονται οι παρεμφερείς έννοιες του ασύλου και της επικουρικής προστασίας, γεγονός που μεταφράζεται ως προστασία από τη διεθνή κοινότητα, καθώς η χώρα καταγωγής αδυνατεί ή αρνείται να διασφαλίσει τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών αυτών (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2016).

2.1.3. Η έννοια της αναπηρίας

Διάφορα είναι τα στάδια από τα οποία χαρακτηρίζεται η προσπάθεια ενασχόλησης με τη συνθήκη της αναπηρίας. Η προσέγγιση της αναπηρίας, σε ακαδημαϊκό επίπεδο, πριν το 1980 επικεντρωνόταν, με ελάχιστες εξαιρέσεις, σε ένα μοντέλο αμιγώς ιατρικό και ατομιστικό. Το έργο του Talcott Parsons (1951) συνιστά χαρακτηριστικό δείγμα αυτής της φιλοσοφίας. Κατά τον Αμερικανό κοινωνιολόγο, όλες οι μορφές ασθένειας, μακροχρόνιες ή βραχυχρόνιες, αποκλίνουν από την νόρμα, το φυσιολογικό. Υπό την οπτική αυτή, η προσπάθεια κοινωνιολογικής προσέγγισης και ερμηνείας της αναπηρίας σχετίζεται αφενός με την παρατήρηση της αλληλεπίδρασης μεταξύ της υγείας, φυσιολογικής υπόστασης του σώματος και της ασθενούς, μη φυσιολογικής υπόστασης

του σώματος με αναπηρία, αφετέρου με τη μελέτη των αντιδράσεων και των τρόπων διαχείρισης αυτής της απόκλισης, υπό το πρίσμα της ιατρικής, η οποία αποτελούσε τον μηχανισμό ελέγχου και κοινωνικής απόρριψης ή αποδοχής (Καραφούσια, 2018; Barnes, Oliver & Barton, 2014).

Από το 1965 και έπειτα, χαίρει αποδοχής η αντίληψη της κοινωνικής κατασκευής της αναπηρίας και της ψυχικής ασθένειας, ιδέα που γίνεται εντονότερη τη δεκαετία του '70, εξαιτίας των θεωριών του Foucault σε σχέση με τον ρόλο που διαδραματίζει η πειθαρχική εξουσία. Υπό τα όσα υπαγορεύουν τα λόγια του Γάλλου φιλοσόφου, παγιώνεται η πεποίθηση της κοινωνικής κατασκευής της ασθένειας και κάθε άλλης μορφής απόκλισης, η οποία δημιουργείται και εδραιώνεται στον πυρήνα ενός ηθικολογικού συστήματος, εντός του οποίου το ιδανικό υποκείμενο διαμορφώνεται από την εξουσία, μέσω επιτήρησης και επιβολής επιταγών νοοτροπίας, συμπεριφοράς και εξωτερικής εικόνας (Καραφούσια, 2018; Barnes, Oliver & Barton, 2014; Borsay, 2014).

Παρ' όλο που υπήρξε πληθώρα ερευνητικών προσπαθειών και ακαδημαϊκών μελετών, η οποία αναγνώριζε και αξιοποιούσε στην ανάλυσή της την επιρροή των κοινωνικών, πολιτισμικών και οικονομικών μεταβλητών στη δημιουργία της ταυτότητας της αναπηρίας, τα αίτια του κοινωνικού και οικονομικού αποκλεισμού που βίωναν τα άτομα με αναπηρία εντοπίζονταν και πάλι στα ίδια τα άτομα και τις δυσλειτουργίες τους. Η ουσιαστική αναθεώρηση της ψυχικής και σωματικής αναπηρίας επιτεύχθηκε εξαιτίας της δράσης των κινημάτων που συνασπίστηκαν από τα άτομα με αναπηρία, μέσω των οποίων υπήρξε η έκφραση των πεποιθήσεων κοινωνιολόγων στοχαστών, καθώς και των εμπειριών και των προσωπικών βιωμάτων τους. Η δράση των αναπηρικών κινημάτων είχε σκοπό να αμφισβητήσει τις παραδοσιακές παραδοχές που ερμήνευαν την αναπηρία υπό το πρίσμα των ατομικών περιορισμών (Barnes, Oliver & Barton, 2014), ενώ έθεσε, ως αντίλογο, την κατασκευή των περιορισμών αυτών από την κοινωνία και τον τρόπο με τον οποίο αυτή ιεραρχείται (Thomas, 2014). Μέσω αυτής της κοινωνικοπολιτικής οπτικής, δόθηκε ώθηση το 1990 στον Mike Oliver να διαμορφώσει τη θεωρητική βάση του κοινωνικού μοντέλου της αναπηρίας (Καραφούσια, 2018; Thomas, 2014).

Εκτός όμως από το ιατρικό και το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας εντοπίζεται και ένα ακόμα, το ICIDH, το οποίο βρίσκεται ανάμεσα στα δύο και εισήχθη το 1970 υπό την αιγίδα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας από τους Bradley, Bury και Wood. Η θεωρητική προσέγγιση του συγκεκριμένου μοντέλου αποσκοπούσε στην απομάκρυνση από αυτήν του ιατρικού, σε πρακτικό επίπεδο ωστόσο δεν κατάφερε να επιτύχει την αποσύνδεση της αναπηρίας από τη βλάβη και τους ατομικούς περιορισμούς, καθώς υπονοούσε ότι υφίσταται βαθμός σύνδεσης και αιτιώδης σχέση ανάμεσά τους (Thomas, 2014). Σύμφωνα με το μοντέλο ανάλυσης ICIDH άτομα με αναπηρία νοούνται εκείνα που παρουσιάζουν *μειονεξία* σοβαρού βαθμού προερχόμενη από σωματική ή διανοητική *βλάβη*, ενώ ο ορισμός της αναπηρίας όπως αποδίδεται από τη Ζώνιου-Σιδέρη (1998), υπαγορεύει ότι η αναπηρία συνιστά συνύπαρξη τριών ευδιάκριτων και αλληλεξαρτώμενων μεταβλητών στο άτομο, αυτών του *μειονεκτήματος (impairment)* που συνεπάγεται τη *μειονεξία (disability)* και συνδυαστικά οδηγούν στο *ελάττωμα (handicap)*. Στην κάθε μια από τις τρεις μεταβλητές αποδίδεται διαφορετικός ρόλος:

- *Μειονέκτημα (impairment)*: απώλεια ή αλλοίωση μιας λειτουργίας σε επίπεδο ανατομίας, φυσιολογίας ή ψυχοσύνθεσης.
- *Μειονεξία (disability)*: πρόκληση αμβλυμμένης ικανότητας επιτέλεσης μιας δραστηριότητας με συγκεκριμένους ή με αναμενόμενους τρόπους που συμβαδίζουν με τα όσα εκλαμβάνονται ως φυσιολογικά, λόγω του μειονεκτήματος.
- *Ελάττωμα (handicap)*: αδυναμία εκπλήρωσης ρόλων που εκλαμβάνονται ως φυσιολογικοί για το άτομο, βάσει ηλικίας, φύλου, κοινωνικών και πολιτισμικών παραγόντων, ως απόρροια της σύζευξης του μειονεκτήματος και της μειονεξίας (Καραφούσια, 2018; Ξενάκη, 2010).

Η προσέγγιση του μοντέλου ICIDH επικράτησε για αρκετές δεκαετίες μέχρι να υπάρξει, το 2001, η αντικατάστασή του από την αναθεωρημένη έκδοση ICIDH-2, από τον Π.Ο.Υ. Η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στις δύο εκδόσεις, εντοπίζεται στον όρο της αναπηρίας, ο οποίος πλέον δεν καθορίζεται εντός της ταξινόμησης, αλλά συνιστά το αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης των παραγόντων που συνυφαίνονται με την υγεία με τους ατομικούς ή/και τους περιβαλλοντικούς. Αναλυτικότερα, με τους *παράγοντες της υγείας* (επίδραση *λειτουργικότητας, δράσης, δομής, συμμετοχής και περιορισμού*) συνδέονται οι παρακάτω έννοιες:

- Ως *σωματικές λειτουργίες* υπολογίζονται οι λειτουργίες των συστημάτων του σώματος και του ψυχισμού των ατόμων τυπικής ανάπτυξης.
- Ως *σωματικές δομές* νοούνται τα μέρη του σώματος σε επίπεδο ανατομίας (άκρα, συστήματα οργάνων κ.ά.).
- Οι *βλάβες* συνιστούν τις δυσλειτουργίες, ελλείψεις ή παρεκκλίσεις, στον ψυχισμό ή τη διάπλαση του σώματος.
- Ως *δραστηριότητα* ορίζεται η περάτωση μιας εργασίας ή αλληλουχίας πράξεων από το άτομο, ενώ οι *περιορισμοί δραστηριότητας* αναφέρονται στα εμπόδια που δύναται να αντιμετωπίσει ένα άτομο κατά την υλοποίηση των δραστηριοτήτων.
- Η *συμμετοχή* αφορά στην εμπλοκή του ατόμου στις εκάστοτε συνθήκες της καθημερινότητας, ενώ οι *περιορισμοί συμμετοχής* αναφέρονται στις δυσκολίες που δύναται να αντιμετωπίσει ένα άτομο κατά την εμπλοκή του στις συνθήκες της καθημερινότητας (Καραφούσια, 2018).

Οι παράγοντες που σχετίζονται με το περιβάλλον, διαχωρίζονται σε προσωπικούς και κοινωνικούς, και αποτελούν το σύνολο του φυσικού, κοινωνικού και πολιτισμικού περιγύρου της ζωής του ατόμου. Σε αυτούς εντοπίζονται ακόμη, οι αλλαγές που λαμβάνουν χώρα στο περιβάλλον είτε λόγω της φυσικής, είτε λόγω της ανθρώπινης παρέμβασης, τα υλικά αγαθά προερχόμενα από τη φύση ή τον άνθρωπο, καθώς και οι αξίες, οι στάσεις, οι θεσμοί και οι οργανωτικές διευθετήσεις που ορίζουν κάθε κοινωνικό σύνολο (Καραφούσια, 2018; Ecoplan Εταιρεία Οικονομικών και Αναπτυξιακών Μελετών ΕΠΕ, 2008).

Στην ανάλυση που περιεγράφηκε παραπάνω γίνεται αισθητή η επίδραση της κοινωνικής υπόστασης στον ορισμό της αναπηρίας, ωστόσο η συνθήκη αυτή δεν αποτελεί εχέγγυο και για την εφαρμογή της σε πρακτικό επίπεδο. Η εξέλιξη σε σχέση με τα προηγούμενα μοντέλα ανάλυσης της αναπηρίας είναι εμφανής, δεν εντοπίζεται όμως, η ουσιαστική απομάκρυνση από τη σύνδεση της αναπηρίας με τις έννοιες της βλάβης και της μειονεξίας, με την αιτιώδη σχέση μεταξύ των τριών εννοιών να εξακολουθεί να υφίσταται κεκαλυμμένη (Καραφούσια, 2018; Thomas, 2014).

Συμπερασματικά, τρία μοντέλα προσέγγισης και ανάλυσης της αναπηρίας παρατέθηκαν σε αυτήν την υποενότητα, το ιατρικό, το κοινωνικό και το ψυχοκοινωνικό. Στο ιατρικό μοντέλο, η συνθήκη της αναπηρίας ταυτίζεται με τις

βλάβες, ψυχικές ή σωματικές, οι οποίες χαρακτηρίζουν τα άτομα που τις φέρουν ως μειονεκτούντα έναντι των κοινωνικών επιταγών. Υπό αυτή την οπτική παρατηρείται ότι το ιατρικό μοντέλο εστιάζει στην ανίχνευση, την ταξινόμηση, την εξάλειψη και την αποφυγή της συνθήκης της αναπηρίας. Το κοινωνικό μοντέλο στοχοποιεί το κοινωνικό γίνεσθαι, καθιστώντας το υπεύθυνο των πολλαπλών εμποδίων που καλούνται να προσπελάσουν τα άτομα με αναπηρία. Τέλος, το ψυχοκοινωνικό μοντέλο αποτελεί συνδυασμό των δύο προηγούμενων μοντέλων. Σε αυτό, η συνθήκη της αναπηρίας συνιστά σύζευξη των επιδράσεων που δέχεται το άτομο με αναπηρία από το κοινωνικό και φυσικό του περιβάλλον και των εγγενών του χαρακτηριστικών (Καραφούσια, 2018; Thomas, 2014). Σε καθένα από τα μοντέλα που αναλύθηκαν αντιστοιχεί και πληθώρα ερευνητικών προσπαθειών που τα αξιοποιεί στο θεωρητικό της υπόβαθρο και τον σχεδιασμό της έρευνας, όπως επιβεβαιώνεται και από την ανασκόπηση των διαθέσιμων βιβλιογραφικών αναφορών για τους πρόσφυγες με αναπηρία.

2.2. Η σημασία και το πλαίσιο του ζητήματος

2.2.1. Πολιτισμική ετερότητα και αναπηρία

Οι πολεμικές συρράξεις στη Συρία, οι εμφύλιες αντιπαραθέσεις και η κυριαρχία των αυταρχικών καθεστώτων σε αρκετά κράτη της υφελίου, έχουν προκαλέσει τον εκτοπισμό εκατομμυρίων ανθρώπων σε παγκόσμια κλίμακα, δημιουργώντας μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές προς την Ευρώπη που εκλαμβάνονται ως οι μεγαλύτερες των τελευταίων δεκαετιών μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Καραφούσια, 2018).

Οι πρόσφυγες με αναπηρία συνιστούν μια ομάδα που σε θεωρητικό επίπεδο, λόγω της διπλής ταυτότητας, εντάσσονται σε δύο συμβάσεις διεθνούς δικαίου, σε πρακτικό επίπεδο, ωστόσο, σε καμία. Ως αιτούντες πολιτικού ασύλου χαίρουν του δικαιώματος προστασίας εάν αποδειχθεί ο φόβος δίωξης στην χώρα καταγωγής τους, σύμφωνα με τη συνθήκη της Γενεύης. Την ίδια στιγμή, ως άτομα με αναπηρία δύναται να αξιοποιήσουν τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, ως το πρώτο νομικό διεθνώς μέσο για την προάσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων (Γκούφα et al., 2014). Ο στόχος της συγκεκριμένης σύμβασης αποτυπώνεται ως η προαγωγή, η προάσπιση και η διασφάλιση της πρόσβασης, με ισότιμο τρόπο, στα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες του

ανθρώπου από όλα τα άτομα με αναπηρία και η προώθηση του σεβασμού της εγγενούς στο άτομο αξιοπρέπειας (UN, 2006). Στη συγκεκριμένη Σύμβαση παρατίθενται δύο άρθρα μείζονος σημασίας αναφορικά με το ζήτημα της προάσπισης των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία/ες, στα οποία προβλέπονται τα ακόλουθα:

«Άρθρο 11: Καταστάσεις κινδύνου και έκτακτων ανθρωπιστικών αναγκών

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν (...) όλα τα απαιτούμενα μέτρα προκειμένου να διασφαλίζουν την προστασία και ασφάλεια των ατόμων με αναπηρίες σε καταστάσεις κινδύνου, συμπεριλαμβανομένων και των καταστάσεων ενόπλων συγκρούσεων, έκτακτων ανθρωπιστικών αναγκών και των περιστατικών φυσικών καταστροφών» (Νόμος 4074/2021, άρθρο 12, παρ. 1).

«Άρθρο 18: Ελευθερία διακίνησης και ιθαγένεια

I. Τα Κράτη Μέλη αναγνωρίζουν τα δικαιώματα των ΑμεΑ στην ελευθερία μετακίνησης, στην ελευθερία επιλογής τόπου διαμονής και στην ιθαγένεια, σε ίση βάση με τους άλλους, συμπεριλαμβανομένης της διασφάλισης ότι τα ΑμεΑ:

α. Έχουν το δικαίωμα να αποκτήσουν και να αλλάξουν μια ιθαγένεια και δεν στερούνται την ιθαγένειά τους αυθαίρετα ή βάσει αναπηρίας,

β. Δεν στερούνται, βάσει αναπηρίας, της δυνατότητάς τους να αποκτήσουν, κατέχουν και χρησιμοποιούν έγγραφα της ιθαγένειάς τους ή όποια άλλα έγγραφα της ταυτότητάς τους, ή να χρησιμοποιούν τις σχετικές διαδικασίες, όπως οι διαδικασίες μετανάστευσης, που μπορεί να απαιτηθούν, προκειμένου να διευκολύνουν την άσκηση του δικαιώματος για ελεύθερη μετακίνηση,

γ. Είναι ελεύθερα να εγκαταλείψουν οποιαδήποτε χώρα, συμπεριλαμβανομένης και της δικής τους,

δ. Δεν στερούνται, αυθαίρετα ή βάσει αναπηρίας, του δικαιώματος εισόδου στη χώρα τους (...)» (Νόμος 4074/2012, άρθρο 18, παρ. 1).

Αναδύεται ωστόσο, ένα νοηματικό κενό μεταξύ των δύο Συμβάσεων στο οποίο υποπίπτουν οι πρόσφυγες με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις. Δύναται μεν η καταβολή προσπάθειας για τη διεκδίκηση επικουρικής ασυλίας δεδομένης της ύπαρξης κάποιας εκ των αναφερόμενων καταστάσεων έκτακτης ανάγκης στη χώρα καταγωγής τους, όπως ένοπλη σύρραξη, μέσω της οποίας τίθεται υπαρκτός κίνδυνος για την επιβίωσή τους, δεν καθίσταται δυνατή ωστόσο, η επίκληση διεθνούς ασυλίας λόγω αναπηρίας. Μέσω της Συνθήκης της Γενεύης, στη διαδικασία αίτησης ασύλου

προβλέπεται η επίκληση στη συνθήκη της ένταξης του αιτούντα σε ομάδα που υφίσταται κοινωνικό αποκλεισμό, χωρίς ωστόσο να προσδιορίζεται ρητά αν τα άτομα με αναπηρία/ες εντάσσονται σε αυτές τις ομάδες. Πέραν των προβλεπόμενων καταστάσεων κινδύνου και έκτακτης ανθρωπιστικής ανάγκης, δύναται να υφίσταται η συστηματική απειλή της ακεραιότητας ενός ατόμου εξαιτίας εκφράσεων μίσους και ρατσιστικών συμπεριφορών απευθυνόμενων στην αναπηρία του (Roberts & Harris, 2002). Μέσω της ασάφειας αυτής δύναται η δημιουργία πρόσθετων εμποδίων στη διαδικασία επεξεργασίας και αποδοχής του αιτήματος ασύλου ενός ατόμου με αναπηρία/ες (Καραφούσια, 2018).

Ανεξαρτήτων των δυσκολιών που παρατηρούνται, η αναπηρία δεν συνιστά εντελώς απαραίτητο στοιχείο της ταυτότητας των προσφυγικών και μεταναστευτικών πληθυσμών. Υφίστανται πολιτικές που δρουν προστατεύοντας τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία/ες, ωστόσο μείζον πρόβλημα αποτελεί η αδυναμία στις διαδικασίες ταυτοποίησης των περιστατικών, έτσι ώστε να καθίσταται δυνατή η απολαβή των βοηθημάτων των εκάστοτε ρυθμίσεων πρόνοιας και αλληλεγγύης. Έρευνες υποδεικνύουν τα κενά και τις ελλείψεις του ισχύοντος συστήματος, καταγράφοντας περιπτώσεις προσφύγων και μεταναστών με ορατές αναπηρίες σε αντίξοες συνθήκες διαβίωσης για τις ανάγκες τους (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Η αξιοποίηση κάποιων εκ των ακόλουθων ρυθμίσεων που υφίστανται στις διαδικασίες αίτησης ασύλου, δύναται να συνδράμουν στη θετική έκβαση στην έκδοση της απόφασης για τους πρόσφυγες με αναπηρία/ες. Το σύνολο των ατόμων που αιτείται άσυλο, συνεπώς και τα άτομα με αναπηρία/ες, χαίρουν του δικαιώματος επικοινωνίας με φορείς που προσφέρουν νομική, ψυχολογική και ιατρική συνδρομή. Στις περιπτώσεις ύπαρξης νοητικών δυσκολιών ή ψυχικών διαταραχών, για την προετοιμασία του αιτούντα άσυλο για τη διαδικασία της συνέντευξης, δύναται η χρήση έως και τριών ημερών πρόσθετων των ορισμένων, ώστε με πρωτοβουλία του ατόμου που καταθέτει την αίτηση να υπάρξει στήριξη από εξειδικευμένο προσωπικό. Ωστόσο, σημαντικός αριθμός των ατόμων με αναπηρία/ες, δύναται να μην είναι σε θέση να διεκδικήσει την ανάλογη στήριξη που αναφέρθηκε (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2019).

Σε νομικό επίπεδο, οι αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες δύναται ακόμη να αξιοποιήσουν ρυθμίσεις προερχόμενες από την προσαρμογή του ελληνικού νομικού πλαισίου προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Ιουνίου του 2013. Αναφορικά με τις συνθήκες κράτησης, διασφαλίζεται το δικαίωμα επικοινωνίας, με φυσική παρουσία ή εξ αποστάσεως, με μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος, πρόσωπα που παρέχουν νομική στήριξη (συνήγοροι, νομικοί σύμβουλοι) και δημόσιους ή πιστοποιημένους φορείς, ώστε να προσφέρεται η δυνατότητα παροχής νομικών, ψυχοκοινωνικών και ιατρικών υπηρεσιών στα ευάλωτα πρόσωπα και τα άτομα με ειδικές ανάγκες υποδοχής (Νόμος 4540/2018, άρθρο 9, παρ. δ). Ως αιτούντες «*ειδικών αναγκών υποδοχής*» ορίζονται «*τα ευάλωτα πρόσωπα που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων, προκειμένου να απολαύουν των δικαιωμάτων τους και να συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις τους*» (Νόμος 4540/2018, άρθρο 9, παρ. ιβ). Σύμφωνα με τον Νόμο 4540/2018, άρθρο 20, παρ. 1, σε αυτήν την κατηγορία εντάσσονται και τα άτομα με αναπηρία/ες, νοητικές δυσκολίες ή χρόνια πάθηση, λόγω των οποίων χρήζουν πρόσθετης στήριξης.

Αναφορικά με την ψυχική υγεία των αιτούντων άσυλο, οι αρχές υποχρεούνται να παράσχουν συστηματική παρακολούθηση και επαρκή στήριξη στις περιπτώσεις που γίνεται αντιληπτή η ύπαρξη ψυχικών δυσκολιών στους πρόσφυγες και τους μετανάστες, ιδίως το χρονικό διάστημα που τελούν υπό κράτηση (Νόμος 4540/2018, άρθρο 10, παρ. 1). Στα άρθρα 18 και 19 του ίδιου νόμου, «*Ρυθμίσεις για τις υλικές συνθήκες υποδοχής*» και «*Περιορισμός ή διακοπή των υλικών*», εντοπίζονται ρητές αναφορές στην *ευαλωτότητα* των ατόμων και των παραγόντων που είθισται να συνυπολογίζονται κατά τις διαδικασίες παραπομπής τους στους κατάλληλους για τις ανάγκες τους χώρο διαμονής (Νόμος 4540/2018, άρθρο 18, παρ. γ; Νόμος 4540/2018, άρθρο 19, παρ. 5).

Οι πρόσφυγες, οι μετανάστες και οι αιτούντες άσυλο συγκροτούν μια ευάλωτη κοινωνική ομάδα, η οποία βάλλεται από αυξημένες πιθανότητες αποδοχής περιστατικών παραμέλησης, εκμετάλλευσης, βίας και κακοποίησης. Οι άνθρωποι αυτοί, είτε σε ατομικό επίπεδο, είτε σε επίπεδο ομάδας που έχει βιώσει την εκτόπιση και την εξ ανάγκης εγκατάλειψη της χώρας καταγωγής τους, λόγω καταστάσεων υψηλού κινδύνου, στρατιωτικών, πολιτικών ή θρησκευτικών συρράξεων, έχουν επιζήσει τραυματικών εμπειριών και σοβαρών απειλών κατά της ύπαρξης, της

ελευθερίας και της αξιοπρέπειάς τους. Η επιτακτική φυγή από την πατρίδα τους, τα περιστατικά έκδηλης βίας, οι κακοποιητικές συμπεριφορές, η απομάκρυνση από τα πρόσωπα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος, οι δύσκολες συνθήκες κατά τη διάρκεια της διαδρομής τους μέχρι τη χώρα τελικού προορισμού, συνιστούν μερικές από τις οριακές περιστάσεις στις οποίες εκτίθενται, με συνέπειες τόσο στη σωματική, όσο και την ψυχική τους υγεία και ακεραιότητα. Η ταυτότητα του πρόσφυγα, εξ ορισμού, εντάσσει τους ανθρώπους αυτούς εντός μιας ευάλωτης κατάστασης, για αυτό και σύμφωνα με τα όσα υπαγορεύονται στη Σύμβαση της Γενεύης για τους Πρόσφυγες (1951), τους αναγνωρίζεται το δικαίωμα διεθνούς προστασίας (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Η ταυτότητα του πρόσφυγα και η ταυτότητα του ατόμου με αναπηρία/ες συνδέονται στενά και πολύπλευρα. Η ύπαρξη μιας εγγενούς αναπηρίας τοποθετεί το άτομο που τη φέρει σε ευπαθή θέση, μεγιστοποιώντας τα εμπόδια που καλείται να προσπελάσει ως πρόσφυγας ή αιτών άσυλο. Η συνθήκη της αναπηρίας ωστόσο, δύναται να είναι και επίκτητης φύσης, ως απόρροια της σωματικής ή/και ψυχικής καταπόνησης στην οποία εκτίθενται οι εκτοπισμένοι πληθυσμοί. Η αναπηρία διαμορφώνεται σημαντικά, βάσει των εμποδίων που συναντά στο περιβάλλον του ατόμου, το υλικό και το κοινωνικό. Συνεπώς, οι ακατάλληλες συνθήκες διαβίωσης των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο στη χώρα υποδοχής, επηρεάζουν τα άτομα με αναπηρία/ες, επιδεινώνοντας την κατάσταση της υγείας και της λειτουργικότητάς τους. Σύμφωνα με στοιχεία για την αναπηρία που παρατίθενται σε σχετική έκθεση από τον Π.Ο.Υ. (2011), η ανάπτυξη χρόνιων ασθενειών λόγω έλλειψης φυσικής δραστηριότητας, μη κατάλληλης διατροφής και ακραίων συνθηκών φτώχειας παρουσιάζει αυξητική τάση στους νεοαφιχθέντες πληθυσμούς, εκθέτοντάς τους, λόγω των ψυχοπιεστικών περιστάσεων που βιώνουν, σε αυξημένη πιθανότητα εκδήλωσης κάποιας ψυχικής πάθησης, όπως η κατάθλιψη ή οι αγχώδεις διαταραχές (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Τα άτομα με αναπηρία/ες, είτε εγγενή, είτε επίκτητη, συγκροτούν μία ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα εντός των προσφυγικών ροών (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

2.2.2. Διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο διαχείρισης του προσφυγικού ζητήματος

Η προστασία των προσφυγικών πληθυσμών και των αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες υπόκειται στο διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων, συνιστώντας οικουμενικό ζήτημα προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Στα καθήκοντα κάθε κράτους

περιλαμβάνονται οι προσπάθειες εγγύησης, διασφάλισης και προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων των πολιτών που τελούν υπό τη δικαιοδοσία του, ανεξαρτήτως ιθαγένειας και πολιτισμικού υπόβαθρου, συνεπώς και αυτών των προσφύγων, των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο. Η Διεθνής Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 για το καθεστώς των προσφύγων συνιστούν τα σημαντικότερα νομικά εργαλεία του Διεθνούς Δικαίου για την προστασία των πληθυσμών αυτών (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Μέσω της Σύμβασης της Γενεύης κατοχυρώνονται δικαιώματα και ελευθερίες, στα οποία συγκαταλέγονται η προστασία της σωματικής ακεραιότητας στη χώρα υποδοχής, η κρατική συνδρομή για την πλήρωση βασικών αναγκών, η ελευθερία κυκλοφορίας, η πρόσβαση στη δικαιοσύνη, την εκπαίδευση και την οικογενειακή ενότητα. Ακόμη, σύμφωνα με την αρχή της μη επαναπροώθησης, οι αιτούντες άσυλο προστατεύονται από την επιστροφή στη χώρα στην οποία ελλοχεύει ο κίνδυνος της δίωξής τους (Υεο, 2017; Crock, McCallum & Ernst, 2011).

Την προστασία των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες επιτάσσει και η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD). Μέσω αυτής, αναγνωρίζεται η καθολικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων άνευ διακρίσεων, προωθούνται αρχές όπως η εξάλειψη των διακρίσεων, η ατομική αυτονομία και ανεξαρτησία, ο σεβασμός στην εγγενή αξιοπρέπεια και τον πλουραλισμό των χαρακτηριστικών και αναγκών των ατόμων με αναπηρία/ες, η ένταξη στο κοινωνικό γίγνεσθαι και διατυπώνεται προτροπή προς τα κράτη να διασφαλίζουν την ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία/ες στις εφαρμοζόμενες πολιτικές, συνυπολογίζοντας την προάσπιση και την προώθηση των δικαιωμάτων τους. Μέσω του άρθρου 11 της παρούσας Σύμβασης, κατοχυρώνεται το καθήκον των κρατών έναντι της λήψης όλων των απαιτούμενων μέτρων που θα συνδράμουν στην προστασία των ατόμων με αναπηρία/ες που εντοπίζονται σε καθεστώς κινδύνου, ανθρωπιστικής κρίσης, ένοπλων συρράξεων και φυσικών καταστροφών (Quin, 2014; Crock, McCallum & Ernst, 2012).

Βάσει του ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου οι πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο δύναται ακόμη, να επικαλεστούν προστασία μέσω της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της

Ε.Ε. Μέσω του άρθρου 26 διακηρύσσεται η αναγνώριση του δικαιώματος των ατόμων με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις να λαμβάνουν στήριξη από μέτρα σε επίπεδο αυτονομίας, επαγγελματικής ένταξης και συμμετοχής στην κοινωνική ζωή (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Στα εγχώρια δεδομένα, το ευρωπαϊκό πλαίσιο για τη μεταναστευτική πολιτική και το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) διαμορφώνουν σε σημαντικό βαθμό το καθεστώς θέσπισης και εφαρμογής των πολιτικών διαχείρισης της προσφυγικής κρίσης (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Από το 1999 και τη Συνθήκη του Άμστερνταμ έως και σήμερα, αριθμείται πληθώρα συμφωνιών, οδηγιών και κανονισμών που αποσκοπούν στην εγκαθίδρυση ενός ενιαίου «χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης», όπως επισφραγίζεται και από τη Συνθήκη της Λισαβόνας (ΣΛΕΕ). Ο κανονισμός του Δουβλίνου III, ο αναθεωρημένος Κανονισμός Eurodac και οι Κοινοτικές Οδηγίες 2011/95/ΕΕ, 2013/32/ΕΕ και 2013/33/ΕΕ συγκροτούν το ρυθμιστικό πλαίσιο από το οποίο διέπεται το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου. Το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Δράσης για τη Μετανάστευση (2015) διασαφηνίζει τη στρατηγική της Ε.Ε. σε σχέση με τη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης. Σε αυτό προβλέπεται η λήψη και η εφαρμογή μέτρων άμεσης αντιμετώπισης των αφίξεων των πληθυσμών των προσφύγων και των μεταναστών, στα οποία συγκαταλέγονται και τα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης (Κ.Υ.Τ.) που οργανώνονται στα νησιά της επικράτειας. Από το 2016 ωστόσο, οι διαδικασίες διαχείρισης της προσφυγικής κρίσης στην Ελλάδα, καθορίζονται και από την εφαρμογή της Συμφωνίας Ε.Ε. - Τουρκίας, σύμφωνα με την οποία οι παρανόμως εισερχόμενοι πληθυσμοί από την Τουρκία στην Ελλάδα, επαναπροωθούνται στην Τουρκία (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

2.2.3. Αντιμετώπιση των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο

Η έννοια της ευαλωτότητας καθορίζει την αντιμετώπιση των πληθυσμών με διαφορετική της ελληνικής ιθαγένεια και αναπηρία/ες στα ευρωπαϊκά και ελληνικά δεδομένα. Βάσει αυτής, εκτιμάται η ανάγκη παροχής ιδιαίτερης προστασίας στους προσφυγές και αιτούντες άσυλο που εμπίπτουν σε ορισμένες κατηγορίες, έτσι ώστε να είναι σε θέση να διεκδικούν τα δικαιώματά τους και να συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις τους κατά τις σχετικές διαδικασίες. Από τις ευρωπαϊκές πολιτικές τα

άτομα με αναπηρία/ες αναγνωρίζονται ως ευάλωτη κατηγορία και ειδικές συνθήκες υποδοχής και διαδικαστικές εγγυήσεις επιτάσσονται συναρτήσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ευαλωτότητάς τους. Ωστόσο, παρατηρείται ασάφεια στις γενικές κατευθύνσεις αναφορικά με τον ορισμό και την εκτίμηση της ευαλωτότητας και της αναπηρίας, ενώ παράλληλα και η ενσωμάτωση των εννοιών αυτών στις εθνικές νομοθεσίες δεν ακολουθεί το ίδιο μοτίβο (ECRE, 2017).

Ανεξαρτήτων των συνεχών τροποποιήσεων του νομοθετικού πλαισίου τα τελευταία χρόνια, στην ελληνική νομοθεσία τα άτομα με αναπηρία/ες εντάσσονται σταθερά στις κατηγορίες των «ευάλωτων προσώπων», όσων χρήζουν «διαδικαστικών εγγυήσεων» και «ειδικών συνθηκών υποδοχής». Ο Νόμος 4540/2018, άρθρο 20, παρ. 1, χαρακτηρίζει ως ευάλωτα άτομα τις γυναίκες σε κύηση ή λοχεία, τους ηλικιωμένους, τις μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα τέκνα, τα ασυνόδευτα ανήλικα προσφυγόπουλα, τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες ασθένειες κ.ά.

Η ανάλυση του νομικού πλαισίου παρ' όλα αυτά, οδηγεί στην ακόλουθη διαπίστωση: σε θεωρητικό επίπεδο υφίσταται μεν πρόβλεψη ειδικών συνθηκών και εγγυήσεων για τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο που εντάσσονται σε ομάδα ευαλωτότητας, σε πρακτικό επίπεδο ωστόσο, τα όσα προβλέπονται από τη νομοθεσία χαρακτηρίζονται ως ασαφή και δίχως εξειδίκευση στα άτομα με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις, και κατ' επέκταση αναποτελεσματικά. Πιο συγκεκριμένα, χαρακτηριστική είναι η απουσία ρητών αναφορών εντός των νομοθετικών ρυθμίσεων σε σχέση με την προσβασιμότητα των προσφερόμενων υποδομών και των υπηρεσιών, καθώς και της ανάλογης προσαρμογής τους, έτσι ώστε να καθίστανται κατάλληλοι για τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες (Cherubini, 2015).

Κατά την Ferri (2017) υφίσταται η παραδοχή ότι η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες δεν έχει ενσωματωθεί κατάλληλα, τόσο σε επίπεδο διατυπωμένων πολιτικών και στρατηγικών κειμένων, όσο και σε επίπεδο κανονισμών και οδηγιών, από την ευρωπαϊκή πολιτική για το άσυλο και τη μετανάστευση, καθότι η αντιμετώπιση της παράτυπης μετακίνησης πληθυσμών και οι διαδικασίες παράνομης διακίνησης μεταναστών τοποθετούνται στο επίκεντρο, έναντι των ζητημάτων των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Η ανάγκη για την ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στις ευρωπαϊκές θεσμικές ενέργειες για τους πρόσφυγες και μετανάστες έχει επισημανθεί και από την Επιτροπή για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, μέσω των συμπερασματικών παρατηρήσεών της επί της αναφοράς προόδου της Ε.Ε. σε ζητήματα εφαρμογής της συγκεκριμένης Σύμβασης. Επιπρόσθετα, το καλοκαίρι του 2016, διατυπώνεται αίτημα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο της Ευρώπης, σχετικά με την πρόβλεψη ειδικής μέριμνας για την κάλυψη των αναγκών των ατόμων με αναπηρία/ες κατά την υποβολή προτάσεων για τη διαχείριση του προσφυγικού ζητήματος (Boucher & Gördemann, 2020).

2.3. Υφιστάμενη κατάσταση στην Ελλάδα

2.3.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή

Ανέκαθεν στην ελληνική ιστορία εντοπίζονται αναφορές σε μετακινήσεις προσφύγων και μεταναστών. Η νεότερη ελληνική ιστορία προσφέρει γόνιμο έδαφος μελέτης του συγκεκριμένου θέματος, ενώ ο ρόλος που διαδραματίζει μια σύντομη ιστορική περιοδολόγηση που εστιάζει στον προηγούμενο και τον τρέχοντα αιώνα, δύναται να αποδειχθεί ιδιαίτερα σημαντικός στην καταγραφή των ροών αυτών και την σκιαγράφηση του φαινομένου. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η κατάρρευση του σοβιετικού κομμουνισμού και η ικανότητα διάσχισης των συνόρων του ελλαδικού χώρου συντέλεσαν στην έλευση πληθυσμού μεταναστών τόσο από χώρες εκτός της Ε.Ε., (Ουκρανία, Ρουμανία, Αλβανία, Βουλγαρία, Γεωργία, Πακιστάν, Φιλιππίνες), όσο και παλιννοστούντων Ελλήνων ομογενών (ποντιακής καταγωγής από Αρμενία, Καζακστάν, Γεωργία, Αρμενία), ομογενών με αλβανική υπηκοότητα και αποδήμων Ελλήνων (Αυστραλία, Καναδάς, ΗΠΑ, Β. Ευρώπη) (Καραφούσια, 2018; Λεοντίδου, 2001).

Μετά το πέρας μιας περιόδου ύφεσης των αφίξεων των προσφυγικών και μεταναστευτικών πληθυσμών, τα όσα διαδραματίστηκαν στις 18 Δεκεμβρίου του 2010 κατά το κίνημα διαμαρτυρίας και διαδηλώσεων στη Β. Αφρική και τη Μέση Ανατολή, έμελλε να αλλάξουν αυτά τα δεδομένα. Παρ' όλο που τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης εκκινούνταν από την ανάγκη διεκδίκησης δικαιοσύνης και αντίδρασης στην κοινωνική καταπίεση, όξυναν την πολιτική κατάσταση, πυροδότησαν ένοπλες συγκρούσεις σε Αίγυπτο, Λιβύη, Μπαχρέιν, Υεμένη, Τυνησία και κατέληξαν σε

εμφύλια σύρραξη στη Συρία (Καραφούσια, 2018). Στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 1) αποτυπώνεται η εξέλιξη του φαινομένου κατά τη διάρκεια 2006-2015 (Καραφούσια, 2018; Καρκούλη & Κοτζαμάνης, 2016):

Πίνακας 1: Εισερχόμενοι πληθυσμοί στην Ελλάδα

Εισερχόμενοι πληθυσμοί στην Ελλάδα										
Υπηκοότητα	2006	2007	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Σύνολο ανά υπηκοότητα
Αλγερία Μαρόκο Τυνησία	716	352	432	9.969	9.898	7.428	980	502	9.533	39.810
Ασία	8.178	9.691	13.453	15.259	12.605	12.378	3.253	2.426	17.155	94.398
Αφγανιστάν	5.260	11.611	25.577	28.299	28.528	16.584	6.412	12.901	213.267	348.439
Αφρική	4.149	5.505	9.813	10.804	9.339	6.564	2.850	5.445	11.519	65.988
Ευρώπη	63.011	68.345	74.045	51.151	12.436	11.256	15.832	17.256	17.606	330.938
Ιράκ	8.157	12.549	15.940	4.968	2.863	2.212	700	1.023	91.769	140.181
Ιράν	1.059	515	700	1.133	959	692	317	245	23.155	28.775
Πακιστάν	3.350	2.834	5.512	8.830	19.975	11.136	3.982	3.621	27.261	86.501
Συρία	299	234	451	851	1.522	7.927	8.517	32.520	499.495	551.816
Λοιπές	1.060	728	414	1.260	1.243	701	159	214	711	6.490
Σύνολο ανά έτος	95.239	112.364	146.337	132.524	99.368	76.878	43.002	76.153	911.471	1.693.336

Από τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα παρατηρείται αλματώδης αύξηση των εισερχόμενων πληθυσμών στην ελληνική επικράτεια το 2015, συνθήκη που οδήγησε στην υπογραφή σύμβασης ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία.

Αναφορικά με τον συνολικό αριθμό εισερχόμενων πληθυσμών ανά υπηκοότητα προκύπτουν τα ακόλουθα δεδομένα: Η πιο πολυπληθής ομάδα ανά τα έτη απαρτίζεται από άτομα με καταγωγή από τη Συρία, ειδικά το 2015, ενώ χαμηλότερες αφίξεις στη χώρα, κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, καταγράφονται από πληθυσμούς με

χώρα καταγωγής το Ιράν και λοιπές χώρες, οι οποίες δεν έχουν προσδιοριστεί κατά τις διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης. Την τελευταία περίπου δεκαετία, από τις χώρες που αναφέρονται στον πίνακα 1, στην Ελλάδα έφτασαν 1.693.336 άτομα (Καραφούσια, 2018; Καρκούλη & Κοτζαμάνης, 2016).

Πίνακας 2: Θαλάσσιες και χερσαίες αφίξεις στην Ελλάδα, 2016-2021

Έτος	Θαλάσσιες αφίξεις	Χερσαίες αφίξεις	Απώλειες
2021	3.653	4.492	-
2020	9.714	5.982	102
2019	59.726	14.887	71
2018	32.494	18.014	174
2017	29.718	6.592	59
2016	173.450	3.784	441

Από το 2017 και έπειτα παρατηρείται μείωση του αριθμού των προσφύγων και μεταναστών που εισέρχονται στη χώρα, τόσο μέσω των χερσαίων, όσο και των θαλάσσιων οδών, βάσει των στοιχείων που έχουν καταγραφεί στον Πίνακα 2, για το χρονικό διάστημα 2016-2021 (μέχρι και το τέλος Νοεμβρίου του 2021) (UNHCR, 2021).

Εντός των εκτοπισμένων πληθυσμών εντάσσεται μια μειονότητα, αυτή των προσφύγων, μεταναστών ή αιτούντων άσυλο με αναπηρία. Δεν υπάρχουν σαφή δεδομένα που να απεικονίζουν τον αριθμό των ατόμων αυτών. Ασυνόδευτα προσφυγόπουλα, γυναίκες και ηλικιωμένοι και άτομα με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις, συνιστούν τους πιο ευάλωτους πληθυσμούς εντός των προσφυγικών ροών (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

2.3.2. Ποσοτική εκτίμηση του πληθυσμού των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο με αναπηρία

Πάνω από ένα εκατομμύριο πρόσφυγες και μετανάστες έχουν φτάσει στην ελληνική επικράτεια από την έναρξη της προσφυγικής κρίσης το 2015 έως και σήμερα, εκ των

οποίων, σύμφωνα με στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, στις 31 Δεκεμβρίου του 2018, στην Ελλάδα παρέμειναν περίπου 71.000, από τους οποίους 14.500 στα νησιωτικά συμπλέγματα και 56.500 στην ηπειρωτική Ελλάδα (UNHCR, 2021). Στο σύστημα μέσω του οποίου εκτιμάται και καταγράφεται η ευαλωτότητα των προσφύγων, ειδικά εκείνων με αναπηρία/ες που δεν καθίστανται εμφανείς, διαπιστώνονται κενά και προβλήματα, με αποτέλεσμα την έλλειψη αξιόπιστων εθνικών δεδομένων που αφορούν στον συνολικό αριθμό των ατόμων με διαφορετική υπηκοότητα της ελληνικής και αναπηρία/ες. Η Ε.Σ.Α.μεΑ. παραθέτει στοιχεία, που έχουν συλλεχθεί από την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, στα οποία στα τέλη Νοεμβρίου του 2018, καταγράφουν 1.071 άτομα με αναπηρία/ες να διαμένουν στην Ελλάδα, στα οποία αριθμούνται 802 ενήλικες και 269 παιδιά (Vardakastanis, 2018).

Στην πραγματικότητα ο αριθμός των προσφύγων και αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες στα εγχώρια δεδομένα δύναται να είναι αισθητά μεγαλύτερος. Όπως αναφέρεται σε έκθεση του Π.Ο.Υ. σε σχέση με την αναπηρία, το ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού που φέρει κάποιας μορφής αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση, ανέρχεται στο 15% επί του συνόλου του πληθυσμού. Ανάγοντας το εν λόγω ποσοστό στον συνολικό αριθμό των 71.200 προσφύγων που καταγράφηκαν στο τέλος του έτους 2018, εξάγεται το συμπέρασμα ότι εντός της χώρας διαμένουν περισσότεροι από 10.000 πρόσφυγες με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις. Στην εκτίμηση που προηγήθηκε δεν συνυπολογίζονται, ωστόσο, οι πιθανότητες κάποιας επίκτητης αναπηρίας στους πληθυσμούς με προσφυγικό ή μεταναστευτικό υπόβαθρο, είτε σε ψυχικό, είτε σε σωματικό επίπεδο, λόγω της σωματικής και ψυχικής τους καταπόνησης, καθώς και της έκθεσής τους σε δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης. Υπό αυτήν την οπτική, η συχνότητα με την οποία ένα άτομο με διαφορετική υπηκοότητα της ελληνικής, δύναται να εμφανίσει κάποια αναπηρία, ψυχική διαταραχή ή χρόνια πάθηση, υπολογίζεται υψηλότερη από αυτήν που αναμένεται στον γενικό πληθυσμό, δηλαδή μεγαλύτερη του 15% (WHO, 2011).

2.3.3. Διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης

Στη διάρκεια του χρονικού διαστήματος που απαιτείται για την ολοκλήρωση της διαδικασίας υποδοχής και ταυτοποίησης των πολιτών που έχουν φτάσει στην ελληνική επικράτεια από άλλες χώρες, καίριας σημασίας είναι η διασφάλιση αξιοπρεπών

συνθηκών διαβίωσης, η πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη και κάθε είδους ψυχοκοινωνική στήριξη ή θεραπευτική αγωγή, η παροχή νομικής συνδρομής, η επαρκής και έγκαιρη ενημέρωση αναφορικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, η επαφή με εγχώριους φορείς αλληλεγγύης και υποστήριξης, η διατήρηση της οικογενειακής ενότητας, καθώς και η ικανότητα επικοινωνίας με τα οικεία τους πρόσωπα. Η ένταξη των νεοεισερχόμενων προσφύγων σε ευάλωτες ομάδες, όπως αυτές των ατόμων με αναπηρία/ες, ψυχικές διαταραχές και χρόνιες παθήσεις, υπογραμμίζει την ανάγκη κατάλληλης ανά περιστατικό μεταχείρισης και μέριμνας για την ικανοποίηση των εκάστοτε αναγκών. Προτείνεται, βάσει νόμου, στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης να διαμορφώνονται χώροι διαμονής, προσαρμοσμένοι στις ανάγκες των προσφύγων με αναπηρία/ες (Νόμος 4375/2016, άρθρο 9, παρ. 1).

Η ένταξη των προσφύγων και των μεταναστών με αναπηρία σε ευάλωτες ομάδες, και συνεπώς σε καθεστώς παροχής της απαιτούμενης προστασίας και των αναγκαίων εγγυήσεων, καθορίζεται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας που ακολουθείται για την υποδοχή και την ταυτοποίησή τους, μέσω της αξιολόγησης της ευαλωτότητάς τους. Η εκτίμηση της ευαλωτότητας των προσφύγων υλοποιείται είτε κατά τη διάρκεια των διαδικασιών ταυτοποίησης από κλιμάκιο του ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ, είτε σε μετέπειτα στάδιο, αυτό της υποβολής και εξέτασης του αιτήματος ασύλου, είτε σε όλη τη διάρκεια παραμονής των ατόμων αυτών στη χώρα (Νόμος 4375/2016, άρθρο 34, παρ. κε)

Παραβίαση δικαιωμάτων σε συνθήκες υποδοχής

Σημαντικός αριθμός προσφύγων στερείται του δικαιώματός του να ενταχθεί στις ενέργειες υποδοχής και ταυτοποίησης, είτε επειδή υφίσταται κράτηση, είτε επειδή παρατηρούνται σοβαρές καθυστερήσεις στη σχετική διαδικασία. Μη κυβερνητικές οργανώσεις καταγγέλλουν παράνομες απελάσεις προσφύγων και μεταναστών από τη χώρα, συνθήκη που έχει καταγραφεί να επηρεάζει ακόμα και αιτούντες άσυλο, ενώ δεν εξαιρούνται από το σύνολο των επαναπροωθήσεων στον Έβρο ομάδες ευάλωτων προσφύγων και των οικογενειών τους (Greek Council for Refugees, 2018b). Αρκετές είναι οι φορές που σημειώνονται περιστατικά σύλληψης κατά την άφιξη των νεοεισερχόμενων πληθυσμών, μεταφοράς τους σε προ-αναχωρησιακά κέντρα, υπό καθεστώς κράτησης μέχρι την εύρεση διαθέσιμης θέσης σε Κ.Υ.Τ., διαδικασία που δύναται να διαρκέσει ακόμη και μήνες δίχως ολοκληρωμένη ταυτοποίηση και, κατ' επέκταση, δίχως καταγραφή και πλήρη αξιολόγηση ευαλωτότητας, λόγω

αναπηρίας/ιών ή/και χρόνιων παθήσεων. Στα άτομα με εμφανή αναπηρία/ευαλωτότητα παραχωρείται προτεραιότητα κατά το στάδιο μεταφοράς τους σε Κ.Υ.Τ., αυτά όμως χωρίς ορατή αναπηρία/ες, εξαιτίας της έλλειψης καταρτισμένου προσωπικού, παραμένουν υπό καθεστώς κράτησης για μεγάλο χρονικό διάστημα, σε δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης. Σε πρόσφατη έκθεση της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης ως ακατάλληλες κρίθηκαν οι συνθήκες κράτησης, ενώ διαπιστώθηκε μη αποτελεσματική, ως προς την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μεταχείριση των κρατούμενων μεταναστών στην Ελλάδα, εστιάζοντας στους χώρους κράτησης στον Έβρο και τη Λέσβο. Πέραν της επιβολής περιορισμού της ελευθερίας, τα Κ.Υ.Τ. χαρακτηρίζονται από μη κυβερνητικές οργανώσεις ως «ανοιχτές φυλακές», εξαιτίας της εφαρμογής της πολιτικής γεωγραφικού περιορισμού, με χιλιάδες πρόσφυγες, μετανάστες και αιτούντες άσυλο να καλούνται να αντιμετωπίσουν ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες διαβίωσης (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Πρόσφυγες με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις χωρίς καταγραφή ευαλωτότητας

Μέσω του καταγεγραμμένου αριθμού προσφύγων και μεταναστών με αναπηρία/ες, καθίστανται εμφανείς οι δυσλειτουργίες του συστήματος με το οποίο αξιολογείται η αναπηρία και η ευαλωτότητα των νεοεισερχόμενων πληθυσμών στην Ελλάδα. Σε έρευνα που διεξήχθη από τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. (FRA), διαπιστώνονται κενά και προβλήματα κατά τη διαδικασία ταυτοποίησης της αναπηρίας και των χρόνιων παθήσεων στα κράτη μέλη της Ε.Ε., συνθήκη που αποδίδεται, μεταξύ και άλλων παραγόντων, στη σύντομη και απλοποιημένη διαδικασία απόδοσης ασύλου, και έχει ως συνέπεια τη μη καταγραφή πληθώρας περιπτώσεων ευαλωτότητας. Η απουσία κατάρτισης του προσωπικού από το οποίο διεκπεραιώνονται οι διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης, η έλλειψη εξειδικευμένων γνώσεων σχετικών με την αναπηρία και τα είδη της, καθώς και η άγνοια σε θέματα που αφορούν στην ταυτοποίηση περιστατικών κακοποίησης, σεξουαλικής βίας ή θυμάτων βασανιστηρίων, συνιστούν καίριο πρόβλημα στις διαδικασίες εκτίμησης της ευαλωτότητας των πληθυσμών με προσφυγικό και μεταναστευτικό υπόβαθρο (UNHCR, UNFPA & WRC, 2016).

Η επιβολή τροποποιήσεων, σε θεσμικό επίπεδο, στη διαδικασία υποδοχής και ταυτοποίησης αποτελεί ακόμη έναν ανασταλτικό παράγοντα στην εύρυθμη λειτουργία

της διαδικασίας. Αναφορές από τον Συνήγορο του Πολίτη, υποδεικνύουν ότι οι απαραίτητες ιατρικές και ψυχοκοινωνικές ενέργειες κατά τη διάρκεια της πρώτης υποδοχής συχνά παραλείπονται, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει δυνατότητα εντοπισμού περιπτώσεων ευάλωτότητας που δύναται να διαφύγουν της πρότερης καταγραφής από τις αστυνομικές αρχές (Συνήγορος του Πολίτη, 2017b).

Το μείζον θέμα της υποστελέχωσης και της έλλειψης άρτια εξειδικευμένου προσωπικού, καλείται να αντιμετωπίσει η διαδικασία, ιατρική και ψυχοκοινωνική, αξιολόγηση της κατάστασης των προσφύγων και μεταναστών, η οποία πλέον λαμβάνει χώρα υπό την αιγίδα του ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ. Ενδεικτικά, για αρκετούς μήνες στο Κ.Υ.Τ. στη Λέσβο, οι ανάγκες 11.000 ατόμων έχαιραν ιατρικών υπηρεσιών από έναν μόνο θεράποντα ιατρό. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά στην απουσία ιατρικού προσωπικού στο Κ.Υ.Τ. στη Μόρια, για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο του ενός μήνα, με αποτέλεσμα να έχει ανασταλεί η διαδικασία εντοπισμού ευάλωτων ατόμων, στερώντας τους τη δυνατότητα πρόσβασης σε περίθαλψη και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Τέλος, καταγράφονται δυσκολίες στην επικοινωνία κατά τη διαδικασία εκτίμησης της ευάλωτότητας, όπως η απουσία υπηρεσιών διερμηνείας. Ανάλογα εμπόδια κατά την επικοινωνία, καλούνται να προσπελάσουν και οι συμμετέχοντες στη διαδικασία αξιολόγησης ατόμων με προβλήματα ακοής, απουσία πρόσβασης στην προσαρμοσμένη στο πολιτισμικό υπόβαθρο των νεοεισερχόμενων νοηματική γλώσσα (Oxfam, 2019).

2.3.4. Υλικές συνθήκες υποδοχής και διαβίωσης

Το σύνολο των πολιτών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο του ελληνικού που υποβάλει αίτηση διεθνούς προστασίας επί της ελληνικής επικράτειας, δικαιούται υλικές συνθήκες υποδοχής επαρκείς να διασφαλίσουν ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο (Νόμος 4540/2018, άρθρο 9, παρ. δ). Μέσω των συνθηκών αυτών πρέπει να εξασφαλίζεται η επιβίωση, η προστασία της ψυχικής και σωματικής τους ακεραιότητας και να επιδεικνύεται σεβασμός στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Όλοι οι αιτούντες άσυλο χαίρουν του δικαιώματος σίτισης, στέγασης, πρόσβασης σε υπηρεσίες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, δυνατότητας ένταξης στην εκπαίδευση, καθώς και στην επαγγελματική κατάρτιση και αγορά εργασίας (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Οι αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες εντάσσονται στην παροχή ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων έτσι ώστε να έχουν πρόσβαση στα προσφερόμενα βάσει νόμου δικαιώματά τους, καθώς και να είναι σε θέση να ανταπεξέρχονται στις υποχρεώσεις που τους αναλογούν. Προβλέπεται η εφαρμογή των ειδικών συνθηκών υποδοχής καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας χορήγησης ασύλου, καθώς και η συστηματική παρακολούθηση των ατόμων που χαρακτηρίζονται ως ευάλωτα. Η συνεργασία μεταξύ της αρμόδιας αρχής υποδοχής, των κρατικών και πιστοποιημένων κοινωνικών φορέων και των διεθνών οργανισμών, συμβάλει στην παροχή υλικών συνθηκών διαβίωσης και οικονομικής στήριξης στους αιτούντες διεθνή προστασία (Greek Council for Refugees, 2018a).

Παράτυπη παραμονή ευάλωτων ατόμων στα Κ.Υ.Τ. των νησιών

Τα Κ.Υ.Τ. πλήττονται από συνθήκες συνωστισμού, ως αποτέλεσμα της Συμφωνίας μεταξύ Τουρκίας και Ε.Ε. και της συνακόλουθης πολιτικής γεωγραφικού περιορισμού των προσφύγων, των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο στα νησιωτικά συμπλέγματα. Οι συνθήκες αυτές συνδράμουν στην αύξηση των φαινομένων διαδοχικών απωλειών και αυτοκτονιών στα Κ.Υ.Τ., ενώ παράλληλα παρατηρείται η όξυνση των εκδηλώσεων ρατσιστικών συμπεριφορών. Εξαιτίας της διττής ταυτότητας του πρόσφυγα/μετανάστη και της αναπηρίας, τα άτομα αυτά καθίστανται περισσότερο ευάλωτα έναντι των φαινομένων ρατσιστικής βίας και παραβίασης των δικαιωμάτων τους (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Σε επίπεδο νομοθεσίας οι πληθυσμοί των προσφύγων και μεταναστών με αναπηρία/ες χαίρουν του δικαιώματος εξαίρεσης από τις διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα στα σύνορα και δύναται να μεταφερθούν στην ηπειρωτική επικράτεια, ωστόσο αρκετές φορές παρατηρείται η παραμονή τους για μεγάλα χρονικά διαστήματα στα Κ.Υ.Τ. των νησιωτικών συμπλεγμάτων της χώρας, τόσο λόγω των αδυναμιών που διαπιστώνονται κατά τη διαδικασία αξιολόγησης της ευαλωτότητάς τους, όσο και των ελλείψεων κατάλληλων στεγαστικών δομών στην ενδοχώρα. Καταγράφονται μεν περιπτώσεις μεταφοράς ατόμων που έχουν χαρακτηριστεί ευάλωτα στην ενδοχώρα από τις ελληνικές αρχές, ωστόσο από τα τέλη Νοεμβρίου του 2018 δεν έχει διακοπεί η παραμονή 2.200 περίπου ανθρώπων ενταγμένων σε καθεστώς ευαλωτότητας στα Κ.Υ.Τ. Λέσβου (Legal Centre Lesvos, 2019).

Δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης

Η ύπαρξη του παράγοντα του συνωστισμού κατά τις συνθήκες διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία/ες λειτουργεί ανασταλτικά και επιβαρυντικά στην εξέλιξη και ευημερία τους. Πιο συγκεκριμένα, η έλλειψη πρόσβασης σε εγκαταστάσεις υγιεινής, καθώς και η έκθεση σε ακραία καιρικά φαινόμενα κατά τη χειμερινή περίοδο, δυσχεραίνουν και καθιστούν επικίνδυνη τη διαβίωση των ευάλωτων ατόμων στα Κ.Υ.Τ. σε καθημερινό επίπεδο. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά από την Οργάνωση International Rescue Committee (2018): «Στις υπάρχουσες υποδομές, ένα ντους αντιστοιχεί σε 84 άτομα, ενώ μια τουαλέτα σε 72. Όσοι διαμένουν στο Κ.Υ.Τ. συχνά περιμένουν σε σειρά για τη διανομή του νερού και του φαγητού που λαμβάνει χώρα στις οκτώ, από τις τέσσερις το πρωί. Το αποχετευτικό σύστημα είναι ιδιαίτερα βεβαρημένο, με ακατέργαστα λύματα να διαρρέουν σε ανοιχτές αποχετεύσεις και αυλάκια» (International Rescue Committee, 2018).

Όπως αναφέρεται από ΜΚΟ και την Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, οι συνθήκες διαβίωσης στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης συνιστούν ζήτημα που χαιρεί άμεσης βελτίωσης. Κατά την τρέχουσα μεταναστευτική κρίση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η κατάσταση των ατόμων με αναπηρία/ες κρίνεται ως επισφαλής, δεδομένης της κράτησής τους εντός της Ε.Ε. σε συνθήκες που δεν τους παρέχουν την κατάλληλη στήριξη και τις αναγκαίες προσαρμογές (Committee on the Rights of Persons with Disabilities, 2015).

Έλλειψη προσβασιμότητας σε δομές υποδοχής και φιλοξενίας

Προβλήματα πρόσβασης σε κοινόχρηστους χώρους, όπως χώρους υγιεινής, εστίασης, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας, καλούνται να αντιμετωπίσουν τα άτομα με αναπηρία/ες που διαμένουν στα ανοιχτά κέντρα φιλοξενίας στην ενδοχώρα και στα Κ.Υ.Τ. στα νησιωτικά συμπλέγματα, σύμφωνα με στοιχεία που έχουν συλλεχθεί από την Ε.Σ.Α.μεΑ., συνθήκες που αφενός εκθέτουν τα άτομα αυτά σε κινδύνους σχετικούς με την ψυχική και σωματική τους υγεία, αφετέρου συμβάλουν στην απομόνωση και την περιθωριοποίησή τους. Ζητήματα προσβασιμότητας ωστόσο, δεν εντοπίζονται μόνο στις ανοικτές δομές φιλοξενίας και τα Κ.Υ.Τ., αλλά και στα διαμερίσματα και τις υπόλοιπες στεγαστικές δομές που απευθύνονται σε άτομα που έχουν χαρακτηριστεί ως ευάλωτα κατά τις διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης, δομές που σε σημαντικό ποσοστό δεν κρίνονται κατάλληλες για άτομα με αναπηρία/ες.

Κατά τη διάρκεια συζητήσεων και διαβουλεύσεων με πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες που πραγματοποιήθηκαν από την Ε.Σ.Α.μεΑ., διαπιστώθηκε η στέγασή τους σε μη προσβάσιμους και ακατάλληλους για την ασφάλειά τους χώρους, με ενδεικτικές αναφορές σε διαμερίσματα που δεν ικανοποιούν τις στοιχειώδεις προδιαγραφές που επιτρέπουν την πρόσβαση ατόμων με αισθητηριακές (άτομα με απώλεια όρασης) ή σωματικές αναπηρίες (άτομα που χρησιμοποιούν αναπηρικό αμαξίδιο). Μία ακόμη αδυναμία, εντοπίζεται στις καθυστερήσεις που σημειώνονται κατά τη μεταφορά των αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες από τις επισφαλείς συνθήκες των Κέντρων Φιλοξενίας και των Κ.Υ.Τ. στις κατάλληλες για τις ανάγκες τους δομές διαμονής (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Εν κατακλείδι, τα άτομα με αναπηρία/ες καλούνται να αντιμετωπίσουν τόσο τα πολλαπλά εμπόδια αναφορικά με την προσβασιμότητά τους σε δομές και υπηρεσίες, όσο και την έλλειψη εξειδικευμένης υποστήριξης για την/τις αναπηρία/ες τους (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

2.3.5. Πρόσβαση στην υγεία, στην πρόνοια και την κοινωνική φροντίδα

Μέσω της ισχύουσας νομοθεσίας κατοχυρώνεται η δυνατότητα πρόσβασης των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και των ανασφάλιστων πολιτών, στο σύνολο των δημόσιων δομών υγείας, των νοσηλευτικών υπηρεσιών και της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες εντάσσονται στις ομάδες αυτές (Νόμος 4368/2016, άρθρο 33, παρ. 1).

Υποστελέχωση των δομών και των υπηρεσιών Υγείας

Ως αποτέλεσμα της υποστελέχωσης των δομών και των υπηρεσιών του ελληνικού συστήματος υγείας, παρατηρούνται δυσκολίες στην ανταπόκριση στις ιδιαίτερες ανάγκες ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και υγειονομικής περίθαλψης των αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες. Ανεπάρκεια εντοπίζεται στην ύπαρξη εξειδικευμένου προσωπικού σε δομές παροχής πρωτοβάθμιας φροντίδας και νοσοκομεία, με συνέπεια την αδυναμία κάλυψης αναγκών σχετικών με τα διαφορετικά είδη αναπηρίας/αναπηριών (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης η συμμετοχή στις διαδικασίες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης παρουσιάζει δυσκολίες, ιδιαίτερα στα νησιά του

Αιγαίου, στα οποία η ευθύνη παροχής των υπηρεσιών αυτών εμπίπτει στις υποχρεώσεις του ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ. Όπως καταγράφεται στην Έκθεση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, το εργαζόμενο ιατρικό προσωπικό στα Κ.Υ.Τ. εκτιμάται ως εμφανώς ανεπαρκές για την πλήρωση των απαιτούμενων αναγκών, συνθήκη που επιβαρύνεται περαιτέρω λόγω και της απουσίας υπηρεσιών διαπολιτισμικών διαμεσολαβητών και διερμηνέων. Ακόμη, εντοπίζονται αναφορές χορήγησης ακατάλληλων φαρμακευτικών σκευασμάτων εντός των Κ.Υ.Τ. και των νοσοκομειακών μονάδων, ενώ από εκπροσώπους Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων επισημαίνεται η επικίνδυνη και ανθυγιεινή φύση των hotspots, ειδικά για τους ανήλικους φιλοξενούμενους των δομών (Council of Europe, 2018).

Η διαμονή σε δομές φιλοξενίας εκτός των αστικών οικιστικών ιστών, καθιστά εντονότερες τις δυσκολίες πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες κοινωνικής μέριμνας και υγειονομικής περίθαλψης. Επιπρόσθετα, η διασύνδεση των υπηρεσιών των Κ.Υ.Τ. και των δομών φιλοξενίας στα νησιά με αυτών στην ενδοχώρα, φαίνεται να μην λειτουργεί κατάλληλα, με αποτέλεσμα την παροχή ελλιπούς στήριξης στα άτομα ενδιαφέροντος (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Το φαινόμενο αυτό επηρεάζει και τη διαχείριση των ιατρικών δεδομένων, σχετικών με ζητήματα σωματικής και ψυχικής υγείας, των ατόμων με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο που εισέρχονται στη χώρα. Έρευνα που διεξήχθη από το Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2017), επισημαίνει ότι ως απόρροια αυτής της δυσλειτουργίας, ενήλικες και ανήλικοι πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο δύναται να υποβληθούν σε επαναλαμβανόμενες, σε κάποιες περιπτώσεις επίπονες, διεργασίες διαγνωστικού χαρακτήρα, εξαιτίας της ελλιπούς ενημέρωσης αναφορικά με τις υπηρεσίες και την περίθαλψη που έχουν ήδη παρασχεθεί. Υπό αυτό το πρίσμα, οξύνεται η πιθανότητα σωματικής καταπόνησης ή/και παραμέλησης για τα παιδιά, τις γυναίκες και τα άτομα με αναπηρία/ες.

Αδυναμία παροχής κατάλληλης φαρμακευτικής αγωγής σε πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις

Η μη έγκυρη και έγκαιρη εκτίμηση της ευαλωτότητας, καθώς και η αδυναμία ταυτοποίησης μιας αναπηρίας, έχει ως αποτέλεσμα την αποχή σημαντικού αριθμού προσφύγων και αιτούντων άσυλο από την κατάλληλη ιατροφαρμακευτική αγωγή.

Σύμφωνα με στοιχεία που έχουν συλλεχθεί από την Ε.Σ.Α.μεΑ., καταγράφονται περιπτώσεις ατόμων που έχουν πιστοποιηθεί ως ευάλωτα λόγω αναπηρίας/ών ή/και χρόνιων παθήσεων, στερούνται ωστόσο πρόσβασης τόσο σε ιατρικό εξοπλισμό, όσο και σε αναγκαία φαρμακευτική αγωγή, όπως τα κατάλληλα σκευάσματα διατροφής για άτομα με νοσήματα μεταβολισμού, η χορήγηση ινσουλίνης σε άτομα με διαβήτη κ.ά. Ακόμη, αναφορικά με την πλήρωση των αναγκών ανασφάλιστων προσφύγων και αιτούντων άσυλο με σωματικές ή αισθητηριακές αναπηρίες σε βοηθητικό εξοπλισμό και τεχνικά βοηθήματα, όπως προσθετικά μέλη, ακουστικά βαρηκοΐας, αναπηρικά αμαξίδια, το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο δεν προβλέπει την απαιτούμενη στήριξη (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες ψυχικής υγείας

Πέραν των δυσκολιών αναφορικά με την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας που αφορούν στη σωματική τους υγεία, οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες καλούνται να αντιμετωπίσουν και την περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες ψυχικής υγείας, δεδομένης της υψηλής συχνότητας των ψυχικών τραυμάτων και διαταραχών στους πληθυσμούς των προσφύγων και μεταναστών. Οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα το 2017 χαρακτήρισαν την κατάσταση στα νησιά της Σάμου και της Λέσβου «έκτακτης ανάγκης», εξαιτίας της παρατήρησης επιδείνωσης της ψυχικής υγείας των προσφύγων και των μεταναστών που διέμεναν στα νησιά, αποδίδοντάς την στις δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης, στην αμέλεια των κρατικών αρχών και την έξαρση της βίας μεταξύ των πληθυσμών. Ακόμη, διαπιστώνεται ότι οι ανάγκες παροχής ψυχοκοινωνικής υποστήριξης συναρτήσει της σοβαρότητας των περιστατικών, υπερβαίνουν τις δυνατότητες των κέντρων ψυχικής υγείας στα νησιά. Η αναμονή των ασθενών για να αποκτήσουν πρόσβαση σε συνεδρία με ειδικό ψυχικής υγείας δύναται να διαρκέσει από τρεις μέχρι και έξι μήνες. Πέραν των ελλείψεων σε σχέση με το ιατρικό προσωπικό, υποστελέχωση των δομών υγείας συναντάται και σε άλλες ειδικότητες επαγγελματιών που εργάζονται με τους πληθυσμούς προσφύγων και μεταναστών. Όσοι παράγοντες προαναφέρθηκαν λειτουργούν αθροιστικά στην επιβάρυνση της κατάστασης των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες (Γιατροί χωρίς σύνορα, 2017).

Πρόσβαση στην πρόνοια και την κοινωνική φροντίδα

Η χορήγηση οικονομικού βοηθήματος στους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες, στο πλαίσιο της εφαρμογής προνοιακών πολιτικών υπέρ των ευάλωτων μελών του πληθυσμού, καθίσταται καθοριστικής σημασίας για τις συνθήκες διαβίωσης των ατόμων αυτών στην εγχώρια πραγματικότητα, καθότι υφίστανται έξοδα στα οποία αδυνατούν να ανταποκριθούν. Ως μέσο κάλυψης των βασικών βιοτικών αναγκών χορηγείται, υπό τις οδηγίες και τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οικονομική στήριξη, η οποία ωστόσο, δεν επαρκεί για τις ανάγκες διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία/ες (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Οι πρόσφυγες με αναπηρία/ες που έχουν αναγνωριστεί ως ευάλωτα άτομα κατά τις διαδικασίες υποδοχής, ταυτοποίησης και αξιολόγησης της κατάστασής τους, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις σχετικές με το ισχύον νομικό πλαίσιο, χαίρουν οικονομικής ενίσχυσης από τα προνοιακά επιδόματα αναπηρίας, όπως αναφέρεται από τον Οργανισμό Προνοιακών Επιδομάτων Κοινωνικής Αλληλεγγύης (2018). Αντίστοιχα, οι αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες, χαίρουν οικονομικής στήριξης στην περίπτωση που δεν δύναται να διαμείνουν σε δομές ή κέντρα φιλοξενίας. Και στις δύο περιπτώσεις, ωστόσο, τα άτομα αγνοούν τα δικαιώματα και τις διαδικασίες μέσω των οποίων καθίσταται δυνατή η διεκδίκηση της χορήγησης του επιδόματος, όπως ποια η διαδικασία πιστοποίησης της αναπηρίας, ποια τα διαθέσιμα επιδόματα αναπηρίας κ.ά. Ακόμη, στο παρελθόν υπήρξαν καταγγελίες στις οποίες περιγράφονται τα διοικητικά εμπόδια που καλούνται να προσπελάσουν οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες αναφορικά με την πρόσβασή τους σε παροχές κρατικής πρόνοιας, ειδικά με την έκδοση ΑΦΜ και ΑΜΚΑ, λόγω της απουσίας εναρμόνισης αυτής της διοικητικής πρακτικής με το ισχύον νομικό πλαίσιο (Greek Council for Refugees, 2017).

Οι ανάγκες των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες χαίρουν εξειδικευμένης φροντίδας, την οποία συχνά δεν λαμβάνουν. Στοιχεία που έχουν συλλεχθεί από την Ε.Σ.Α.μεΑ., υποδεικνύουν την ύπαρξη ατόμων με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο του ελληνικού, οι οποίοι βιώνουν μοναξιά και περιθωριοποίηση, απουσία υπηρεσιών ειδικού βοηθητικού προσωπικού ή υπηρεσιών στήριξης. Ακόμη και στις περιπτώσεις που το άτομο με αναπηρία/ες περιβάλλεται από την οικογένειά του, η αποκλειστική φροντίδα του

διαμοιράζεται ανάμεσα στα μέλη της, απουσία εναλλακτικών πλεγμάτων στήριξης, τόσο για τους κύριους φροντιστές του, όσο και το ίδιο το άτομο (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

2.3.6. Ένταξη στην εκπαίδευση

Προκειμένου να αποφευχθεί η περιθωριοποίηση και ο διττός αποκλεισμός εξαιτίας της διπλής ταυτότητας του πρόσφυγα και του ατόμου με αναπηρία, καίριας σημασίας κρίνεται η ενσωμάτωση των παιδιών προσφύγων με αναπηρία στο εκπαιδευτικό σύστημα. Έρευνα που υλοποιήθηκε υπό την αιγίδα του ευρωπαϊκού προγράμματος AMiD (Access to services for migrants with disabilities, 2018a), κατέδειξε τη σύμπτωση των ειδικών έναντι του καταλυτικού ρόλου που διαδραματίζει ο παράγοντας της εκπαίδευσης τόσο στην ένταξη στην ελληνική πραγματικότητα και κοινωνία των προσφυγόπουλων και των ενήλικων προσφύγων με αναπηρία, καθώς και των γονέων τους, όσο και στην πρόσβαση στην προσφερόμενη υποστήριξη και ενημέρωση αναφορικά με τα δικαιώματά τους (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2018).

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. κατά τη διάρκεια εφαρμογής της δράσης *«Σχεδιάζοντας μαζί: Ενδυναμώνοντας τους πρόσφυγες με αναπηρία»* είχε λάβει αναφορές από γονείς παιδιών με αναπηρία, πρόσφυγες ή αιτούντες πολιτικό άσυλο, σχετικές με την αδυναμία ένταξης των παιδιών τους σε κάποια σχολική δομή. Έπειτα από διερεύνηση της ομοσπονδίας, υπογραμμίστηκαν κάποιες από τις αιτίες που συνηγορούν προς αυτή την κατεύθυνση. Παρατηρήθηκε ότι οι επαγγελματίες στις δομές φιλοξενίας δεν διασφάλισαν την άρτια ενημέρωση των ενδιαφερόμενων, είτε λόγω προσωπικής άγνοιας, είτε λόγω αδυναμίας κατά την μεταξύ τους επικοινωνία. Ακόμη και στις περιπτώσεις που υπήρξε επαφή με τα Κέντρα Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (ΚΕΣΥ) δεν κατέστη δυνατή η άμεση και αποτελεσματική ανταπόκρισή τους στην απαιτούμενη διαδικασία αξιολόγησης των μαθησιακών αναγκών των ενδιαφερόμενων, γεγονός που συνδέεται και με την απουσία διαγνωστικών εργαλείων ορθώς σταθμισμένων και προσαρμοσμένων στο πολιτισμικό υπόβαθρο των μαθητών/τριών. Συνακόλουθη της ανακριβούς διάγνωσης είναι και η δυσκολία θέσπισης και παρακολούθησης εξατομικευμένου στις ανάγκες των μαθητών/τριών προγράμματος παρέμβασης, η πρόσβασή τους στις προσφερόμενες υποστηρικτικές συνεδρίες και θεραπείες με τους ειδικούς επαγγελματίες, εργοθεραπευτές, φυσικοθεραπευτές, λογοθεραπευτές. Σημαντικός παράγοντας που δυσχεραίνει τα όσα

προαναφέρθηκαν, εντοπίζεται και στον περιορισμένο αριθμό των διαθέσιμων υπηρεσιών διερμηνείας (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2018).

Στην Ε.Σ.Α.μεΑ. έχουν ακόμη καταγραφεί περιστατικά ρατσιστικών και ξενοφοβικών συμπεριφορών σε βάρος προσφυγόπουλων με αναπηρία, με τα πρόσωπα που εκδηλώνουν αυτές τις συμπεριφορές να αφορούν τόσο γονείς, όσο και μαθητές/τριες ελληνικής καταγωγής. Οι στάσεις και οι πεποιθήσεις αυτές είναι άμεσα συνδεδεμένες με την απουσία δράσεων στοχευμένων στην ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου, έλλειψη που δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την εκδήλωση ανάλογων συμπεριφορών στις τοπικές κοινωνίες (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2018).

2.3.7. Ζητήματα πληροφόρησης/ενημέρωσης

Οι πρόσφυγες με αναπηρία αγνοούν τα δικαιώματά τους

Μεγάλο ποσοστό του προσφυγικού πληθυσμού και των αιτούντων άσυλο με αναπηρία και των οικογενειών τους στην Ελλάδα, στερούνται πρόσβασης σε ενέργειες που αφορούν τόσο στη σχετική με τα δικαιώματά τους ενημέρωση, όσο και στις διαθέσιμες υπηρεσίες σε σχέση με το είδος της αναπηρίας που φέρουν. Στο γεγονός αυτό συνηγορεί η απουσία ενημερωτικού υλικού, σχεδιασμένου με τρόπο που θα καθιστά δυνατή την χρήση του από άτομα με αισθητηριακές ή νοητικές δυσκολίες. Ενδεικτικά αναφέρεται, υλικό *easy to read* για τα άτομα με νοητικές δυσκολίες και η διάθεση υλικού σε ακουστική μορφή για τα άτομα με οπτική αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Ελλιπής κατάρτιση των εμπλεκόμενων φορέων και επαγγελματιών με τη διαχείριση του προσφυγικού ζητήματος σε θέματα αναπηρίας και χρόνιων παθήσεων

Ένας ακόμη παράγοντας που δυσχεραίνει σε σημαντικό βαθμό την πρόσβαση των προσφύγων με αναπηρία σε αγαθά και υπηρεσίες πρόνοιας και υγείας, εντοπίζεται στην άγνοια και την απουσία έγκυρης και ακριβούς ενημέρωσης από τους φορείς και τους επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται σε σχέση με το προσφυγικό, σε σχέση με ζητήματα αναπηρίας, όπως οι μορφές αναπηρίας, οι δομές και τα επιδόματα στήριξης των ατόμων με αναπηρία. Υπό την αιγίδα της Ε.Σ.Α.μεΑ. υλοποιήθηκε το έργο «Σχεδιάζοντας μαζί: Ενδυναμώνοντας τους πρόσφυγες με αναπηρία», μέσω του οποίου αναδείχθηκε η ανάγκη επιμόρφωσης των εμπλεκόμενων φορέων με το προσφυγικό σε σχέση με θέματα αναπηρίας, καθότι προέκυψαν στοιχεία που υπογράμμιζαν την απουσία πρόσβασης του προσωπικού που συνεργάζεται με αιτούντες άσυλο σε έγκυρο

ενημερωτικό υλικό, έντυπης ή ηλεκτρονικής μορφής, σχετικό με την αναπηρία. Στις περιπτώσεις που ανέκυψε η ανάγκη διαχείρισης περιστατικών προσφύγων ή αιτούντων άσυλο με αναπηρία, οι εμπλεκόμενοι επαγγελματίες αναζήτησαν μεν πηγές πληροφόρησης, τις οποίες και εντόπισαν σε διαφορετικές υπηρεσίες και οργανισμούς, χωρίς τα αναμενόμενα αποτελέσματα δε, αναφορικά με την ποιότητα των πληροφοριών. Πιο συγκεκριμένα, οι αδυναμίες που εντοπίστηκαν σχετίζονται με τις ακόλουθες θεματικές:

- κάθε είδος αναπηρίας συνεπάγεται διαφορετικές ανάγκες και τρόπους διαχείρισης,
- άγνοια σε σχέση με τα θεσμικά και διεθνώς κατοχυρωμένα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και πολιτισμική ταυτότητα διαφορετική της ελληνικής, όπως αυτά αναφέρονται τόσο στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών, όσο και την εγχώρια νομοθεσία,
- ελλιπής ενημέρωση σε σχέση με την απόκτηση πρόσβασης σε οικονομικούς πόρους, συνθήκη άμεσα συνδεδεμένη με τη διαδικασία πιστοποίησης της αναπηρίας,
- απουσία καθοδήγησης προς την υλική στήριξη και τις παρεχόμενες υπηρεσίες και δομές, με αποτέλεσμα να παραμένουν αναξιοποίητες από τα άτομα με αναπηρία,
- αδυναμία προσέγγισης του ατόμου με αναπηρία, με τρόπο που να ανταποκρίνεται των εξατομικευμένων αναγκών του βάσει του είδους της αναπηρίας του (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Στον ελλαδικό χώρο δραστηριοποιούνται φορείς και οργανώσεις με στόχο την παροχή βοήθειας σε πρόσφυγες και μετανάστες. Ενδεικτικά, προσφερόμενες υπηρεσίες πρόνοιας και αλληλεγγύης σε αιτούντες πολιτικού ασύλου:

- Αποστολή (<https://mkoapostoli.com/>)
- ΑΡΣΙΣ, Κοινωνική Οργάνωση Νέων (<http://www.arsis.gr/>)
- Γιατροί του Κόσμου (<https://mdmgreece.gr/>)
- Γιατροί χωρίς σύνορα (<https://www.msf.gr/>)
- Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών (<https://migrant.diktio.org/>)
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.), υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (<https://www.ekka.org.gr/index.php/el/domes-ypiresies/kdvm>)

- Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός (<http://www.redcross.gr/>)
- Greek Council for Refugees (<https://www.gcr.gr/el/>)
- Praksis (<https://praksis.gr/>)
- Solidarity Now (<https://www.solidaritynow.org/>)
- UN Migration, IOM Office in Greece (<https://greece.iom.int/el>)

Ωστόσο, η παρουσία των οργανώσεων αυτών με αναφορές σε δράσεις που αφορούν στα άτομα με αναπηρία και πολιτισμική ταυτότητα διαφορετική της ελληνικής, είναι αισθητά περιορισμένη. Συγκεκριμένα, μετά από σύνθεση αναζήτηση και με τις λέξεις αναπηρία, πρόσφυγας, μετανάστης, αιτών άσυλο, να συνδυάζονται ποικιλοτρόπως, τόσο στα ελληνικά, όσο και τα αγγλικά, αναδείχθηκαν μόνο δύο επίσημες οργανώσεις με δράσεις επί του συγκεκριμένου θέματος, το πρόγραμμα AMiD και οι δράσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ. Αναλυτικότερα:

- AMiD - Πρόσβαση σε Υπηρεσίες για Μετανάστες με Αναπηρίες: συνιστά πρόγραμμα χρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην ιστοσελίδα του προγράμματος (<https://amidproject.eu/el/>), γίνεται λόγος για την ανάπτυξη και τη χρήση ενός εργαλείου αξιολόγησης των ιδιαίτερων αναγκών προσφύγων και μεταναστών με αναπηρία, αποσκοπώντας στη δημιουργία των συνθηκών εκείνων που θα συμβάλλουν στην αποτελεσματική διαχείριση της υποδοχής και ένταξης των αιτούντων άσυλο με αναπηρίες στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το ΕΑΑ (Εργαλείο Αξιολόγησης Αναγκών) συγκροτήθηκε με βάση την προάσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων, συμβαδίζει με τη φιλοσοφία της Σύμβασης των ΗΕ CRPD, αποσκοπώντας να τοποθετήσει στο επίκεντρο της διαδικασίας της αξιολόγησης της αναπηρίας τις προτιμήσεις και τις προσωπικές ανάγκες του/της συνεντευξιαζόμενου/ης. Το γεγονός αυτό υποδεικνύεται από τον τρόπο ανάπτυξης των ερωτήσεων, οι οποίες χαρακτηρίζονται από ευκολία στη χρήση και απλό λόγο, προσφέροντας παράλληλα τη δυνατότητα έκφρασης της οπτικής του αιτούντα άσυλο με αναπηρία. Μέσω του εργαλείου αυτού, ανταλλάσσονται πληροφορίες, αξιολογούνται, συγκρίνονται και αναλύονται δεδομένα ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες (Access to services for migrants with disabilities, 2018a).

Παρατίθενται συνοπτικά οι αρχές στις οποίες εμπίπτει το ΕΕΑ:

- *Ανθρώπινα Δικαιώματα:* Στους στόχους του εργαλείου δεν περιλαμβάνεται η περάτωση ιατρικού διαγνωστικού ελέγχου, αλλά η ανάδειξη των προσωπικών

αναγκών και προτιμήσεων του αιτούντα άσυλο, διαμορφώνοντας εν συνεχεία την πολιτική εκείνη που θα επιτρέψει την κάλυψή τους.

- *Διεπιστημονική προσέγγιση:* Ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη του εργαλείου πληροί τις προϋποθέσεις υιοθέτησης και χρήσης του από πολλών ειδικοτήτων επαγγελματίες, εφόσον διασφαλιστεί η απαιτούμενη επιμόρφωση στα θέματα χορήγησής του.
- *Ανθρωπιστική προσέγγιση:* στις ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στο εργαλείο εντοπίζονται και αρκετές ανοικτού τύπου, έτσι ώστε, μεταξύ άλλων, να διασφαλίζονται οι συνθήκες που θα επιτρέπουν την ανάπτυξη οικειότητας κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, διευκολύνοντας την άμεση έκφραση των ενδόμυχων σκέψεων του πρόσφυγα, μετανάστη ή αιτούντα άσυλο με αναπηρία (Access to services for migrants with disabilities, 2018a).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, σε δημογραφικό επίπεδο, αποκτά πολυπολιτισμικό προφίλ λόγω των αυξανόμενων προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών, στις οποίες διαμορφώνεται μεταξύ άλλων, μια σημαντική μειονότητα, αυτή των ατόμων με αναπηρία. Μέσω του AMiD καθίσταται εφικτή η εφαρμογή ενός κοινού πλαισίου αξιολόγησης των ατόμων με αναπηρίες και διαφορετική πολιτισμική ταυτότητα από αυτήν της χώρας διαμονής τους, οξύνοντας τις σχέσεις συνεργασίας μεταξύ των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και της Τοπικής Αρχής (Access to services for migrants with disabilities, 2018a).

Επί της ουσίας, το ΕΕΑ αποτελεί μια πλατφόρμα εντοπισμού και καταγραφής των προσφυγικών και μεταναστευτικών πληθυσμών με αναπηρία στην ΕΕ. Στους στόχους του εργαλείου αυτού, περιλαμβάνονται τα ακόλουθα:

- Ενίσχυση του έργου των Τοπικών Αρχών και των ΜΚΟ, έτσι ώστε να επέλθει και η επαρκής στήριξη της μειονότητας των προσφύγων και μεταναστών με αναπηρία στην Ε.Ε.
- Βελτίωση της διαδικασίας επαφής με τον πληθυσμό αυτόν και παροχή του απαιτούμενου πλαισίου για χορήγηση του εργαλείου καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας υποδοχής ή/και ασύλου.
- Ενίσχυση των γνώσεων και όξυνση της ανταπόκρισης από τη διεπιστημονική ομάδα ειδικών που δραστηριοποιείται σε ζητήματα πολιτισμικής ετερότητας και αναπηρίας.

- Διασφάλιση πρόσβασης σε αρμόδιες υπηρεσίες (Access to services for migrants with disabilities, 2018a).
- Η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.) συνιστά τον δεύτερο φορέα που αναδείχθηκε κατά την διαδικασία αναζήτησης βιβλιογραφικών αναφορών στα ελληνικά δεδομένα σε σχέση με τη διττή ταυτότητα του πληθυσμού στον οποίο εστιάζει η παρούσα εργασία, με επίσημη δράση σε σχέση με την προάσπιση των δικαιωμάτων των προσφύγων και των μεταναστών με αναπηρία στην Ελλάδα.

Στους βασικούς στόχους της Ε.Σ.Α.μεΑ. συγκαταλέγονται η διάδοση και η διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους, καθώς και η άρση των διακρίσεων σε βάρος τους. Όντας μια από τις πλέον αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των ατόμων με αναπηρία, διαδραματίζει ενεργό ρόλο στη λήψη αποφάσεων, εκπροσωπώντας τις θέσεις και τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία στη συνδιαλλαγή και την επικοινωνία με το εγχώριο κοινωνικό και πολιτικό γίγνεσθαι. Δραστηριοποιείται, ασκώντας κριτικό έλεγχο στις νομοθετικές ρυθμίσεις και διατάξεις και καταθέτοντας τις προτάσεις της στα πολιτικά πρόσωπα, σε σχέση με ζητήματα εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης, εργασίας και προσβασιμότητας για τα άτομα με αναπηρία. Ακόμη, αποσκοπεί στη θέσπιση πολιτικής θέσης για την αναπηρία, εστιάζοντας στην ανάδειξη της κοινωνικής διάστασής της (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2017a).

Ενδεικτικά, αναφέρονται οι κάποιες από τις δράσεις της Συνομοσπονδίας:

- συστηματική οργάνωση εκστρατειών ενημέρωσης των πολιτών στον ελλαδικό χώρο, με ιδιαίτερη έμφαση σε αυτήν που λαμβάνει χώρα ετησίως στις 3 Δεκεμβρίου, με αφορμή την «Εθνική Ημέρα Ατόμων με Αναπηρία», η οποία αποτιμά τις προσπάθειες που έχουν καταβληθεί κατά τη διάρκεια του έτους και αποδίδει μνεία στις ενέργειες προάσπισης της ανεξαρτησίας και αυτοδιάθεσης των ατόμων με αναπηρία,
- συνεργασία με οργανώσεις κοινωνικών εταιριών, όπως η Ευρωπαϊκή και Ελληνική Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, αποσκοπώντας στην επικοινωνία των αιτημάτων των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους στις εκθέσεις που συντάσσονται από αυτές,

- διαβούλευση με τους συνεργαζόμενους φορείς, συντονίζοντας τη δράση τους και ενημερώνοντάς τους για τα όσα διαδραματίζονται στο εγχώριο, ευρωπαϊκό και διεθνές γίνεσθαι,
- προώθηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία στα κέντρα λήψης αποφάσεων,
- άσκηση συστηματικού ελέγχου στις νομοθετικές ρυθμίσεις και υποβολή προτάσεων που αποσκοπούν στην ενσωμάτωση σε αυτές των αναγκών των ατόμων με αναπηρία και την καταπολέμηση των διακρίσεων σε βάρος τους,
- κατάθεση στοιχείων και προτάσεων σε σχέση με την υλοποίηση προγραμμάτων και την εφαρμογή πολιτικών που διευκολύνουν τις συνθήκες ζωής των ατόμων με αναπηρία,
- παροχή υπηρεσιών ενημέρωσης και πληροφόρησης,
- υλοποίηση μελετών, ερευνών, εγχώριων και διεθνών έργων, στοχεύοντας στη συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία στα κοινωνικά δρώμενα, καθώς και την ενδυνάμωση των πλαισίων στήριξής τους (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2017b).

Εκτενής αναφορά στις δράσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ. σε σχέση με ζητήματα πολιτισμικής ετερότητας και αναπηρίας ακολουθεί στο τέταρτο κεφάλαιο.

Πέραν της μεθοδολογικής προσέγγισης πρότερων μελετών σε σχέση με ζητήματα πολιτισμικής ετερότητας και αναπηρίας, ο σχεδιασμός του ερευνητικού μέρους της συγκεκριμένης εργασίας αφορμάται από τη συνειδητοποίηση της έλλειψης επίσημων αναφορών στην ελληνική πραγματικότητα σε σχέση με το επιλεχθέν θέμα. Όπως αναφέρθηκε, εν συντομία, σε προηγούμενη ενότητα μόνο από δύο πηγές, AMiD και Ε.Σ.Α.μεΑ., προέρχονται οι αναφορές στην προάσπιση των δικαιωμάτων και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης της μειονότητας των αιτούντων άσυλο με αναπηρία. Ενώ παρατίθεται το εργαλείο ΕΕΑ (Access to services for migrants with disabilities, 2018b), δεν παρατίθενται ευρήματα ή στοιχεία που απορρέουν από τη χρήση του στον ελλαδικό χώρο, συνεπώς δεν εντοπίζεται πρόσφορο έδαφος για τον σχεδιασμό μελέτης με τη χρήση ποιοτικών μεθόδων ανάλυσης, όπως η ανάλυση περιεχομένου. Στην περίπτωση της Ε.Σ.Α.μεΑ., ωστόσο, αυτό καθίσταται δυνατό, λόγω του συνόλου των σχετικών με το θέμα αναρτήσεων, που δύναται να κωδικοποιηθούν και να χρησιμοποιηθούν ως δείγμα για την διεξαγωγή συμπερασμάτων για τα ελληνικά δεδομένα.

Κεφάλαιο 3^ο: Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Οι ερευνητικές προσπάθειες που εστιάζουν στην ύπαρξη της συνθήκης της αναπηρίας και των χρόνιων παθήσεων στις προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές δύναται να χαρακτηριστούν περιορισμένες στα ξενόγλωσσα και διεθνή δεδομένα (Rice, 2017) και εξαιρετικά περιορισμένες στην εγχώρια βιβλιογραφία (Καραφούσια, 2018; Καραγιάννη, 2017).

3.1. Έρευνες στην Ελλάδα

Στο κείμενο πολιτικής «Προσφυγική κρίση και αναπηρία: Πολιτικές προστασίας και μέτρα για την άρση των διπλών εμποδίων και διακρίσεων» (Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία, 2019) επιχειρείται η ανάδειξη της συνθήκης της αναπηρίας εντός των προσφυγικών πληθυσμών, βάσει σύγχρονων βιβλιογραφικών αναφορών, κειμένων εμπλεκόμενων οργανώσεων και φορέων με εγχώρια δράση, εκθέσεων οργανισμών σχετικών με τα ανθρώπινα δικαιώματα και διαθέσιμων στατιστικών δεδομένων. Η μελέτη αυτή αποσκοπεί στην επισήμανση των αντιξοοτήτων και των προβλημάτων με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι οι πρόσφυγες και οι αιτούντες διεθνή προστασία με αναπηρία/ες στην ελληνική επικράτεια, καθώς και στην περιγραφή, με γνώμονα την προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους, των αδυναμιών και των προκλήσεων που ανακύπτουν κατά την προσπάθεια διαχείρισης των προσφυγικών ροών και της κάλυψης των αναγκών των ομάδων αυτών. Σε αυτή την προσπάθεια διακρίνονται τρεις θεματικές. Η πρώτη εξ αυτών σκιαγραφεί το πλαίσιο και τη σημασία του ζητήματος, αναδεικνύοντας τις όψεις του διεθνούς και ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου που αφορούν στις έννοιες του πρόσφυγα και της ευαλωτότητας, μέσω των οποίων καθορίζονται οι ειδικές συνθήκες και εγγυήσεις αντιμετώπισης των προσφύγων με αναπηρία/ες. Η δεύτερη θεματική αποτυπώνει τις ισχύουσες συνθήκες σε βασικούς τομείς διαχείρισης του προσφυγικού ζητήματος συναρτήσει της αναπηρίας, θίγοντας δεδομένα αναφορικά με τις υπηρεσίες υποδοχής και ταυτοποίησης, τις δομές και τους χώρους φιλοξενίας, τη δυνατότητα πρόσβασης των πληθυσμών αυτών στην εκπαίδευση και την ενημέρωση. Στην τρίτη και τελευταία θεματική, διατυπώνονται συστάσεις πολιτικής από την Ε.Σ.Α.μεΑ., με στόχο τη συμβολή στην προσπάθεια άρσης των δυσκολιών με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπα τα συγκεκριμένα άτομα κατά την ένταξή τους στη χώρα φιλοξενίας.

Μια ακόμη ερευνητική προσπάθεια που αποσκοπεί στην ανάδειξη των δυσκολιών με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες στην Ελλάδα, πραγματοποιείται από την Καραφούσια (2018). Η μελέτη αναπτύσσεται βάσει ποιοτικών μεθόδων ανάλυσης, επιχειρώντας να προσεγγίσει υπό κοινωνιολογική σκοπιά και να αναλύσει κριτικά τη θέση των προσφύγων και των μεταναστών με αναπηρία/ες στα εγχώρια δεδομένα. Μέσω της έρευνας αναδεικνύεται η έλλειψη δεδομένων σε τοπικό και διεθνές επίπεδο σε σχέση με τη διαβίωση των ατόμων που φέρουν τη διττή ταυτότητα της αναπηρίας και του προσφυγικού υποβάθρου, καθώς και η επικράτηση του ιατρικού μοντέλου προσέγγισης της αναπηρίας, έναντι του κοινωνικού, εντός των ερευνών που μελετούν τους πληθυσμούς που φέρουν αυτά τα χαρακτηριστικά.

3.2. Έρευνες στον διεθνή χώρο

Μέσω της έρευνας των Crock, McCallum και Ernst (2011) επιχειρείται η διερεύνηση του νομικού κενού που υφίσταται μεταξύ της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και της Σύμβασης για το καθεστώς του Πρόσφυγα, αναλύοντας χωρία εντός των συμβάσεων που το δικαιολογούν. Το εγχείρημα των ερευνητών συνιστά ανασκόπηση των κειμένων των διεθνών συμβάσεων συναρτήσει ερευνών που αφορούν στην καθολικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παραδειγμάτων περιπτώσεων αιτούντων άσυλο (Crock & Berg, 2011; Crock, 2006; UNHCR, 2006).

Η απουσία λεπτομερούς ορισμού της αναπηρίας στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και η έλλειψη ρητών αναφορών στη Σύμβαση για το καθεστώς του Πρόσφυγα συντελούν στη δημιουργία δυσκολιών κατά την αξιολόγηση των αιτημάτων χορήγησης ασύλου. Η αναπηρία συναντάται σε πολλές μορφές, μη καθιστώντας δυνατή την ένταξή της εντός κατηγοριών με άκαμπτα όρια, ενώ η ευελιξία ως προς την απόφαση για την ύπαρξη ή όχι κάποιας αναπηρίας κατά τις δικαστικές περιπτώσεις ευάλωτων ατόμων συχνά κρίνεται αναποτελεσματική. Πέραν των όσων αναφέρθηκαν, εντοπίζονται πρόσθετοι παράγοντες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαδικασία εκτίμησης αυτών των περιπτώσεων. Ενδεικτικά αναφέρονται η περιορισμένη πρόσβαση σε προσωπικά έγγραφα ή λοιπά αποδεικτικά στοιχεία, ο τρόπος διαχείρισης του διαφορετικού πολιτισμικού υποβάθρου και της άγνωστης προς τον αιτούντα άσυλο γλώσσας της χώρας υποδοχής, καθώς και η επίδραση του

τραύματος στην ικανότητα ανάκλησης γεγονότων. Η ύπαρξη στο άτομο κάποιας αναπηρίας, νοητικής ή ψυχικής, αλληλεπιδρά με τους παράγοντες αυτούς, δημιουργώντας πρόσθετες προκλήσεις, σχετικές με την επικοινωνία, την κατανόηση, τη συμπεριφορά, τον βαθμό σαφήνειας του ειρμού και την ικανότητα ανάκλησης πληροφοριών. Επισημαίνεται ακόμη, ότι πρόσθετη στήριξη κατά τη διαδικασία παρουσίασης του αιτήματος ασύλου, όπως τροποποίηση της διατύπωσης των ερωτήσεων κατά τη συνέντευξη, υλικό απλοποιημένης μορφής, κατάλληλη επιλογή των υπηρεσιών διερμηνείας, περάτωση της συνέντευξης εξ αποστάσεως σε περιπτώσεις κινητικών δυσκολιών, δικαιούνται τα άτομα που εμπίπτουν σε ειδικές κατηγορίες, όπως άτομα ανήλικα ή με αναπηρίες (Mortensen, Latimer & Yusuf, 2014; Crock, McCallum & Ernst, 2011).

Από τους ερευνητές, ωστόσο, καταγράφονται και συμπεράσματα που αφορούν στις προκλήσεις που καλούνται να διαχειριστούν τα άτομα με αναπηρία κατά τη διαδικασία ένταξής τους στο καθεστώς του πρόσφυγα, στο οποίο υπάγονται όσοι βιώνουν φόβο δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, πολιτικής άποψης, εθνικότητας ή ιδιότητας συμμετοχής σε συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα. Ο ορισμός ένταξης σε αυτό το καθεστώς παραμένει περιοριστικός, παρά τη διατύπωση συστάσεων της Ύπατης Αρμοστείας σε σχέση με την αποδοχή ατόμων που έχουν εκτοπιστεί ακόμη και αν δεν εμπίπτουν σε κάποιους από τους προαναφερθέντες λόγους δίωξης, καθότι κάθε είδους απειλή για την ελευθερία ή την ύπαρξη συνιστά δίωξη. Το είδος των συμπεριφορών που ερμηνεύονται ως δίωξη είναι ασαφές, ενώ επίσης ρευστό χαρακτηρίζεται το όριο που διαχωρίζει τη δίωξη από τη διάκριση. Υπό αυτό το πρίσμα, τα άτομα με αναπηρία καλούνται να τεκμηριώσουν την υπόσταση της δίωξης και όχι της διάκρισης, ικανοποιώντας μια από τις πέντε προϋποθέσεις που αναφέρθηκαν. Βάσει του είδους της αναπηρίας όμως, ο φόβος της δίωξης εκλαμβάνεται από το άτομο με διαφορετικό τρόπο. Δύναται λόγω τους είδους της αναπηρίας που φέρει το άτομο να αδυνατεί να ερμηνεύσει και να αναγνωρίσει τις καταστάσεις κινδύνου ή, αντίστροφα, να οξύνει την ένταση και το εύρος των καταστάσεων αυτών. Στην πρώτη περίπτωση οι ερευνητές προτείνουν η εκτίμηση του φόβου να υλοποιείται, είτε σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία ανεξαρτήτως των δηλώσεων του αιτούντος, είτε βάσει των δηλώσεων από κάποιο πρόσωπο του οικογενειακού του περιβάλλοντος. Στη δεύτερη περίπτωση, οι συστάσεις των ερευνητών για την αξιολόγηση του αιτήματος, αναφέρουν την υπερίσχυση της αντίληψης του φόβου του αιτούντα έναντι της κοινής αντίληψης,

συνυπολογίζοντας την ευαισθησία του κατά την εκτίμηση των αναγκών προάσπισής του (Crock, McCallum & Ernst, 2011).

Με την έρευνά της η Straimer (2011) επιχειρεί να αποτυπώσει τα θεσμικά εμπόδια που καλούνται να αντιμετωπίσουν τα άτομα με αναπηρία/ες που αναζητούν πολιτικό άσυλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση και αποσκοπεί να αναδείξει τον βαθμό στον οποίο το προτεινόμενο πλαίσιο διαχείρισης του προσφυγικού ζητήματος συμβαδίζει με τα όσα υπαγορεύονται από κοινωνικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αναλυτικότερα, επικεντρώνει το ερευνητικό της ενδιαφέρον στην αποτύπωση και τη θέση της αναπηρίας εντός των πληθυσμών που αναζητούν άσυλο, αξιοποιώντας τις κεντρικές οδηγίες του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ): την οδηγία για την πιστοποίηση, τις διαδικασίες ασύλου και τις συνθήκες υποδοχής. Τα ευρήματα της ανάλυσης παρατίθενται συναρτήσεως χωρίων που καταγράφονται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία/ες. Ακόμη, στην έρευνα παρουσιάζονται και τα αποτελέσματα ημιδομημένων συνεντεύξεων που έλαβαν χώρα με εργαζόμενους ΜΚΟ, οργανισμών του ΟΗΕ και οργανώσεων ατόμων με αναπηρία.

Κατά την ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας επισημαίνεται η ευαλωτότητα των πληθυσμών αυτών και οι διακρίσεις σε βάρος τους, έναντι της θέσης των τυπικά αναπτυσσόμενων ατόμων, τονίζεται ο κίνδυνος εδραίωσης των ανισοτήτων λόγω της ταύτισης των εννοιών αρωγή και προστασία, καθώς και της αδυναμίας διαχωρισμού των εννοιών βλάβη και αναπηρία. Σε σχέση με τη συσχέτιση της πολιτισμικής ετερότητας και της αναπηρίας, ο Oliver (2004) επισημαίνει ότι η έλλειψη αναφορών στη συνθήκη της αναπηρίας στους πληθυσμούς που αιτούνται άσυλο, δεν αντικατοπτρίζει την απουσία των ατόμων που φέρουν τη διττή αυτή ταυτότητα, αλλά τις διακρίσεις που δημιουργούνται από αμφοτέρως τις κοινωνίες προέλευσης και υποδοχής. Σε πλήθος ερευνών αναφέρεται η μειονεκτική θέση στην οποία επέρχονται τα άτομα που φέρουν πολλαπλές ταυτότητες, όπως αυτές της αναπηρίας, της ένταξης σε πολιτισμική μειονότητα και της διαφορετικότητας σε επίπεδο γλωσσικής επικοινωνίας (Straimer, 2011; Thomas, 2007; Beckett, 2006; Harris, 2003).

Αναφορικά με την πρώτη οδηγία, η οποία αφορά στις διαδικασίες παροχής διεθνούς προστασίας, κατά την ανάλυση του θεσμικού πλαισίου της Ε.Ε. για τους πρόσφυγες,

δεν αναδείχθηκαν πολιτικές που να αναφέρουν ρητά το ζήτημα της αναπηρίας, ώστε να διασφαλίζεται η κατάλληλη προσέγγιση κατά τη διαδικασία εκτίμησης των αιτημάτων ασύλου των ατόμων με αναπηρία/ες. Δεν εντοπίζονται τροπολογίες σε σχέση με θέματα αναπηρίας για το καθεστώς των προσφύγων, παρά την διττή επισήμανση της Ένωσης Αρμοστέας των Ηνωμένων Εθνών για αναγνώριση της αναπηρίας στο πλαίσιο της ιδιότητας μέλους συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας (UNHCR, 2006). Υφίσταται μεν η σύνδεση της αναπηρίας με την έννοια της ευαλωτότητας, ωστόσο δεν υφίστανται ευνοϊκότερες συνθήκες μεταχείρισης κατά την επίκληση του φόβου δίωξης. Η απουσία ρητής αναφοράς στη συνθήκη της αναπηρίας από τους πέντε φόβους δίωξης που αναγνωρίζονται βάσει της Σύμβασης, αιτιολογείται από την πρακτική δυσκολία ορισμού των ειδών της αναπηρίας. Το γεγονός ότι μια αναπηρία δύναται να ικανοποιεί δύο κριτήρια, να είναι εμφανής και να συνιστά κατάσταση στην οποία το άτομο θα βρίσκεται εφ' όρου ζωής, δεν επαρκούν, καθότι στην πρώτη περίπτωση αποκλείονται οι μη ορατές αναπηρίες, όπως οι νοητικές δυσκολίες και οι διαταραχές ακοής και όρασης, ενώ στη δεύτερη περίπτωση δεν ικανοποιείται σε όλες τις περιπτώσεις η συνθήκη της μονιμότητας και της αμεταβλητότητας (Straimer, 2011).

Σε σχέση με τη δεύτερη οδηγία, η οποία αφορά στις διαδικασίες χορήγησης ασύλου, η έρευνα της Straimer (2011) αναφέρει ότι αγνοούνται οι πολλαπλές αναπαραστάσεις της αναπηρίας, με αποτέλεσμα την άνιση κατανομή του δικαιώματος διεθνούς προστασίας. Η διαδικασία αξιολόγησης ορίζεται ίδια για το σύνολο του πληθυσμού που αιτείται άσυλο, ανεξαρτήτων ατομικών αναγκών και διαφορών. Ωστόσο, κρίνεται ότι η εκτίμηση των προσωπικών φραγμών που φέρουν τα άτομα με αναπηρία/ες, συναρτήσει του είδους και του βαθμού των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν, θα έπρεπε να διαδραματίζουν ρόλο κατά τις διαδικασίες χορήγησης ασύλου. Ενδεικτικά, αναφέρεται ότι οι καταθέσεις ατόμων με νοητικές δυσκολίες δύναται να χαρακτηριστούν αναληθείς, λόγω της ενδεχόμενης απουσίας συνοχής κατά την εξιστόρηση των γεγονότων, ενώ στις περιπτώσεις αισθητηριακών και κινητικών δυσκολιών, προκύπτουν ζητήματα σχετικά με την επικοινωνία και την πρόσβαση αντίστοιχα. Σε κάποιες περιπτώσεις δύναται το άτομο που αντιμετωπίζει δυσκολίες να επικαλεστεί το δικαίωμα παρέμβασης νομικού εκπροσώπου, με την προϋπόθεση ότι δεν αμφισβητούνται οι δυνατότητές του και υφίσταται σεβασμός στις προσωπικές του επιθυμίες, συνθήκες που σε επίπεδο πράξης δεν διασφαλίζονται πάντοτε.

Συμπερασματικά, η απουσία ατομικής αξιολόγησης των διαφορετικών αναγκών και ικανοτήτων των ατόμων με αναπηρία/ες κατά τις διαδικασίες χορήγησης ασύλου, καθιστά ελλιπή την εννοιολογική μεταστροφή προς μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση, θέτοντας δυσκολίες στην προστασία τους.

Η τρίτη οδηγία αφορά στις συνθήκες υποδοχής. Κατά τη διαδικασία εύρεσης καταφυγίου, τα άτομα με αναπηρίες που αιτούνται άσυλο, αντιμετωπίζουν διττές δυσκολίες βάσει της κάθε τους ταυτότητας. Τυπικά οφείλουν να πληρούνται προϋποθέσεις από τα καταφύγια, ικανές να προσφέρουν στήριξη που δεν θα αρκείται στην κάλυψη των κοινών αναγκών, καθότι η διασφάλιση της ανθρώπινης αυτονομίας και αξιοπρέπειας εμπεριέχει πρόσθετες παραμέτρους. Οι συνθήκες υποδομής οφείλουν να δομούνται με τρόπο που να επιτρέπουν στα άτομα που αιτούνται άσυλο να διεκδικούν το καθεστώς του πρόσφυγα, δεδομένων των παροχών υλικής και ψυχολογικής υπόστασης. Η θέσπιση μέτρων μέσω των οποίων θα διασφαλίζεται η στέγαση, η ανεξάρτητη διαβίωση, η άρση των σχετικών με την πρόσβαση σε υπηρεσίες εμποδίων και η αποφυγή του κινδύνου απομόνωσης των ατόμων με αναπηρία/ες, κρίνεται μείζονος σημασίας. Ακόμη, τονίζεται η ανάγκη σύνδεσης της αναπηρίας με την απαιτούμενη υγειονομική μέριμνα, έτσι ώστε να καταργηθούν οι φραγμοί νομικού χαρακτήρα αναφορικά με την πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας, δεδομένης της ανεπαρκούς κάλυψης που παρατηρείται ότι προσφέρεται στα άτομα με νοητικές δυσκολίες ή ψυχικές διαταραχές (Straimer, 2011).

Η έρευνα της Straimer (2011) καταλήγει με την παραδοχή ότι το μέγεθος και το είδος της παρεχόμενης στήριξης στους πρόσφυγες, μετανάστες και αιτούντες άσυλο είναι άμεσα συνυφασμένη με την πολιτική που καθορίζεται από το εκάστοτε κράτος. Σε κάποια κράτη ως αναπηρία νοούνται όλες οι συνθήκες που δύναται να δυσκολεύουν το άτομο στην ένταξή του στην κοινωνία, ενώ άλλα ορίζουν την αναπηρία βάσει των ορατών χαρακτηριστικών και δυσκολιών που αντιμετωπίζει το άτομο. Η απουσία κοινής διάταξης αναφορικά με την αναπηρία συμβάλλει στην ύπαρξη κενών κατά τη διαδικασία αξιολόγησης των αιτημάτων ασύλου από άτομα με αναπηρία/ες.

Μία ακόμη έρευνα επισκόπησης της υπάρχουσας βιβλιογραφίας σε σχέση με τη διερεύνηση της ταυτότητας εκτοπισμένων πληθυσμών με αναπηρία/ες και τη σύνδεσή της με τις ισχύουσες πολιτικές και τον βαθμό στον οποίο αυτές εφαρμόζονται,

δημοσιεύθηκε από τους Pisani και Grech (2015). Η μελέτη αφορμάται από την παραδοχή ότι οι πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες παραμένουν στην αφάνεια σε επίπεδο επιστημολογικό, πρακτικό και οντολογικό. Η θεωρία των αναγκαστικών μετακινήσεων των πληθυσμών και της μετανάστευσης υπαγορεύονται χωρίς να συνυπολογίζεται η συνθήκη της αναπηρίας, οι έρευνες που αφορούν στην αναπηρία δεν εμπεριέχουν τη συνθήκη του καθεστώτος ασύλου και της μετανάστευσης, με αποτέλεσμα σε πρακτικό επίπεδο να μην υφίστανται ευρέως αποδεκτές θέσεις για τους πρόσφυγες και μετανάστες με αναπηρία/ες. Βάσει της διαπίστωσης αυτής, η έρευνα αναπτύσσεται σε θεματικές κατηγορίες ανάλυσης, οι οποίες αφορούν στην κατοχύρωση των ανθρώπινων δικαιωμάτων σε θεσμικό επίπεδο, τις συνθήκες από τις οποίες υπαγορεύεται η αναγκαστική μετεγκατάσταση των πληθυσμών, στον ρόλο των πλεγμάτων στήριξης και της κοινωνικής πρόνοιας, τη θέση των προσφύγων και αιτούντων άσυλο στις ερευνητικές προσπάθειες και τα δικαιώματά τους στις χώρες καταγωγής και υποδοχής, την απουσία ζητημάτων σχετικών με την αναπηρία από λόγους ανθρώπων πολιτικού κύρους (Mirza, 2011b).

Η αλληλεπίδραση μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων κρατών σε επίπεδο ιστορικό και γεωπολιτικό, διαχρονικά λειτουργεί ως μηχανισμός ανάπτυξης κοινωνικών ανισοτήτων, τόσο σε εγχώριο, όσο και σε διακρατικό επίπεδο, διαμορφώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο προϋποθέσεις επισφάλειας που παροτρύνουν την αναγκαστική μετακίνηση των πληθυσμών (Pisani & Grech, 2015; Van Hear, 2011; Castles, Loughna & Crawley, 2003).

Η ερμηνεία της αναπηρίας βάσει του ιατρικού μοντέλου και η προσέγγισή της με παρεμβάσεις και ετικέτες που εστιάζουν στις ελλείψεις και τις δυσκολίες του πληθυσμού αυτού έναντι του τυπικώς αναπτυσσόμενου, εξυπηρετεί την νόρμα και λειτουργεί κανονιστικά. Στις περιπτώσεις των εξ ανάγκης μετακινούμενων πληθυσμών, καίριας σημασίας καθίσταται η εστίαση του ενδιαφέροντος από τους «παρανόμως» εισερχόμενους πληθυσμούς, στους «παράνομους» τρόπους ανάλυσης της αναπηρίας και των δυσκολιών που αυτή συνεπάγεται. Η άκαμπτη και αυστηρώς ορισμένη κατηγοριοποίηση συνεπάγεται αύξηση των περιορισμών αναφορικά με τους δικαιούχους άσυλο, συμβάλλοντας στη δημιουργία ενός πλαισίου φυσικών και επικοινωνιακών φραγμών, κανονιστικών διακρίσεων, στιγματισμού και ελλειπών

υπηρεσιών, απουσία μέριμνας στις ανάγκες του ατόμου με αναπηρία/ες και τη φυσική και ψυχική του υπόσταση (Pisani & Grech, 2015).

Οι επικρατούσες συνθήκες συνδυαστικά με τις διαρκώς αυξανόμενες μεθόδους φύλαξης των συνόρων στις χώρες προορισμού, εντοπίζεται ότι κατευθύνει τους εξ ανάγκης μετακινούμενους πληθυσμούς σε επικίνδυνα και παράνομα δίκτυα διακίνησης, καθώς και σε παραίτηση των διεθνών δικαιωμάτων τους (Chimni, 2009). Επισημαίνεται ότι η ανθρώπινη υπόσταση τοποθετείται δεύτερη έναντι της εθνικής ασφάλειας, ενώ είναι άμεσα εξαρτώμενη από την κοινωνική και οικονομική κατάσταση του ατόμου που επιδιώκει την αναγνώρισή του υπό το καθεστώς του πρόσφυγα (Zetter, 2007). Τα άτομα με αναπηρία που επιχειρούν τη μετεγκατάστασή τους σε χώρες που δύναται να τους διασφαλίσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, αντιμετωπίζουν περισσότερους κινδύνους και προκλήσεις σε σχέση με τα τυπικής ανάπτυξης άτομα, βάσει και των κοινωνικών τους σχέσεων και της οικονομικής τους θέσης. Οι κοινωνικές διασυνδέσεις και η κοινωνικοοικονομική κατάσταση διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο κατά τη διέλευση των συνόρων, την πρόσβαση σε πόρους, τη διαπραγμάτευση της διαδρομής και της χώρας προορισμού, τις συνθήκες διαμονής και τις ενδεχόμενες επιλογές επανεγκατάστασης ή/και επιστροφής. Απουσία πλεγμάτων στήριξης παρατηρείται ότι οι προσφυγικοί πληθυσμοί αποζητώντας τα, καταφεύγουν σε επικίνδυνες και παράτυπες διεξόδους (Pisani & Grech, 2015).

Κατά το ερευνητικό τους εγχείρημα οι Pisani και Grech (2015) επισημαίνουν ότι η θεωρητική βάση υπερβαίνει την πρακτική εφαρμογή σε ό,τι αφορά τη θέσπιση και την επιβολή θέσεων σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τους φιλελεύθερους δημοκρατικούς κανόνες, συνθήκη που επιβεβαιώνεται και μέσω των μέτρων και πολιτικών διακρίσεων των αναπτυγμένων χωρών. Υφίστανται αναφορές σε λήψεις αποφάσεων για την προστασία από την «απειλή» των «παρανόμως» εισερχόμενων πληθυσμών στην Ε.Ε., τον περιορισμό τους σε «ανθρωπιστικές» δομές και εγκαταστάσεις, παρά τις δεσμεύσεις των χωρών υποδοχής από τη Συνθήκη της Γενεύης για το Καθεστώς των Προσφύγων (1951). Από τους ερευνητές αμφισβητείται ακόμη, η οικονομική ενίσχυση των χωρών υποδοχής προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών, ως προς την πολιτική τους ουδετερότητα (Hyndman, 2011; Barnett & Duvall, 2005). Στον τομέα των ανθρωπιστικών και μεταναστευτικών ζητημάτων, τα άτομα με αναπηρία/ες, πρόσθετων των φραγμών και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν,

τοποθετούνται σε δευτερεύουσα θέση ως δείγμα μελέτης και υποστήριξης. Αναφέρεται ακόμη, ότι η συστηματική καταστρατήγηση των αναγκών και των δικαιωμάτων των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες, συνεπάγεται την οντολογική τους αφάνεια και κατ' επέκταση την κοινωνική τους απομόνωση και περιθωριοποίηση. Η επικράτηση άγνοιας γύρω από τα δικαιώματα των πληθυσμών αυτών συνιστά συνθήκη ευνοϊκή για το ισχύον σύστημα, το οποίο διαθέτει το θεσμικό πλαίσιο, ωστόσο εκχωρεί δικαιώματα και διευκολύνσεις μετά από ενδελεχείς διαδικασίες (Pisani & Grech, 2015).

Το καθεστώς της μετανάστευσης δύναται να χρησιμοποιηθεί ως μέσο διάκρισης των πολιτών σε γηγενείς και μη. Η έρευνα των Pisani και Grech (2015) αναφέρει, όπως και εκείνη των Crock και Berg (2011), ότι η «ασάφεια» της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, επικαλείται από αρκετά συμβαλλόμενα κράτη, έτσι ώστε να περιορισθεί η ισχύ της αποκλειστικά στους αναγνωρισμένους πολίτες. Υπολογίζοντας την πρόσθετη οικονομική επιβάρυνση που συνεπάγεται η υποδοχή και επανεγκατάσταση εκτοπισμένων πληθυσμών με αναπηρία/ες, καθίσταται δυνατή η διατύπωση της υπόθεσης ότι η πιθανότητα αναγνώρισης της προσφυγικής τους υπόστασης μειώνεται αισθητά. Δικαιώματα άμεσα συνδεδεμένα με την ανθρώπινη ύπαρξη παραχωρούνται με δυσκολία και υπό προϋποθέσεις σε άτομα που εντάσσονται στο καθεστώς του πρόσφυγα και του δικαιούχου διεθνή προστασία χωρίς αναπηρία/ες και με ακόμη μεγαλύτερη δυσκολία σε άτομα με αναπηρία. Οι ερευνητές αναφέρονται σε μία διαδικασία διαλογής, μέσω της οποίας κανονικοποιούνται οι ανισότητες και οι διακρίσεις, τοποθετώντας την ευθύνη στο ίδιο το άτομο που φέρει την αναπηρία και παρουσιάζοντας τη συνθήκη αυτή ως εμπόδιο της κρατικής ευημερίας (Pisani & Grech, 2015; Pisani, 2011).

Στην τελευταία ενότητα της επισκόπησης οι ερευνητές σχολιάζουν τον ρόλο που διαδραματίζουν οι μελέτες με επίκεντρο την αναπηρία στη διαμόρφωση των πολιτικών για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων, καθώς και αποτιμούν κριτικά την εφαρμογή των αρχών του κοινωνικού μοντέλου της αναπηρίας. Σύμφωνα με τα ευρήματα, οι μελέτες για την αναπηρία εστιάζουν στα μεσοαστικά κοινωνικοοικονομικά στρώματα, με αισθητή την απουσία αναφορών στα θέματα αναπηρίας στους πληθυσμούς αναπτυσσόμενων χωρών ή στους πληθυσμούς που αναζητούν διεθνή προστασία, με αποτέλεσμα τη διαιώνιση της μη ενασχόλησης με τα

δικαιώματα των ατόμων που εμπίπτουν και στις δύο ταυτότητες, της αναπηρίας και του διαφορετικού πολιτισμικού υποβάθρου (Pisani & Grech, 2015; Grech, 2011). Αναφορικά με την εφαρμογή των όσων πρεσβεύει το κοινωνικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας, διατυπώνεται η παραδοχή ότι η κοινωνία απέχει αρκετά από την εξάλειψη των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών παραγόντων που ενισχύουν τις διακρίσεις σε βάρος των ατόμων με αναπηρία/ες, στερώντας την πρόσβαση των πολιτών στην άσκηση των θεμελιωδών τους δικαιωμάτων. Υπό αυτή την οπτική ωστόσο, εκλαμβάνεται ως δεδομένη η ιδιότητα του πολίτη, συνεπώς και η ιθαγένεια (Barnes & Mercer, 2006). Μέσω της δυναμικής της κοινωνικής πρόνοιας διαπερνάται η έννοια των εθνικών συνόρων, για αυτό και η μελέτη καταλήγει στη διακρατική προσέγγιση των ζητημάτων που άπτονται της αναπηρίας και της πολιτισμικής ετερότητας (Pisani & Grech, 2015; Soldatic & Grech, 2014).

Οι Soldatic, Somers, Buckley και Fleay (2015) επιχειρούν, αξιοποιώντας δεδομένα διεθνούς και εγχώριου βεληνεκούς, να αποτυπώσουν τον βαθμό αποδοχής των προσφύγων με αναπηρία/ες στην πραγματικότητα της Αυστραλίας, όπως αυτός διαμορφώνεται μετά τις αλλαγές σε επίπεδο πολιτικής διαχείρισης της προσφυγικής κρίσης.

Στα ευρήματα της έρευνάς τους αναδεικνύονται παράγοντες που λειτουργούν με τρόπο ανασταλτικό και περιοριστικό έναντι της αποδοχής των ατόμων με αναπηρία/ες και διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο εντός των ανθρωπιστικών δράσεων της χώρας αναφορικά με το παρόν ζήτημα. Στην Αυστραλία υφίσταται διαχωρισμός των νόμων περί διακρίσεων λόγω αναπηρίας και περί μετανάστευσης, συνθήκη που χαρακτηρίζει ως αναγνωρισμένα υπό το καθεστώς του πρόσφυγα, άτομα που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις υγείας, πλην ελάχιστων περιπτώσεων (Soldatic & Fiske, 2009). Υφίστανται βελτιώσεις ως προς αυτήν τη συνθήκη και την αποδοχή μεγαλύτερου αριθμού ατόμων εντός της επικράτειας, ωστόσο οικογένειες προσφύγων των οποίων μέλος ή μέλη φέρουν κάποια/ες αναπηρία/ες, δύναται να μην ενταχθούν σε καθεστώς διεθνούς προστασίας εξαιτίας της μακροπρόθεσμης κρατικής δημοσιονομικής στήριξης που έχουν ανάγκη (Harris-Rimmer & Natalier, 2009).

Και σε αυτήν την ερευνητική προσπάθεια τα δεδομένα σε σχέση με τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία στη χώρα υποδοχής τους είναι περιορισμένα, με τις

αναφορές να εστιάζουν κυρίως σε στοιχεία σχετικά με τη χώρα καταγωγής των εισερχόμενων πληθυσμών, τα οποία στην πλειονότητά τους αποτελούν μη αγγλόφωνα υπόβαθρα, καθώς και πληροφορίες που αφορούν στις υπηρεσίες στις οποίες δύναται να απευθυνθούν. Η απουσία ποσοτικών στοιχείων αναφορικά με τον αριθμό των ατόμων με αναπηρία/ες που αναζητούν άσυλο στην αυστραλιανή ήπειρο, δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για όσους δεν τάσσονται υπέρ της αποδοχής των πληθυσμών αυτών στη χώρα, παραχωρώντας πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη ισχυρισμών περί αμελητέου ποσοστού επί του συνολικού πληθυσμού και συνεπώς ανυπόστατης ανάγκης λήψης εξειδικευμένων υποστηρικτικών μέτρων, όπως μηχανισμών, υπηρεσιών και διαδικασιών μέριμνας. Ωστόσο, υπό το πρίσμα αυτό διαιωρίζονται τόσο η αφάνεια των ατόμων που φέρουν τη διττή ταυτότητα της πολιτισμικής ετερότητας και της αναπηρίας, όσο και οι εκφράσεις διακρίσεων απέναντί τους. Επισημαίνεται μάλιστα, ως απόδειξη των πολιτικών διαιώνισης των ανισοτήτων δια του θεσμοθετικού πλαισίου της Αυστραλίας, η απουσία ρητής αναφοράς στη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα εντός του σχεδίου αναδιάρθρωσης των υπηρεσιών στήριξης των ατόμων με αναπηρία/ες, ο προϋπολογισμός του οποίου ανέρχεται στα 13 δισεκατομμύρια δολάρια (Soldatic, Somers, Buckley & Fleay, 2015).

Ωστόσο, η ύπαρξη ανισοτήτων υποστηρίζεται και από τη δυνατότητα πρόσβασης στα προσφερόμενα κρατικά πλέγματα στήριξης, στα οποία εκτιμάται ότι τα άτομα με αναπηρία/ες που προέρχονται από μη αγγλόφωνα περιβάλλοντα συμμετέχουν 4 φορές λιγότερο σε σχέση με αυτήν των γηγενών ατόμων με αναπηρία/ες. Με αυτόν τον τρόπο, οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο στην αντίστοιχη κατάσταση καθίστανται περισσότερο ευάλωτοι στην περιθωριοποίηση (Soldatic, Somers, Buckley & Fleay, 2015). Οι αδυναμίες αναφορικά με την πρόσβαση στις υπηρεσίες στήριξης των ατόμων με αναπηρία/ες δύναται να οφείλονται σε πληθώρα παραγόντων, στους οποίους περιλαμβάνονται τα προβλήματα κατά την επικοινωνία, το στίγμα που συνοδεύει το εκάστοτε πολιτισμικό υπόβαθρο, τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις σε σχέση με θέματα αναπηρίας-οικονομικής κρατικής επιβάρυνσης κ.ά. (Mirza, 2011a; Ward, Amas & Lagnado, 2008; Roberts, 2000).

Η πρόσβαση σε τέτοιου είδους υποστήριξη συνιστά ζήτημα μείζονος σημασίας, καθότι μέσω αυτής υφίσταται η δυνατότητα παρακολούθησης προγραμμάτων που διευκολύνουν τη διαδικασία κοινωνικής ενσωμάτωσης των προσφυγικών πληθυσμών.

Ενδεικτικά, σε αυτά τα προγράμματα διάρκειας έως και πέντε μηνών, παρέχεται στέγαση και στήριξη ως προς την πρόσβαση σε υπηρεσίες ψυχικής υγείας, παραδίδονται μαθήματα εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας και διερευνώνται οι πιθανές θέσεις εργασίας που ανταποκρίνονται στις ικανότητες και τις ανάγκες των ατόμων αυτών (Pittaway, Muli & Shteir, 2011). Ωστόσο, για ακόμη μία φορά τα οφέλη τέτοιων δράσεων αποδεικνύονται αποτελεσματικά κυρίως σε θεωρητικό επίπεδο και για περιορισμένο αριθμό προσφύγων, μιας και η πλειοψηφία αυτών στερείται αυτής της ευκαιρίας. Ως ποσοτικά ανεπαρκείς για τη διαχείριση των ψυχικών τραυμάτων και αναπτυξιακών διαταραχών, μη κατάλληλα καταρτισμένες για την αντιμετώπιση σύνθετων περιπτώσεων αναπηρίας/αναπηριών και με δυσανάλογο φόρτο του δυναμικού τους, χαρακτηρίζονται οι υπηρεσίες διαγνωστικής εκτίμησης και αξιολόγησης του ψυχισμού των προσφύγων στην Αυστραλία από τους ερευνητές. Απόρροια της συνθήκης αυτής είναι η έλλειψη της αρμόζουσας στήριξης ανά περίπτωση, λειτουργώντας επιβαρυντικά στην ψυχική ισορροπία των εκτοπισμένων πληθυσμών και εντείνοντας την αφάνεια και τις διακρίσεις σε βάρος τους (Soldatic, Somers, Buckley & Fleay, 2015).

Όσοι πολίτες προσεγγίζουν την Αυστραλία, κυρίως μέσω των θαλάσσιων οδών, χωρίς τη στήριξη της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, χαιρούν ελλιπούς έως ανύπαρκτης πρόσβασης στα πλέγματα στήριξης που προαναφέρθηκαν. Για τα άτομα αυτά προβλέπεται αναγκαστική κράτηση δίχως χρονικού περιορισμού, συχνά σε απομακρυσμένες περιοχές, με επιπτώσεις ολέθριες για τα άτομα με αναπηρία/ες, καθότι καταγράφονται περιστατικά βίας, ασθενειών και επιδείνωσης της ψυχικής κατάστασης (Soldatic, Somers, Buckley & Fleay, 2015; Fleay & Briskman, 2013; Coffey, Kaplan, Sampson & Montagna Tucci, 2010; Rees, Silove, Phillips & Steel, 2010).

Στο πέρας της ανασκόπησης τους, οι Soldatic, Somers, Buckley και Fleay (2015) επισημαίνουν την αναγκαιότητα θέσπισης διεπιστημονικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των ερευνητών, έτσι ώστε να δημιουργηθούν οι συνθήκες για την αποφυγή αποκλεισμού των σύνθετων ταυτοτήτων, όπως αυτή του πρόσφυγα με αναπηρία/ες, στα καθεστώτα μετανάστευσης. Τα δεδομένα υποδεικνύουν ότι η πιθανότητα επαφής με διακρίσεις, περιθωριοποίηση και κοινωνικό αποκλεισμό, οξύνεται στην περίπτωση συνύπαρξης της αναπηρίας με άλλες ταυτότητες. Προτείνεται λοιπόν, η διεξαγωγή

ερευνών που να ερμηνεύουν την αναπηρία πέραν του ιατρικού μοντέλου και της «ανεπάρκειας» του ατόμου, αναπτύσσοντας αντ' αυτού, διεξοδική αξιολόγηση και κριτική επεξεργασία των υπηρεσιών, των διαδικασιών και των συστημάτων που απευθύνονται στους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο με αναπηρία και αποσκοπώντας στην προάσπιση αυτών. Το παράδειγμα της Αυστραλίας αποτυπώνει την ακόλουθη αντίφαση: Ακόμη και χώρες που μεριμνούν επαρκώς και διαθέτουν ανεπτυγμένο πλαίσιο στήριξης για τα γηγενή άτομα με αναπηρία/ες, δύναται να υστερούν στη θέσπιση ενός αντίστοιχου δικτύου για τους μη γηγενείς πληθυσμούς με αναπηρία που αναζητούν διεθνή προστασία.

Η έρευνα της Duell-Piening (2018) επιχειρεί να αποτυπώσει τον βαθμό στον οποίο διαμορφώθηκαν γόνιμες προϋποθέσεις για την εγκατάσταση και την κοινωνική ενσωμάτωση των προσφύγων με αναπηρία/ες, βάσει της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (CRPD), στην Αυστραλία, στην οποία παρατηρείται, σε θεωρητικό επίπεδο, άρση των περιορισμών ιατρικής υπόστασης και αύξηση των προσβάσιμων υπηρεσιών ανθρωπιστικής αλληλεγγύης στη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα. Η μεθοδολογία του εγχειρήματος της ερευνήτριας στηρίζεται στην ανασκόπηση του σχετικού, εθνικού και διεθνούς, νομοθετικού πλαισίου.

Στα ευρήματα της μελέτης, ως αιτία έλλειψης της αναγνώρισης των προσφύγων ως ξεχωριστής ομάδας εντός του συνόλου του πληθυσμού, και ειδικά των ευάλωτων ομάδων εντός του, εκλαμβάνεται η απουσία συγκεντρωτικών δεδομένων για τα άτομα με αναπηρία/ες και διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο της χώρας διαμονής τους. Τα κέντρα στα οποία φιλοξενούνται οι προσφυγικοί πληθυσμοί φαίνεται να ολοκληρώνουν τις διαδικασίες ταυτοποίησης των καταστάσεων ευαλωτότητας, όπως της αναπηρίας, με πιο συστηματικό και οργανωμένο τρόπο, λόγω και της παροχής των αναγκαίων παρεμβάσεων από ανθρωπιστικές οργανώσεις, σε σχέση με τους χώρους διαμονής προσφύγων σε αστικές περιοχές, καθότι καθίσταται δυσκολότερος ο εντοπισμός τους. Επισημαίνονται ωστόσο, και αδυναμίες εντός των προσφυγικών camps, με ενδεικτικές αναφορές στον μη κατάλληλο τρόπο οργάνωσης των συστημάτων διανομής τροφίμων ως προς τις ανάγκες των προσφύγων με αναπηρία, εστιάζοντας στα άτομα που αντιμετωπίζουν κινητικές και αισθητηριακές δυσκολίες (Duell-Piening, 2018).

Ως προς τη διαχείριση των αιτούντων άσυλο, η έρευνα υποδεικνύει δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης, καθότι η απολαβή των δικαιωμάτων για τα ευάλωτα άτομα είναι άμεσα συνδεδεμένη με την καταγραφή τους υπό το καθεστώς του πρόσφυγα. Δυσκολίες καταγράφονται και στις διαδικασίες εκτίμησης του βαθμού και τους είδους της αναπηρίας, ειδικά στις μη εμφανείς μορφές της, όπως οι ψυχικές και οι νευροαναπτυξιακές διαταραχές. Ένα ακόμη εύρημα, αναφέρει ότι οι πρόσφυγες με αναπηρία/ες εντοπίζονται σε πιο μειονεκτική θέση σε σχέση με τους τυπικής ανάπτυξης συνανθρώπους τους που επίσης φέρουν την ταυτότητα του πρόσφυγα, δεδομένων των διττών διακρίσεων που προσλαμβάνουν. Σημειώνεται ακόμη, ότι η επαφή των προσφύγων με αναπηρία με τους αρμόδιους φορείς είναι μικρότερη από την αντίστοιχη επαφή ατόμων με αναπηρία που φέρουν την αυστραλιανή ιθαγένεια, ενώ επισημαίνονται ελλείψεις στις παρεχόμενες υπηρεσίες σε σχέση με τις ανάγκες που δύναται να έχει ένα άτομο που φέρει τη διττή αυτή ταυτότητα. Επιβαρυντικά σε αυτόν τον τομέα, αναφέρεται ότι δρα η γραφειοκρατία, η παροχή ελλιπούς ενημέρωσης, καθώς και η απουσία οδηγιών διατυπωμένων με σαφήνεια ως προς τις δυνατότητες πρόσβασης σε πολιτικές πρόνοιας. Ως καταλυτικής σημασίας κρίνεται η ενδυνάμωση των πολιτικών προγραμμάτων που προασπίζονται και προωθούν τα δικαιώματα των προσφύγων, με την ερευνητική προσπάθεια να προτείνει την ανάπτυξη ειδικής κατηγορίας στις διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης των πληθυσμών αυτών, που να αφορά αποκλειστικά τα άτομα με αναπηρία/ες (Duell-Piening, 2018).

Ο Rice (2017) εστιάζει το ερευνητικό του ενδιαφέρον στις δυσκολίες που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι πρόσφυγες με αναπηρία/ες, ειδικά εκείνοι που εντάσσονται στις νεαρές ηλικιακές ομάδες. Επιχειρεί την ανάδειξη του ρόλου που διαδραματίζει μια ομάδα ιατρικού προσωπικού στην Αυστραλία, συναρτήσει των όσων υπαγορεύονται από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Μέσω της έρευνας αναδεικνύεται τόσο ο σκοπός της συγκεκριμένης ομάδας, ο οποίος αφορά στη σύνταξη βοηθητικών εγγράφων σε σχέση με τα είδη της αναπηρίας, έτσι ώστε να υφίσταται η έγκυρη ενημέρωση των φορέων χάραξης πολιτικής και παροχής υπηρεσιών για τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία/ες, γηγενών και προσφύγων, όσο και ο συντονιστικός ρόλος των προσώπων αυτών σε σχέση με τη συσπείρωση των οργανώσεων παροχής υπηρεσιών στους πρόσφυγες της Αυστραλίας και της Νέας Ζηλανδίας. Τέλος, γίνεται αναφορά στη σημασία καταγραφής των νεαρών ατόμων και των παιδιών στα κλινικά μητρώα της χώρας και στα προγράμματα αξιολόγησης

λειτουργικών ζητημάτων, έτσι ώστε να καθίσταται δυνατή η παροχή της απαιτούμενης στήριξης και παρέμβασης.

Κεφάλαιο 4^ο: Μεθοδολογία

4.1. Ερευνητικός σχεδιασμός

Όπως προαναφέρθηκε, η μελέτη αποσκοπεί στη διερεύνηση των παραμέτρων που επιδρούν καθοριστικά στις συνθήκες ζωής των προσφύγων, των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο με αναπηρία στην Ελλάδα και σχετίζονται με την πρόσβαση στην υγεία, την εκπαίδευση και την κοινωνική πρόνοια, όπως αυτές παρατίθενται στη σύγχρονη βιβλιογραφία.

Για την απάντηση των ερωτημάτων που διατυπώνονται στην παρούσα εργασία, προτείνεται η διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας. Η ποιοτική έρευνα συνιστά μια ερμηνευτική προσέγγιση, στη βάση της οποίας τοποθετείται η κατανόηση του κοινωνικού κόσμου, μέσω της αποκωδικοποίησης των σχέσεων των δρώντων και υποκείμενων δυνάμεων εντός του (Bryman, 2017; Bora, 2010).

Οι κοινωνικές εξελίξεις και αλλαγές, οι αντικρουόμενες θέσεις επιστημονικών μελετών, καθώς και η αντίληψη και η ερμηνευτική προσέγγιση του/της ερευνητή/ερευνήτριας αναφορικά με το κοινωνικό γίνεσθαι, δύναται να αποτελέσουν αφορμή για την περάτωση του συγκεκριμένου είδους έρευνας. Θεμελιώδες στοιχείο των συγκεκριμένων προσεγγίσεων στην έρευνα, συνιστά η αξιοποίηση κεντρικών παραδοχών, επιστημονικά τεκμηριωμένων, για αυτό και το πλαίσιο της έρευνας διαμορφώνεται από τη θεωρία και την υφιστάμενη γνώση. Το θεωρητικό υπόβαθρο γύρω από το θέμα ενδιαφέροντος επηρεάζει αφενός το αντικείμενο, αφετέρου την παράθεση και ερμηνεία των ευρημάτων, ενώ η κεκτημένη γνώση έναντι του θέματος ενδιαφέροντος καθορίζει καταλυτικά την εξέλιξη της ερευνητικής προσπάθειας (Bryman, 2017).

Οι προαναφερθέντες λόγοι υπαγορεύουν την προσέγγιση της πραγματικότητας των προσφύγων και μεταναστών με αναπηρία εντός της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας, μέσω της ανάλυσης της θέσης και του ρόλου των επίσημων φορέων και οργανώσεων με έργο που αφορά στα άτομα με αναπηρία στους προσφυγικούς πληθυσμούς της χώρας. Ωστόσο, πρόσθετα της ερμηνείας, επιχειρείται και η ένταξη του κοινωνικού αυτού φαινομένου εντός του κυρίαρχου ιδεολογικού και πολιτικού πλαισίου. Συνεπώς,

η προσέγγιση αυτή δύναται να χαρακτηριστεί και ως κριτική. Σύμφωνα με τους Cohen, Minoan και Morrison (2011) η κριτική θεωρία και έρευνα υπαγορεύει ότι:

«η αποκάλυψη των υφιστάμενων συμφερόντων και η αμφισβήτηση της νομιμότητάς τους, μέσω του εντοπισμού της έκτασης νομιμοποίησής τους σε σχέση με την προσφορά τους στην ισότητα και τη δημοκρατία (...) τείνει να εντοπίσει την ‘ψευδή’ ή ‘αποσπασματική’ συνειδητότητα, η οποία έχει φέρει ένα άτομο ή μία ομάδα ατόμων σε μία κατάσταση σχετικής αδυναμίας ... θέτοντας υπό αμφισβήτηση τη νομιμότητα μιας τέτοιας κατάστασης».

4.2. Δείγμα

Οι πηγές, οι μέθοδοι και τα εργαλεία συλλογής δεδομένων διαμορφώνουν το φάσμα των προσεγγίσεων που δύναται να χρησιμοποιηθούν με στόχο τη συλλογή υλικού που θα αξιοποιηθεί ως βάση διεξαγωγής συμπερασμάτων και ερμηνείας του επιλεγμένου θέματος (Cohen et al., 2011).

Ως δείγμα στην παρούσα έρευνα επιλέχθηκαν και διερευνήθηκαν ηλεκτρονικά τεκμήρια, 85 στο σύνολο, αναρτημένα, από το 2015 έως το 2021, στην επίσημη ιστοσελίδα (<https://www.esamea.gr/>) της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.). Η Ε.Σ.Α.μεΑ. συνιστά μια αναγνωρισμένη δια του Νόμου 2430/96 (ΦΕΚ 156Α/10.7.96), συνδικαλιστική οργάνωση ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους, η οποία προωθεί και οργανώνει δράσεις αποσκοπώντας στην προάσπιση των δικαιωμάτων τους. Στο πλαίσιο των δράσεων αυτών εντάσσονται και κάποιες ενέργειες για τα δικαιώματα των προσφύγων με αναπηρία/ες, για τις οποίες υφίσταται ενημέρωση που αναρτάται υπό τη μορφή τεκμηρίων στην επίσημη ιστοσελίδα της Συνομοσπονδίας. Υπάρχουν αναρτημένα 51 Δελτία Τύπου, 20 Επιστολές, 5 Προσκλήσεις, 3 Διακηρύξεις, 2 Video, 1 Μελέτη και 3 Ανακοινώσεις, δηλαδή συνολικά 85 αρχεία στη διάρκεια τις επταετίας.

Πίνακας 3: Δείγμα έρευνας

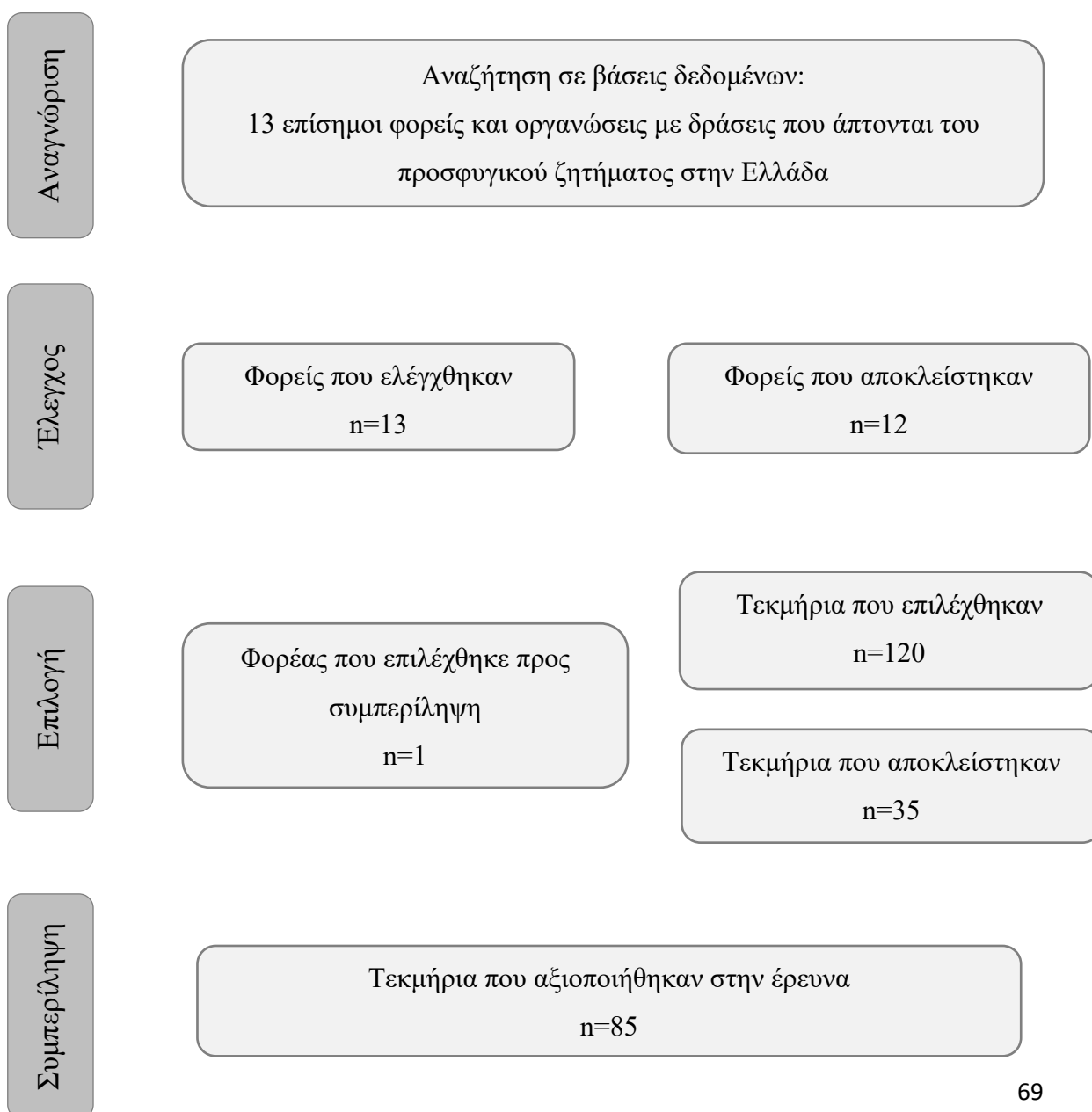
Δείγμα	
Έτος	Τεκμήρια
2015	12
2016	27

2017	20
2018	9
2019	7
2020	8
2021	2
Σύνολο	85

Η επιλογή αυτή καθορίστηκε από την πρότερη επισκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας. Μέσω της διερεύνησης σε διαδικτυακές μηχανές αναζήτησης και ιστοσελίδες οργανισμών, αναδείχθηκαν οι επίσημοι φορείς με δράση και διαυγή αποτελέσματα αναφορικά με τους πρόσφυγες, τους μετανάστες και τους αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα. Λέξεις-κλειδιά που χρησιμοποιήθηκαν κατά την αναζήτηση: *αναπηρία/ες, διεθνής προστασία, άσυλο, πρόσφυγας, μετανάστης, αιτών άσυλο/διεθνή προστασία, Ελλάδα, φορείς και οργανώσεις για τα δικαιώματα των προσφύγων και μεταναστών, πρόσφυγας/μετανάστης/αιτών άσυλο με αναπηρία/ες*, οι οποίες συνδυάστηκαν με κάθε πιθανό συνδυασμό. Ειδικότερα, μελετήθηκε η δράση των ακόλουθων οργανισμών και φορέων με εγχώρια δράση: Αποστολή, ΑΡΣΙΣ - Κοινωνική Οργάνωση Νέων, Γιατροί του Κόσμου, Γιατροί χωρίς σύνορα, Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών, Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.), Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.), Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Greek Council for Refugees, Praksis, Solidarity Now, UN Migration, IOM Office in Greece. Από αυτές τις οργανώσεις μόνο μία αναφέρεται και απευθύνεται με συστηματικό και οργανωμένο τρόπο στους πρόσφυγες και μετανάστες που φέρουν και την ταυτότητα της αναπηρίας, παραθέτοντας στην ιστοσελίδα της τα αντίστοιχα τεκμήρια που δύναται να αξιοποιηθούν ως δείγμα ερευνητικής προσπάθειας: αυτή της Ε.Σ.Α.μεΑ.

Στην ιστοσελίδα της Ε.Σ.Α.μεΑ. αναζητήθηκαν όλες οι αναρτήσεις με περιεχόμενο που αφορά στους πρόσφυγες, μετανάστες και αιτούντες άσυλο. Συνολικά καταγράφηκαν 120 αναρτήσεις. Στα τεκμήρια που εντοπίστηκαν πραγματοποιήθηκε έλεγχος ως προς την ύπαρξη ρητής αναφοράς της ταυτότητας της αναπηρίας εντός των πληθυσμών που αναζητούν άσυλο και διεθνή προστασία στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, ο έλεγχος πραγματοποιήθηκε τόσο βάσει των τίτλων, όσο και του περιεχομένου των

αναρτημένων αρχείων. Σε κάθε τεκμήριο η αναφορά σε άτομα με αναπηρία/ες πρέπει να υφίσταται τουλάχιστον δύο φορές. Επιπρόσθετα, κριτήρια επιλογής του δείγματος των ηλεκτρονικών τεκμηρίων αποτελούν η δημοσίευσή τους από το 2015 -καθότι η χρονολογία αυτή αποτελεί σημείο καμπής στην αύξηση των προσφυγικών ροών στην χώρα (Berghe, 2015), όπως αναφέρεται και σε προηγούμενο κεφάλαιο-, η καταληκτική ημερομηνία ανάρτησής τους να μην υπερβαίνει τις 30/06/2021, η προσβασιμότητα στα αναφερόμενα έγγραφα, καθώς και η δυνατότητα κατηγοριοποίησης και κωδικοποίησής τους, ώστε να καθίσταται δυνατή η ερμηνεία τους. Βάσει αυτών των κριτηρίων, αποκλείστηκαν 45 αρχεία, διαμορφώνοντας το δείγμα της παρούσας εργασίας στα 85 τεκμήρια. Το ακόλουθο διάγραμμα ροής αναπτύσσεται βάσει του προτύπου Preferred Reporting Items for Systematic reviews and Meta-Analyses (PRISMA) (Page et al., 2021).

Ενδεικτικά, τα τεκμήρια κατηγοριοποιούνται ως προς το έτος δημοσίευσης, το είδος τους, το περιεχόμενο και τον αποδέκτη τους (Καραφούσια, 2018). Με αυτόν τον τρόπο τα ευρήματα προσανατολίζονται στη διεξαγωγή συμπερασμάτων αναφορικά με τη συχνότητα των αναρτήσεων, τις διαφορές ανά τα έτη και τα σημεία που επισημαίνονται από την Ε.Σ.Α.μεΑ. ως τέτοια που χρήζουν βελτίωσης, προασπίζοντας τα δικαιώματα των ατόμων με τη διττή ταυτότητα της αναπηρίας και της διαφορετικής της ελληνικής καταγωγής.

Ευρύ και ετερογενές φάσμα πηγών δεδομένων καλύπτεται με τη χρήση του όρου «τεκμήρια». Παρατίθεται η ακόλουθη κατηγοριοποίησή τους κατά τους Rooney & Evans (2019):

- Προσωπικά τεκμήρια γραπτού ή οπτικού τύπου, όπως επιστολές, αυτοβιογραφίες, φωτογραφίες κ.ά.
- Επίσημα τεκμήρια ιδιωτικής φύσης, όπως πρακτικά συνεδριάσεων, δελτία τύπου, ενημερωτικά δελτία, διαφημίσεις, υλικό δημόσιων σχέσεων, ετήσιοι εταιρικοί απολογισμοί, υπομνήματα κ.ά.
- Επίσημα τεκμήρια κρατικής φύσης, όπως έγγραφα, αρχεία, επιστολές, στατιστικά στοιχεία, απομαγνητοφωνήσεις κ.ά.
- Οπτικοακουστικό υλικό από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, όπως, τηλεοπτικά προγράμματα, ταινίες, περιοδικά, εφημερίδες κ.ά.
- Ηλεκτρονικά τεκμήρια αναρτημένα στο διαδίκτυο, όπως ιστοσελίδες, ιστολόγια, μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, μέσα κοινωνικής δικτύωσης κ.ά.

Πρόκειται για έγγραφα, η συγγραφή των οποίων δεν οφείλεται στον/στην ερευνητή/ερευνήτρια, ούτε στην απάντηση των ερευνητικών στόχων και ερωτημάτων της έρευνας. Συνιστούν υλικό του οποίου η παραγωγή και ο διαμοιρασμός είναι ανεξάρτητα της έρευνας, τυγχάνει ωστόσο να εμπίπτουν σε επίπεδο συνάφειας με το όραμα και τους προβληματισμούς της εκάστοτε ερευνητικής προσπάθειας. Σε πρακτικό επίπεδο, απαιτείται η συγκέντρωση και η ανάλυση του υλικού, ωστόσο η πρόσβαση σε πρώτο επίπεδο σε κατάλληλα τεκμήρια και η διαχείρισή τους σε δεύτερο, δεν συνιστά εύκολη ή σύντομη διαδικασία. Καθοριστικό ρόλο στην πορεία της έρευνας διαδραματίζουν οι ερμηνευτικές ικανότητες του/της ερευνητή/ερευνήτριας (Rooney & Evans, 2019)

Αναφορικά με την εξασφάλιση της ποιότητας των τεκμηρίων, ο Scott (1996) προτείνει την ικανοποίηση των ακόλουθων κριτηρίων, αυτών της αυθεντικότητας, της αξιοπιστίας, της αντιπροσωπευτικότητας και του νοήματος. Κατ' αντιστοιχία, τα στοιχεία οφείλουν να είναι γνήσια και αδιαμφισβήτητης προέλευσης, απαλλαγμένα σφαλμάτων και παραποιήσεων, αντιπροσωπευτικά του είδους τους -με προσδιορισμό του βαθμού απόκλισης σε αντίθετη περίπτωση-, καθώς και διατυπωμένα με σαφή και κατανοητό τρόπο.

Τα αναρτημένα ηλεκτρονικά τεκμήρια στην επίσημη ιστοσελίδα της Ε.Σ.Α.μεΑ. συνιστούν κυρίως πρωτογενή δεδομένα, συνθήκη που διασφαλίζει την αυθεντικότητα και την αξιοπιστία τους. Στις περιπτώσεις που αξιοποιήθηκε στην έρευνα δευτερογενές υλικό, καταβλήθηκε προσπάθεια διασταύρωσης της προέλευσής του. Αναφορικά με το νόημα δεν τίθενται ζητήματα παρερμηνείας, καθότι το περιεχόμενο των τεκμηρίων χαρακτηρίζεται σαφές, απουσία αμφίσημων στοιχείων. Τέλος, αξιοποιήθηκε όλο το διαθέσιμο εύρος των αναρτημένων στην ιστοσελίδα δεδομένων για την επταετία 2015-2021, ικανοποιώντας το κριτήριο της αντιπροσωπευτικότητας (Καραφούσια, 2018). Ένας ακόμη παράγοντας που δύναται να επιδράσει καταλυτικά την αξιοπιστία των τεκμηρίων, εντοπίζεται στη διαδικασία ανάλυσης και ερμηνείας τους. Κατά τους Atkinson και Coffey (2011) τα τεκμήρια οφείλουν να ερευνώνται εντός του πλαισίου που παράγονται, συνυπολογίζοντας το κοινό στο οποίο απευθύνονται (Bryman, 2017). Το υλικό που αξιοποιήθηκε στην παρούσα μελέτη είναι δημόσιου χαρακτήρα, δίχως περιορισμούς στην πρόσβαση. Τα δεδομένα εντοπίζονται καταχωρημένα βάσει θεματικών ενοτήτων στην ιστοσελίδα της Ε.Σ.Α.μεΑ., ενώ προσφέρεται δυνατότητα λήψης τους χωρίς να είναι απαραίτητη άδεια από τη διαχείριση της ιστοσελίδας. Τα παραπάνω συνηγορούν στη σύμπνοια της παρούσας μελέτης με τις αρχές δεοντολογίας.

4.3. Ανάλυση των δεδομένων

Η ανάλυση των δεδομένων στηρίζεται σε μικτή μεθοδολογία, αξιοποιώντας μεθόδους ανάλυσης ποιοτικές (ανάλυση περιεχομένου) και ποσοτικές (περιγραφική στατιστική). Στην παρούσα έρευνα η μέθοδος με την οποία αναλύονται τα δεδομένα βασίζεται στη θεματική ανάλυση δια επαγωγικής προσέγγισης, οπτική που δύναται να χρησιμοποιηθεί για την επεξεργασία γραπτών τεκμηρίων (Μπονίδης, 2013). Ακόμη, η

προσέγγιση που ακολουθείται κατά την ανάλυση των δεδομένων στηρίζεται στην ερευνητική προσπάθεια της Καραφούσια (2018).

Ο Berelson (1948) ορίζει την ανάλυση περιεχομένου «ως τεχνική έρευνας που έχει αντικείμενο την αντικειμενική, συστηματική και ποσοτική περιγραφή του φανερού περιεχομένου της επικοινωνίας, γραπτού ή προφορικού λόγου, με τελική επιδίωξη την ερμηνεία του». Ο Weder (1990), μεταγενέστερα, προτείνει ότι η ανάλυση περιεχομένου είναι η «ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιεί συγκεκριμένους κανόνες για την εξαγωγή έγκυρων συμπερασμάτων (...) από την ανάλυση γραπτών κειμένων, που αφορούν είτε τον αποστολέα είτε το ίδιο το μήνυμα ή τον παραλήπτη του μηνύματος» (αναφορά Κυριαζή, 1999). Κατά τη Σακαλάκη (2001) «η ανάλυση περιεχομένου είναι μια πολύμορφη μέθοδος ελεγχόμενης και συστηματικής περιγραφής και ερμηνείας του γραπτού και προφορικού λόγου. Οι ευρηματικές και επαληθευτικές λειτουργίες της μεθόδου και οι δυνατότητες που παρέχει για συναγωγή συμπερασμάτων ως προς τις συνθήκες παραγωγής, αλλά και αποδοχής του επικοινωνιακού μηνύματος, καθιστούν την εν λόγω μέθοδο ιδιαίτερα χρήσιμη, είτε ως κύριο εργαλείο της έρευνας είτε ως βοηθητικό εργαλείο άλλων τεχνικών». Η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου κατά τον Krippendorff (2004) προσεγγίζει τα δεδομένα με τρόπο που τα καθιστά ορατά, επιτρέποντας στους/τις ερευνητές/τριες την ερμηνεία τους και την απόδοση των νοημάτων τους.

Η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου αποτελεί την επιστημονική μέθοδο που έχει επιλεχθεί ως καταλληλότερη για την επεξεργασία των δεδομένων στην εργασία. Συνιστά ερευνητική μέθοδο που εξυπηρετεί πληθώρα στόχων, έχει σχεδιαστεί στοχευμένα για τη διερεύνηση ενός ευρέος φάσματος προβλημάτων, στην ερμηνεία των οποίων η επικοινωνία αξιοποιείται ως πυρήνας για την εξαγωγή συμπερασμάτων (Cohen, Manion & Morrison, 2011). Βάσει αυτής διαμορφώνονται τα ακόλουθα στάδια:

- Επισκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας
- Διατύπωση ερευνητικού προβλήματος, σκοπού και επιμέρους στόχων της έρευνας
- Καταγραφή των ερευνητικών ερωτημάτων
- Επιλογή ερευνητικής μεθόδου για την ανάλυση δεδομένων
- Καθορισμός δείγματος
- Διεξαγωγή έρευνας και συλλογή δεδομένων
- Περιγραφή ευρημάτων μέσω της ανάλυσης των δεδομένων

- Συμπεράσματα ανά ερευνητικό ερώτημα

Στα πλεονεκτήματα της ανάλυσης περιεχομένου περιλαμβάνονται τα ακόλουθα:

- Το δείγμα της έρευνας παραμένει ανεπηρέαστο από την παρουσία του/της ερευνητή/τριας.
- Δεν υφίσταται χωρο-χρονικός περιορισμός για τον/την ερευνητή/τρια. Η έρευνα διεξάγεται με αναφορά σε γεγονότα που δεν λαμβάνουν χώρα στο παρόν, η μελέτη των οποίων στηρίζεται σε γραπτά τεκμήρια.
- Συνιστά οικονομική μέθοδο συγκριτικά με άλλες ερευνητικές μεθόδους, δεδομένης της εύκολης πρόσβασης στο σχετικό υλικό με τον σκοπό της μελέτης.
- Διαδραματίζει εξαιρετικά χρήσιμο ρόλο ως μέσο παρατήρησης και ανάλυσης συνεντεύξεων (Fraenkel & Wallen, 2009).

Στον αντίποδα, περιγράφονται και τα μειονεκτήματα της συγκεκριμένης ερευνητικής μεθόδου:

- Η πρόσβαση στα καταγεγραμμένα αρχεία δύναται να είναι περιορισμένη.
- Η εγκυρότητα της έρευνας προϋποθέτει την ικανοποίηση κριτηρίων.
- Είναι πιθανή η παρερμηνεία της αιτίας του φαινομένου ως αντανάκλασή του από τους/τις ερευνητές/τριες.
- Κατά τη διεξαγωγή ιστορικής έρευνας τα προσβάσιμα τεκμήρια είναι αυτά που έχουν διασωθεί, συνεπώς δύναται τα ευρήματα να μην αντικατοπτρίζουν την παρελθούσα εποχή (Fraenkel & Wallen, 2009).

Μέσω της ανάλυσης περιεχομένου εντοπίζονται χαρακτηριστικά του επιλεγθέντος υλικού, με στόχο τη διερεύνηση του νοήματος που αυτό αντανάκλα (Ary, Jacobs, Razavieh & Sorensen, 2010). Ο/Η ερευνητής/τρια διαχειρίζεται με συστηματικό τρόπο τα τεκμήρια, τα οποία συνήθως είναι γραπτής μορφής, δημιουργώντας κωδικοποίηση, λέξεων, συμβόλων ή αριθμών, έτσι ώστε να αποδώσει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (Dawson, 2007). Με αυτόν τρόπο καθίσταται δυνατή η τεκμηρίωση των συμπερασμάτων που διεξάγονται (Κυριαζή, 1999).

Οι θεματικές ενότητες του υπό μελέτη υλικού δύναται είτε να οριστούν από τον/την ερευνητή/τρια, είτε να αναδειχθούν από τα δεδομένα δια των κωδικοποιημένων κειμένων (Dawson, 2007; Fraenkel & Wallen, 2009). Οι μονάδες ανάλυσης κατά τον

Μπονίδη (2004) συνιστούν συγκεκριμένα χωρία του κειμένου στα οποία επιχειρείται η διερεύνηση της αναφοράς των επιθυμητών μεταβλητών (ιδιότητες, κατηγορίες). Η εύρεση θεματικών μοτίβων συνιστά διαδικασία που δύναται να αξιοποιηθεί κατά την ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Κατά τους Rooney και Evans (2019) ένα θεματικό μοτίβο:

- είναι μία κατηγορία η οποία διαμορφώνεται μέσω των δεδομένων από τον/την αναλυτή/αναλύτρια
- συνδέεται με τον βασικό σκοπό ή/και τους επιμέρους στόχους του ερευνητή/ερευνήτριας
- στηρίζεται στην κωδικοποίηση
- διαμορφώνει ένα πρόσθετο πλαίσιο για την θεωρητική κατανόηση των τεκμηρίων

Η κωδικοποίηση των νοημάτων του περιεχομένου των αναρτήσεων της Ε.Σ.Α.μεΑ. υπαγορεύουν τις κατηγορίες που αναλύονται στη συνέχεια. Ανάλογα με το είδος τους οι αναρτήσεις διαχωρίζονται σε επτά κατηγορίες: Δελτία Τύπου (ΔΤ), Ανακοινώσεις (Α), Επιστολές (Ε), Διακηρύξεις (Δ), Προσκλήσεις (Π), Μελέτες (Μ) και οπτικοακουστικό υλικό-video (Β). Βάσει αυτών συγκροτήθηκαν πίνακες και σχεδιαγράμματα, με το καθένα από αυτά να ποσοτικοποιεί συγκεκριμένα στοιχεία, όπως πληροφορίες των ειδών, τόσο ανά έτος, όσο και δια αυτών συνολικά. Μέσω των κατηγοριοποιήσεων αυτών δύναται η εξαγωγή συμπερασμάτων για τη συχνότητα των αναρτήσεων, τις συγκλίσεις και τις διαφοροποιήσεις ανά τα έτη, καθώς και τα βασικά σημεία τα οποία υπογραμμίζει η Ε.Σ.Α.μεΑ.

Εν συνεχεία, συγκεκριμένα είδη επιλέχθηκαν για πρόσθετη κωδικοποίηση, μιας και η διαδικασία ανάλυσης αρκετές φορές δύναται να αναδείξει έννοιες που εμφανίζονται με μεγαλύτερη συχνότητα στα υπό ανάλυση τεκμήρια (Bryman, 2017). Ως απόρροια των παραπάνω αναδύθηκε η συνθήκη σύνθεσης πινάκων, στους οποίους οι επίσημες επιστολές της Ε.Σ.Α.μεΑ. κωδικοποιήθηκαν ως προς τον αποδέκτη τους και ως προς το περιεχόμενό τους.

Τέλος, χρησιμοποιήθηκε ένας ακόμη τύπος της ανάλυσης περιεχομένου ο οποίος αποσκοπεί στον υπολογισμό της συχνότητας με την οποία εμφανίζονται συγκεκριμένες λέξεις, έτσι ώστε το υπό μελέτη υλικό να ποσοτικοποιείται με συστηματικό τρόπο (Rooney & Evans, 2019). Αυτό επέτρεψε τη διεξαγωγή συμπερασμάτων σε σχέση με

την ιεράρχηση και την επαναληψιμότητα των αιτημάτων των εγχώριων οργανώσεων σε ζητήματα αναπηρίας και πολιτισμικής ετερότητας.

Πίνακας 4: Τεκμήρια Ε.Σ.Α.μεΑ. 2015-2021

Τεκμήρια Ε.Σ.Α.μεΑ. 2015-2021							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
	03/09/15 (Ε)	16/02/16 (Ε)	19/01/17 (ΔΤ)	01/02/18 (Α)	18/01/19 (Π)	17/01/20 (ΔΤ)	06/05/21 (Α)
	03/09/15 (ΔΤ)	18/02/16 (ΔΤ)	13/02/17 (ΔΤ)	01/02/18 (Π)	20/06/19 (Α)	08/04/20 (Ε)	12/11/21 (ΔΤ)
	07/09/15 (Ε)	29/02/16 (ΔΤ)	08/03/17 (ΔΤ)	01/02/18 (Π)	24/10/19 (Ε)	08/04/20 (ΔΤ)	
	25/09/15 (Ε)	07/03/16 (ΔΤ)	10/03/17 (ΔΤ)	27/03/18 (ΔΤ)	24/10/19 (ΔΤ)	22/04/20 (Ε)	
	21/10/15 (Δ)	15/03/16 (Ε)	10/03/17 (Ε)	08/06/18 (ΔΤ)	26/11/19 (ΔΤ)	24/04/20 (Ε)	
	26/10/15 (Ε)	16/03/16 (ΔΤ)	15/05/17 (ΔΤ)	15/06/18 (ΔΤ)	28/11/19 (ΔΤ)	24/04/20 (ΔΤ)	
	29/10/15 (ΔΤ)	17/03/16 (ΔΤ)	07/06/17 (Π)	25/06/18 (ΔΤ)	01/12/19 (Μ)	04/05/20 (Ε)	
	29/10/15 (Ε)	17/03/16 (ΔΤ)	14/06/17 (ΔΤ)	08/10/18 (Ε)		07/05/20 (ΔΤ)	
	29/10/15 (Ε)	21/03/16 (ΔΤ)	14/06/17 (Β)	18/10/18 (ΔΤ)			
	16/12/15 (Ε)	31/03/16 (ΔΤ)	20/06/17 (ΔΤ)				
	16/12/15 (ΔΤ)	31/03/16 (Ε)	26/06/17 (Ε)				
	17/12/15 (ΔΤ)	08/04/16 (ΔΤ)	27/06/17 (ΔΤ)				
		08/04/16 (ΔΤ)	27/06/17 (ΔΤ)				
		15/06/16 (ΔΤ)	17/07/17 (ΔΤ)				
		22/06/16 (ΔΤ)	20/10/17 (Π)				
		24/06/16 (Ε)	26/10/17 (ΔΤ)				
		24/06/16 (ΔΤ)	28/11/17 (ΔΤ)				
		05/07/16 (ΔΤ)	01/12/17 (Δ)				
		11/10/16 (ΔΤ)	01/12/17 (ΔΤ)				
		12/10/16 (ΔΤ)	08/12/17 (ΔΤ)				
		13/10/16 (Β)					
		01/11/16 (Ε)					
		01/11/16 (ΔΤ)					
		28/11/16 (Δ)					
		30/11/16 (ΔΤ)					
		01/12/16 (ΔΤ)					
		08/12/16 (ΔΤ)					
ΠΛΗΘΟΣ	12	27	20	9	7	8	2

ΔΤ: Δελτίο Τύπου
Ε: Επιστολή
Δ: Διακήρυξη
Π: Πρόσκληση
Α: Ανακοίνωση
Μ: Μελέτη
Β: Οπτικοακουστικό υλικό (video)

(Καραφούσια, 2018)

Η παρούσα μελέτη συγκροτείται βάσει των ακόλουθων θεματικών αξόνων και των υποκατηγοριών τους:

Άξονας 1^{ος}: Χαρακτηριστικά των αναρτήσεων της Ε.Σ.Α.μεΑ.

- Είδος αναρτήσεων (Δελτία Τύπου-ΔΤ, Ανακοινώσεις-Α, Επιστολές-Ε, Διακηρύξεις-Δ, Προσκλήσεις-Π, Μελέτες-Μ, οπτικοακουστικό υλικό-Β)
- Σκοπός τεκμηρίων (ενημερωτικός χαρακτήρας, κατάθεση αιτημάτων, υποβολή προτάσεων)
- Συχνότητα δημοσιεύσεων (ικανοποιητική, επαρκής, ελλιπής)
- Ποιότητα αναρτήσεων (επίκληση στο συναίσθημα, τεκμηρίωση/χρήση δομημένων επιχειρημάτων, παράθεση αναφορών)
- Περιεχόμενο αναρτήσεων (προσβασιμότητα σε δομές φιλοξενίας και αρμόδιες υπηρεσίες, πρόσβαση στο σύστημα υγείας και ιατροφαρμακευτική κάλυψη, διασφάλιση κοινωνικής μέριμνας και προστασίας, παροχή του απαραίτητου τεχνικού εξοπλισμού, συμβουλευτική υποστήριξη του ατόμου με αναπηρία/ες και της οικογένειάς του, στελέχωση των αρμόδιων υπηρεσιών φορέων και οργανισμών με εξειδικευμένο προσωπικό, κατάθεση τροποποιήσεων επί του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου, αναφορά σε δράσεις και προγράμματα της Συνομοσπονδίας)
- Ζήτημα της αναπηρίας εντός των δημοσιεύσεων (πρωτεύον, δευτερεύον)

Άξονας 2^{ος}: Αποτύπωση της δράσης της Ε.Σ.Α.μεΑ.

- Περιγραφική αποτύπωση της δράσης της Συνομοσπονδίας σε ζητήματα που άπτονται της αναπηρίας εντός των προσφυγικών πληθυσμών ανά έτος, από το 2015 έως και τον Ιούνιο του 2021
- Συγκριτική αποτίμηση της δράσης της Ε.Σ.Α.μεΑ. για τους πρόσφυγες με αναπηρία/ες για το χρονικό διάστημα 2015-2021

Άξονας 3^{ος}: Διεκδικήσεις και κατάθεση προτάσεων από την Ε.Σ.Α.μεΑ.

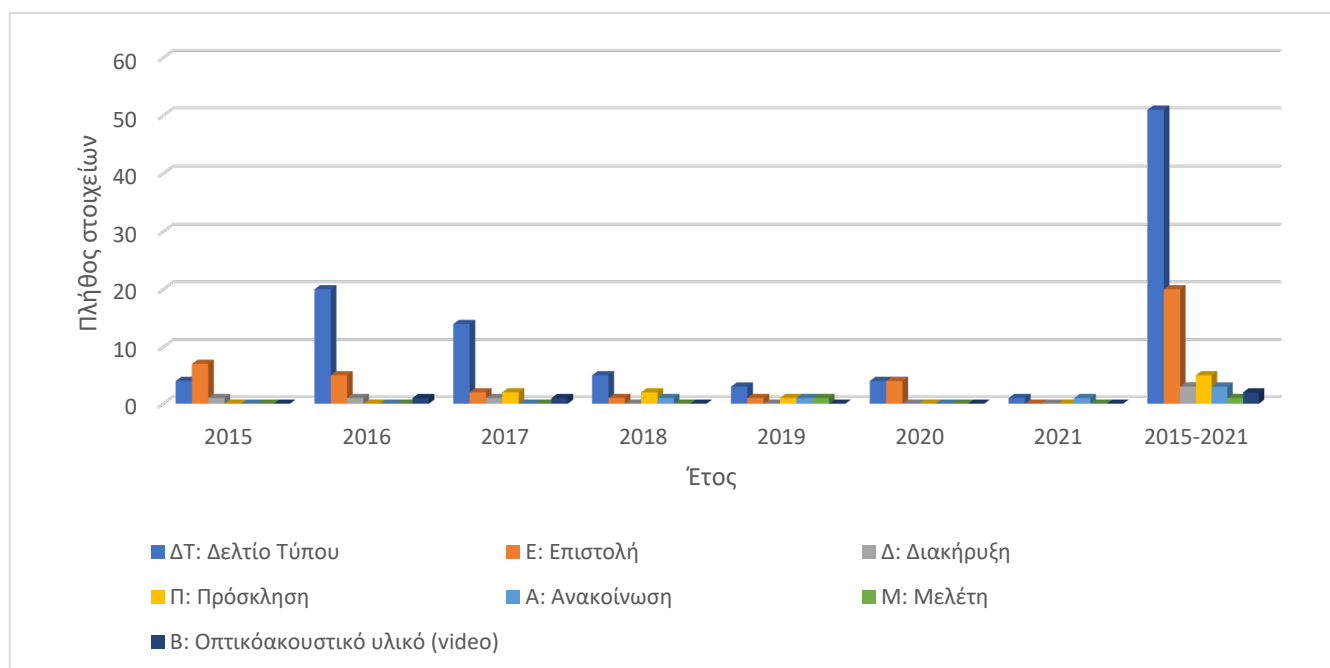
- Προτάσεις θεωρητικής βάσης (Ρυθμίσεις που αφορούν στο ισχύον θεσμικό πλαίσιο -όπως προσθήκες, ελλείψεις, επισήμανση δυσκολιών κατά την πρακτική τους εφαρμογή- πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης, πληροφόρησης και συμβουλευτικής στήριξης)
- Προτάσεις υλικού χαρακτήρα (Προσβασιμότητα σε χώρους φιλοξενίας/στέγασης, ιατροφαρμακευτική κάλυψη, ιατρικός εξοπλισμός)

Κεφάλαιο 5^ο: Ευρήματα

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα ευρήματα που αφορούν στη δράση της Ε.Σ.Α.μεΑ., αναγνωρισμένου φορέα με συστηματική και οργανωμένη ενασχόληση με ζητήματα αναπηρίας εντός των πληθυσμών των προσφύγων, των μεταναστών και των αιτούντων διεθνή προστασία στην Ελλάδα. Οι θεματικοί άξονες στους οποίους εμπίπτουν τα ευρήματα σχετίζονται με τη διεκδίκηση δικαιωμάτων περί ισότιμων ευκαιριών πρόσβασης στην κοινωνική πρόνοια, την υγειονομική περίθαλψη, τα εκπαιδευτικά δρώμενα και συνολικά, την κοινωνική ενσωμάτωση και αποδοχή τους στην εγχώρια πραγματικότητα.

5.1. Άξονας 1^{ος}: Χαρακτηριστικά των αναρτήσεων της Ε.Σ.Α.μεΑ.

5.1.1 Είδος αναρτήσεων

Γράφημα 1: Είδος αναρτήσεων

Παρατηρώντας το άνωθεν γράφημα καθίσταται σαφές ότι οι περισσότερες ενέργειες εντοπίζονται στο 2016, 27 στο σύνολο, ενώ αισθητά λιγότερες έγιναν κατά το 2021, μόλις 2. Το 2015 δημοσιεύονται συνολικά 12 αρχεία, εκ των οποίων 4 δελτία τύπου, 7 επιστολές, και 1 διακήρυξη. Το 2016 εντοπίζονται 27 αρχεία με αναφορές στην ταυτότητα του πρόσφυγα/αιτούντα άσυλο με αναπηρία/ες, εκ των οποίων 20 δελτία τύπου, 5 επιστολές, 1 διακήρυξη και 1 βίντεο. Το 2017 απαριθμεί 20 σχετικές δημοσιεύσεις στην επίσημη ιστοσελίδα της Ε.Σ.Α.μεΑ., στα οποία περιλαμβάνονται

14 δελτία τύπου, 2 επιστολές, 2 προσκλήσεις, 1 διακήρυξη και 1 βίντεο. Κατά τη διάρκεια του 2018 δημοσιεύονται 9 αρχεία στο σύνολο, εκ των οποίων 5 δελτία τύπου, 1 επιστολή, 2 προσκλήσεις και 1 ανακοίνωση. Η δράση της Συνομοσπονδίας για τους πρόσφυγες με αναπηρία κατά το 2019, αποτυπώνεται μέσω 7 αρχείων, τα οποία κατηγοριοποιούνται σε 3 δελτία τύπου, 1 επιστολή, 1 προκήρυξη, 1 ανακοίνωση και 1 μελέτη. Στη διάρκεια του 2020 αναρτώνται 8 σχετικά αρχεία, 4 δελτία τύπου και 4 επιστολές. Το 2021 εντοπίζονται 2 αρχεία, 1 δελτίο τύπου και 1 ανακοίνωση. Συνολικά, η δράση της Ε.Σ.Α.μεΑ. αναφορικά με την προάσπιση και την προώθηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία/ες εντός των προσφυγικών πληθυσμών που διαμένουν στην Ελλάδα κατά το διάστημα 2015-2021, αποτυπώνεται με την δημοσίευση 85 αρχείων στην επίσημη ιστοσελίδα της.

5.1.2 Σκοπός τεκμηρίων

Στο σύνολο των δημοσιεύσεων της η Ε.Σ.Α.μεΑ. επιχειρεί να ενημερώσει, να καταθέσει αιτήματα, να υποβάλει προτάσεις. Στα περισσότερα τεκμήρια διακρίνεται ο συνδυασμός των παραπάνω, δηλαδή του ενημερωτικού χαρακτήρα, της κατάθεσης αιτημάτων και της υποβολής προτάσεων.

Πίνακας 5: Σκοπός τεκμηρίων

Σκοπός τεκμηρίων	Πλήθος
Ενημερωτικός χαρακτήρας	15
Κατάθεση αιτημάτων	19
Υποβολή προτάσεων	20
Συνδυασμός	31

5.1.3 Συχνότητα δημοσιεύσεων

Η συχνότητα ανάρτησης τεκμηρίων από την Ε.Σ.Α.μεΑ. στην επίσημη ιστοσελίδα της, τα πρώτα τρία έτη, 2015, 2016 και 2017, χαρακτηρίζεται ικανοποιητική, τα επόμενα τρία έτη, 2018, 2019 και 2020, επαρκής και ελλιπής το 2021. Συνολικά, η δημοσίευση αρχείων ενημερωτικού χαρακτήρα, προτάσεων και αιτημάτων που αφορούν στους πρόσφυγες με αναπηρία κατά τη διάρκεια της επταετίας 2015-2021, αποτυπώνεται ως ικανοποιητική. Αναλυτικότερα, ως ικανοποιητική χαρακτηρίζεται η συχνότητα ανάρτησης τεκμηρίων στην επίσημη ιστοσελίδα της Ε.Σ.Α.μεΑ., όταν εντοπίζονται 12 ή και περισσότερες αναρτήσεις στο σύνολο του έτους ($n > 12$, $n = 12$), ως επαρκής όταν

δημοσιεύονται περισσότερα από 6 και λιγότερα από 12 τεκμήρια ($6 < n < 12$) ανά έτος και ελλιπής όταν οι δημοσιεύσεις στο σύνολο του έτους είναι έξι ή και λιγότερες ($n < 6$, $n = 6$).

Πίνακας 6: Συχνότητα δημοσιεύσεων

Συχνότητα δημοσιεύσεων	
2015	Ικανοποιητική
2016	Ικανοποιητική
2017	Ικανοποιητική
2018	Επαρκής
2019	Επαρκής
2020	Επαρκής
2021	Ελλιπής
Συνολικά	Ικανοποιητική

5.1.4 Ποιότητα αναρτήσεων

Στα περισσότερα τεκμήρια κυριαρχεί η χρήση δομημένων επιχειρημάτων, ενώ δεν παρατίθεται κάποια βιβλιογραφική αναφορά.

Πίνακας 7: Ποιότητα αναρτήσεων

Σκοπός τεκμηρίων	Πλήθος
Επίκληση στο συναίσθημα	12
Τεκμηρίωση/χρήση δομημένων επιχειρημάτων	46
Παράθεση αναφορών	0
Συνδυασμός	27

5.1.5 Το ζήτημα της αναπηρίας εντός των δημοσιεύσεων

Το ζήτημα της αναπηρίας εντός των τεκμηρίων χαρακτηρίζεται ως πρωτεύον στην πλειονότητα αυτών.

Πίνακας 8: Το ζήτημα της αναπηρίας εντός των δημοσιεύσεων

Ζήτημα της αναπηρίας	Πλήθος
Πρωτεύον	64
Δευτερεύον	21

5.2. Άξονας 2^{ος}: Η δράση της Ε.Σ.Α.μεΑ. το χρονικό διάστημα 2015-2021

5.2.1 Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2015

Πίνακας 9: Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2015

Ε.Σ.Α.μεΑ. 2015									
Δελτίο Τύπου (ΔΤ)			Επιστολή (Ε)				Διακήρυξη (Δ)		
Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα	Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα	Αποδέκτης	Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα
ΔΤ1	03/09/15	Προτάσεις για την προστασία των προσφύγων και μεταναστών με αναπηρία	E1	03/09/15	Έκκληση για προστασία των δικαιωμάτων των προσφύγων και των μεταναστών με αναπηρία	Πρωθυπουργός	Δ1	21/10/15	Διακήρυξη για την αξιοπρέπεια, την κοινωνική προστασία, την ισότητα και τη δικαιοσύνη
ΔΤ2	29/10/15	Πρωτοβουλία για τους πρόσφυγες και μετανάστες με αναπηρία	E2	07/09/15	Έκκληση για προστασία των ΑμεΑ από τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης	Αρχηγοί πολιτικών κομμάτων			
ΔΤ3	16/12/15	Προτάσεις για την προστασία των ΑμεΑ	E3	25/09/15	Έκκληση για την κοινωνική ένταξη και προστασία των ΑμεΑ και των οικογενειών τους	Πρωθυπουργός			
ΔΤ4	17/12/15	Σχόλια επί του νομοσχεδίου «Μέτρα για την επιτάχυνση του κυβερνητικού έργου»	E4	26/09/15	Έκκληση για τη διασφάλιση της αξιοπρέπειας των ΑμεΑ	Πρωθυπουργός			
			E5	29/10/15	Πρωτοβουλία της Ε.Σ.Α.μεΑ. για το προσφυγικό ζήτημα	Υπουργός Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης			
			E6	26/10/15	Πρωτοβουλία της Ε.Σ.Α.μεΑ. για το προσφυγικό ζήτημα	Επίτροπος Μετανάστευσης, Εσωτερικών Υποθέσεων και Ιθαγένειας			
			E7	16/12/15	Κατάθεση προτάσεων σε σχέση με το ν/σ «Μέτρα	Πρόεδρος και μέλη Διαρκούς Επιτροπής Κοινωνικών			

					για την επιτάχυνση του κυβερνητικού έργου»	Υποθέσεων, Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης, Διαρκούς Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής					(Καραφούσια, 2018)
--	--	--	--	--	--	---	--	--	--	--	--------------------

Στις 3 Σεπτεμβρίου του 2015, μέσω Δελτίου Τύπου (ΔΤ1) με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Να προστατέψουμε τους πρόσφυγες και τους μετανάστες με αναπηρία*», εντοπίζεται στην ιστοσελίδα της Συνομοσπονδίας η πρώτη αναφορά στους πρόσφυγες, μετανάστες και αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα με αναπηρία/ες. Σε αυτήν περιγράφεται εν συντομία η δεινή κατάσταση στην οποία έχει επέλθει η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα στα ελληνικά δεδομένα, συνοδευόμενη από επίκληση των όσων υπαγορεύονται από τη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, καθώς και των «κοινών» ευρωπαϊκών αξιών «των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας». Την ίδια χρονική περίοδο αναρτάται και η πρώτη επιστολή (Ε1) με θέμα «*Εκκλήση για την προστασία των δικαιωμάτων των προσφύγων και των προσφύγων με αναπηρία*», μέσω της οποίας δηλώνεται η συμπάρασταση της Συνομοσπονδίας στη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα και κατατίθενται προτάσεις σε σχέση με τη λήψη μέτρων μέριμνας για την ικανοποίηση των αναγκών των ατόμων αυτών και των οικογενειών τους, χωρίς ωστόσο να παρατίθεται και η ακριβής μορφή στήριξης που κρίνεται απαραίτητη. Χαρακτηριστικά αναφέρεται: «*Ζητούμε στο Συντονιστικό Κέντρο Διαχείρισης Προσφυγικών Ροών να υπάρξει ιδιαίτερη μέριμνα για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες με αναπηρία, με εξειδικευμένο προσωπικό. Συγκεκριμένη μέριμνα χρειάζεται επίσης στις δομές υποδοχής και περίθαλψης, καθώς και τάχιση εκπαίδευση των λιμενικών και αστυνομικών αρχών που έχουν την πρώτη επαφή με τους πρόσφυγες (...)* Η Ε.Σ.Α.μεΑ. δεσμεύεται να συμβάλει με όλες της τις δυνάμεις όπου χρειαστεί». Ανάμεσα στη δημοσίευση του ΔΤ1 και της Ε1 δεν εντοπίζεται ουσιαστική διαφορά ως προς το περιεχόμενο, παρά μόνο στην έκταση και το ύφος, με την επιστολή να είναι πιο περιγραφική και να περιλαμβάνει περισσότερες λεπτομέρειες από το Δελτίο Τύπου, το οποίο συνιστά συντομευμένη μορφή της.

Έπειτα από τέσσερις ημέρες (07/09/2015) αποστέλλεται από την Ε.Σ.Α.μεΑ. μια ακόμη επιστολή (Ε2), με θέμα «*Προστατέψτε εδώ και τώρα τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες*

παθήσεις και τις οικογένειές τους από τις δυσβάσταχτες επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και των μνημονίων» και αποδέκτες αρχηγούς πολιτικών κομμάτων (Γεννηματά, Θεοδωράκη, Καμμένο, Κουτσούμπα, Λαφαζάνη, Μειμαράκη, Τσίπρα). Από τον τίτλο της E2 γίνεται αντιληπτό ότι το περιεχόμενό της δεν περιορίζεται αποκλειστικά στους πρόσφυγες με αναπηρία/ες, αλλά επισημαίνονται οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ευρύτερη κοινότητα των ατόμων με αναπηρία/ες. Μέσω της συγκεκριμένης επιστολής διατυπώνονται δύο αιτήματα: η ανάγκη συγκρότησης Γενικής Γραμματείας Αναπηρίας υπό την αιγίδα του πρωθυπουργού, καθώς και σχεδιασμού και υλοποίησης Εθνικού Προγράμματος για την Αναπηρία υπό την ευθύνη του. Μέσω της διατύπωσης των στόχων του Προγράμματος αυτού, εντοπίζεται αναφορά στους προσφυγικούς πληθυσμούς με αναπηρία/ες, καθότι υπογραμμίζεται η ανάγκη ύπαρξης «ειδικής μέριμνας για τις γυναίκες με αναπηρία, τις μητέρες παιδιών με αναπηρία και τους μετανάστες και πρόσφυγες με αναπηρία (...)» στο πλαίσιο της θέσπισης μέτρων κοινωνικής πρόνοιας και αλληλεγγύης. Η διατύπωση των αιτημάτων αυτών αποτυπώνεται και στις επόμενες δύο επιστολές (E3 & E4), οι οποίες απευθύνονται στο κυβερνών κόμμα και τον πρωθυπουργό της χώρας.

Στις 21/10/2015 αναρτάται η πρώτη Διακήρυξη της Συνομοσπονδίας (Δ1) με τίτλο «*Διακήρυξη Ε.Σ.Α.μεΑ. για την 4η Νοεμβρίου: Για την αξιοπρέπεια, την κοινωνική προστασία, την ισότητα, τη δικαιοσύνη*», εντός της οποίας εμπεριέχεται το ίδιο αίτημα με αυτό των τριών προηγούμενων επιστολών (E2, E3 & E4). Συγκεκριμένα, επισημαίνεται η σημασία της κοινωνικής προστασίας, των δημόσιων δικτύων υγείας, κοινωνικής ασφάλειας και πρόνοιας, για τα άτομα με αναπηρία, ιδίως για αυτά εντός των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών. Ωστόσο, το συγκεκριμένο αίτημα χρήζει πρόσθετης ανάλυσης, έτσι ώστε να καθίσταται δυνατός ο προσδιορισμός του ακριβούς περιεχομένου του.

Με τη μορφή επιστολών (E5 & E6) αποστέλλεται στις 29 Οκτωβρίου του 2015, αντίστοιχο, εμπλουτισμένο ωστόσο, αίτημα σχετικό με τη λήψη μέτρων για τη μέριμνα και την κοινωνική προστασία, με θέμα «*Πρωτοβουλία της Ε.Σ.Α.μεΑ. και του Προέδρου της και Προέδρου EDF Βαρδακαστάνη για το κρίσιμο προσφυγικό ζήτημα*». Η πρώτη εκ των δύο (E5) απευθύνεται στον Υπουργό Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Παναγιώτη Κουρουμπλή και η δεύτερη (E6) στον Επίτροπο Μετανάστευσης, Εσωτερικών Υποθέσεων και Ιθαγένειας, Δημήτρη Αβραμόπουλο. Μέσω

των επιστολών αυτών, τα προτεινόμενα μέτρα κατηγοριοποιούνται σε γενικά και ειδικά. Η αναγκαιότητα παροχής εξειδικευμένης μέριμνας, προσαρμοσμένης στις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία/ες και των οικογενειών ή/και κύριων φροντιστών τους, εντός των δομών υποδοχής και φιλοξενίας, εντάσσεται στα γενικά μέτρα. Τα ειδικά μέτρα περιλαμβάνουν την καθοδήγηση συμβουλευτικού χαρακτήρα και την παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και τεχνικών βοηθημάτων, όπως τα ακουστικά βαρηκοΐας και τα αναπηρικά αμαξίδια. Τέλος, επισημαίνεται η ανάγκη πρόσθετης χρηματοδότησης του συγκεκριμένου εγχειρήματος από την Ε.Ε.

Οι δύο προηγούμενες επιστολές (E5 & E6) ανακοινώνονται, εντός της ίδιας ημέρας, και μέσω Δελτίου Τύπου (ΔΤ2), το οποίο φέρει τον τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Πρωτοβουλία για τους πρόσφυγες και μετανάστες με αναπηρία*». Μέσω του ΔΤ2, αποτυπώνεται η εικόνα των προσφύγων με αναπηρία/ες εντός της ελληνικής επικράτειας, η οποία όπως τονίζεται, συνιστά «*(...) προσβολή για τον πολιτισμό μας*». Στο πέρας του εγγράφου, χαρακτηριστική είναι η αναφορά στην αναγκαιότητα ύπαρξης και αξιολόγησης πρωτοβουλιών που αποσκοπούν στην εγκαθίδρυση ενός ευρύτερου πλέγματος στήριξης της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας, σε επίπεδο εγχώριο, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο.

Στις 16 Δεκεμβρίου του 2015 αναρτάται Δελτίο Τύπου (ΔΤ3) με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Προτάσεις για την προστασία των ΑμεΑ στο νομοσχέδιο "Μέτρα για την επιτάχυνση του κυβερνητικού έργου"*», στο οποίο περιλαμβάνονται προτάσεις τροποποίησης σημείων του νομοσχεδίου που προαναφέρθηκε. Στις προτάσεις που διατυπώνονται, εντοπίζεται και μία σε σχέση με ζητήματα αναπηρίας και προσφυγικού/μεταναστευτικού υπόβαθρου. Παράλληλα, δημοσιεύεται και η επιστολή (E7) με το ίδιο θέμα και αποδέκτες τον Πρόεδρο και τα μέλη Διαρκούς Επιτροπής Κοινωνικών Υποθέσεων, Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης και Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής, το περιεχόμενο της οποίας εστιάζει στο άρθρο 28 «*Υλοποίηση Προγράμματος Μετεγκατάστασης Αιτούντων Διεθνή Προστασία*» του ν/σ. Μέσω αυτού, προτείνεται και η συμπερίληψη της Ε.Σ.Α.μεΑ. ως αρμόδιας οργάνωσης στο Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ του Διεθνούς Οργανισμού Διεθνούς Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.) και της Υπηρεσίας Ασύλου, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ενεργός συμμετοχή της σε «*(...)συγκεκριμένες δράσεις που αφορούν σε μετανάστες και πρόσφυγες με αναπηρία*».

Στις 17 Δεκεμβρίου του 2015 δημοσιεύεται το τελευταίο για το 2015 Δελτίο Τύπου (ΔΤ4), το οποίο φέρει τον ακόλουθο τίτλο: «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Ο Βαρδακαστάνης στη Βουλή για το ν/σ "Μέτρα για την επιτάχυνση του κυβερνητικού έργου"*». Μέσω αυτού, παρατίθενται τα θετικά σημεία και οι αδυναμίες του νομοσχεδίου κατά την Ε.Σ.Α.μεΑ., ενώ αναδεικνύονται και τα χωρία στα οποία προτείνεται η προσθήκη ζητημάτων σχετικών με την ταυτότητα του ατόμου με αναπηρία και προσφυγικό ή μεταναστευτικό προφίλ.

Για το 2015, στο χρονικό διάστημα Σεπτεμβρίου - Δεκεμβρίου, η δράση της Ε.Σ.Α.μεΑ. αποτυπώνεται σε μία Διακήρυξη, τέσσερα Δελτία Τύπου και επτά Επιστολές, αριθμώντας συνολικά δώδεκα τεκμήρια. (Πίνακας 4). Τρεις εκ των επιστολών θίγουν αποκλειστικά ζητήματα που αφορούν τη διττή ταυτότητα του πρόσφυγα, μετανάστη ή αιτούντα άσυλο με αναπηρία/ες. Οι αποδέκτες του συνόλου των επιστολών αφορούν σε πρόσωπα της πολιτικής επικαιρότητας, βάσει του εκάστοτε θέματος των εγγράφων.

Το 2015, ως το πρώτο έτος της μελέτης της στάσης που έχει υιοθετήσει η Ε.Σ.Α.μεΑ. έναντι των ζητημάτων αναπηρίας και προσφυγικής ή μεταναστευτικής υπόστασης, χαρακτηρίζεται από αμηχανία. Παρατηρείται ότι η πρώτη αναφορά στην ύπαρξη της αναπηρίας στις προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές που φθάνουν στην Ελλάδα, υφίσταται τέσσερις μόλις μήνες πριν τη λήξη του έτους αυτού. Από τη Συνομοσπονδία κατατίθενται αιτήματα που αφορούν στη λήψη μέτρων αναφορικά με την κοινωνική προστασία και μέριμνα, τα οποία ωστόσο, δεν κατονομάζονται με λεπτομερή και συγκεκριμένο τρόπο, ενώ οι ασκούμενες πιέσεις προς τους ιθύνοντες δύναται να περιγραφούν ως αόριστες. Η αναφορά στο πρόβλημα συνιστά την πρώτη φάση της αντιμετώπισής του, ωστόσο δεν είναι αρκετή. Ενδεικτικά, μέσω της διερεύνησης του προβλήματος σε επιτόπια βάση, καθίσταται δυνατή η εξαγωγή συμπερασμάτων, ο προσδιορισμός των ελλείψεων και η αναζήτηση στήριξης από την Ε.Ε. υπό διαφορετικούς όρους. Οι υποδείξεις επί του νομοσχεδίου χαρακτηρίζονται ως διαδικαστικού χαρακτήρα, ενώ, κυρίως, προωθούν την εμπλοκή της Συνομοσπονδίας στο συγκεκριμένο θέμα. Εν κατακλείδι, κατά το 2015, η Ε.Σ.Α.μεΑ. αρκείται σε αντισταθμιστικές προτάσεις που συμβάλουν στη βελτίωση των υφιστάμενων συνθηκών, χωρίς ωστόσο να επιφέρουν δραστική αλλαγή.

5.2.2 Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2016

Πίνακας 10: Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2016

Ε.Σ.Α.μεΑ. 2016									
Δελτίο Τύπου (ΔΤ)			Επιστολή (Ε)				Διακήρυξη (Δ)		
Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα	Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα	Αποδέκτης	Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα
ΔΤ5	18/02/16	Προτάσεις για την εκ νέου κατάθεση του ν/σ «Μέτρα για την επιτάχυνση του κυβερνητικού έργου»	E8	16/02/16	Προτάσεις για την εκ νέου κατάθεση του ν/σ «Μέτρα για την επιτάχυνση του κυβερνητικού έργου»	Πρόεδρος και μέλη Διαρκούς Επιτροπής Κοινωνικών Υποθέσεων, Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης, Διαρκούς Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής	Δ2	28/11/16	Διακήρυξη Ε.Σ.Α.μεΑ. για την 3η Δεκεμβρίου, Εθνική και Παγκόσμια Ημέρα Ατόμων με Αναπηρία
ΔΤ6	29/02/16	Πρόσφυγας με αναπηρία: Δύο φορές πρόσφυγας, δύο φορές άτομο με αναπηρία	E9	15/03/16	Συμπερίληψη των προσφύγων και μεταναστών με αναπηρία στην ημερήσια Διάταξη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου	Πρωθυπουργός			
ΔΤ7	07/03/16	8 Μαρτίου: Ημέρα της γυναίκας ΑμεΑ, της μητέρας παιδιού ΑμεΑ, της γυναίκας πρόσφυγα	E10	31/03/16	Προτάσεις σε σχέση με τις διαδικασίες χορήγησης και ανάκλησης του καθεστώτος διεθνούς προστασίας και τις διατάξεις για την εργασία δικαιούχων διεθνούς προστασίας	Πρόεδρος και μέλη της Διαρκούς Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης της Βουλής των Ελλήνων			
ΔΤ8	16/03/16	Το δράμα των προσφύγων με αναπηρία, το δράμα της ανθρωπότητας	E11	24/06/16	Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τη μετανάστευση - προτάσεις για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών	Αναπληρωτής Υπουργός Μεταναστευτικής Πολιτικής			

					προσφύγων				
ΔΤ9	17/03/16	Επίτροπος Μετανάστευσης για τους πρόσφυγες με αναπηρία	E12	01/11/16	Προτάσεις επί του Σχεδίου Νόμου «Προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις υποδοχής των αιτούντων διεθνή προστασία»	Αναπληρωτής Υπουργός Μεταναστευτικής Πολιτικής			
ΔΤ10	17/03/16	Ειδήσεις από το ευρωπαϊκό φόρουμ ΑμεΑ: προσφυγικό, από-ιδρυματοποίηση κ.ά.							
ΔΤ11	21/03/16	Συνάντηση Βαρδακαστάνη - Αβραμόπουλου							
ΔΤ12	31/03/16	Προτάσεις στο νομοσχέδιο για το προσφυγικό							
ΔΤ13	08/04/16	Απάντηση στην Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου							
ΔΤ14	08/04/16	Εκδήλωση στο Ρέθυμνο για τα ΚΕΚΥΚΑμεΑ							
ΔΤ15	15/06/16	Επείγοντα μέτρα για τους πρόσφυγες με αναπηρία							
ΔΤ16	22/06/16	Συναντήσεις στις Βρυξέλλες για θέματα αναπηρίας							
ΔΤ17	24/06/16	Γυναίκες πρόσφυγες							

ΔΤ18	05/07/16	Συνάντηση με τον Επίτροπο της Ε.Ε. για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα							
ΔΤ19	11/10/16	Επίσκεψη ΕΟΚΕ - Βαρδακαστάνη στη Λέσβο για τους πρόσφυγες με αναπηρία							
ΔΤ20	12/10/16	ΕΟΚΕ - Βαρδακαστάνης για τους πρόσφυγες με αναπηρία							
ΔΤ21	01/11/16	Προτάσεις στη νομοθεσία για το άσυλο							
ΔΤ22	30/11/16	Διαδήλωση «Τίποτα για Εμάς χωρίς Εμάς!»							
ΔΤ23	01/12/16	Συνάντηση Βαρδακαστάνη με τους αρχηγούς των κομμάτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου							
ΔΤ24	08/12/16	Ημερίδα για τους πρόσφυγες με αναπηρία από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ							(Καραφούσια, 2018)
Οπτικοακουστικό υλικό (B)									
A.A	Ημερομηνία	Θέμα							
B1	13/10/16	ΕΟΚΕ - Βαρδακαστάνης για τους πρόσφυγες με αναπηρία							

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. παρουσιάζει αισθητά πιο ενεργή δράση κατά τη διάρκεια του επόμενου έτους, του 2016, με τις δημοσιεύσεις αναφορικά με ζητήματα προσφυγικής ή μεταναστευτικής ταυτότητας και αναπηρίας να αναρτώνται σε σταθερή βάση, κάθε μήνα σχεδόν, με εξαίρεση των Ιανουάριο, τον Μάιο, τον Αύγουστο και τον Σεπτέμβριο. (Πίνακας 10). Συνολικά αναρτώνται 27 ηλεκτρονικά τεκμήρια, εκ των οποίων 1 Διακήρυξη, 1 Βίντεο, 20 Δελτία Τύπου και 5 Επιστολές, οι αποδέκτες των οποίων αφορούν και αυτό το έτος σε πληθώρα προσώπων της πολιτικής ηγεσίας.

Η πρώτη σχετική επιστολή (Ε8) κατά τη διάρκεια του 2016, δημοσιεύεται στις 16 Φεβρουαρίου, με θέμα «Κατάθεση προτάσεων της Ε.Σ.Α.μεΑ. για το ν/σ: "Μέτρα για την επιτάχυνση του κυβερνητικού έργου και άλλες διατάξεις"», αποτελώντας επανάληψη του περιεχομένου της τελευταίας αναρτημένης επιστολής του 2015. Δυο μέρες αργότερα, αναρτάται και το αντίστοιχο Δελτίο Τύπου (ΔΤ5), ενημερώνοντας για την επαναπροώθηση των προαναφερθέντων προτάσεων.

Το επόμενο Δελτίο Τύπου (ΔΤ6) δημοσιεύεται στις 29 Φεβρουαρίου του 2016, με τίτλο «Ε.Σ.Α.μεΑ.: Πρόσφυγας με αναπηρία: Δυο φορές πρόσφυγας, δυο φορές άτομο με αναπηρία», συνιστώντας μια ανάρτηση μέσω της οποίας περιγράφονται εν συντομία οι επικρατούσες συνθήκες στα hotspots και τους χώρους υποδοχής και φιλοξενίας των προσφύγων και μεταναστών με και χωρίς αναπηρία/ες. Η ρητορική μίσους και τα περιστατικά ρατσιστικής βίας που καταγράφονται στην καθημερινότητα της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας, εγείρουν προβληματισμούς αναφορικά με την προστασία της ανθρώπινης υπόστασης και αξιοπρέπειας. Μέσω της παρατήρησης του ακόλουθου γραφήματος (Γράφημα 2) καθίσταται δυνατή η καταμέτρηση και ο σχολιασμός των καταγεγραμμένων περιστατικών έκδηλης βίας σε βάρος των προσφύγων και μεταναστών κατά τα έτη 2015, 2016 και 2017, βάσει στοιχείων που έχουν συλλεχθεί από τις ετήσιες εκθέσεις του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (Καραφούσια, 2018).

Γράφημα 2: Δίκτυο καταγραφής περιστατικών ρατσιστικής βίας

Πιθανή είναι η ύπαρξη ισχυρισμών σε σχέση με τον μικρό αριθμό των περιστατικών συναρτήσει του συνολικού πληθυσμού των προσφύγων και μεταναστών με και χωρίς αναπηρία/ες, ωστόσο σημαντική είναι η επισήμανση ότι αυτός ο αριθμός απεικονίζει μόνο τα καταγεγραμμένα περιστατικά, δεδομένης της συνθήκης ότι πολλά εξ αυτών δεν ανιχνεύονται, καθότι τα θύματα των συμπεριφορών αυτών δεν τα καταγγέλλουν, είτε λόγω φόβου, είτε λόγω άγνοιας αναφορικά με ζητήματα δικαιοσύνης. Τέτοιες περιπτώσεις χρήζουν της δέουσας προσοχής και αντιμετώπισης, εξαιτίας της αύξησης των εθνικιστικών τάσεων και της ρητορικής μίσους στα σύγχρονα δεδομένα. Όπως αποτυπώνεται σε Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (2015) *«η Ελλάδα έχει δει μια αύξηση της ρατσιστικής βίας τα τελευταία χρόνια και παρόλο που έχουν ληφθεί ορισμένα μέτρα, αυτά έχουν παραμείνει σε μεγάλο βαθμό ανεπαρκή. Ο φόβος της σύλληψης και της απέλασης αποθαρρύνει τα θύματα ρατσιστικής βίας, που δεν έχουν καθεστώς μόνιμης διαμονής, να καταγγείλουν τα περιστατικά στην αστυνομία»*.

Με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα της Γυναίκας, αναρτάται, στις 07/03/2016, ένα Δελτίο Τύπου (ΔΤ7) με τίτλο *«Ε.Σ.Α.μεΑ.: 8η Μαρτίου - Ημέρα της γυναίκας ΑμεΑ, της μητέρας παιδιού ΑμεΑ, της γυναίκας πρόσφυγα»*, στο οποίο γίνεται αναφορά, όπως διαφαίνεται και από τον τίτλο, στα δικαιώματα των γυναικών με αναπηρία/ες, των μητέρων παιδιών με αναπηρία/ες και των γυναικών προσφύγων. Μέσω του συγκεκριμένου δελτίου επισημαίνεται η συνθήκη στην οποία τοποθετούνται οι γυναίκες με αναπηρία, κατά την οποία δύναται να βιώσουν διττό αποκλεισμό, τόσο λόγω φύλου, όσο και αναπηρίας, ενώ στην περίπτωση της ύπαρξης και μεταναστευτικού ή προσφυγικού υπόβαθρου, η θέση τους έναντι των διακρίσεων παρουσιάζεται ακόμη περισσότερο επιβαρυνμένη. Συνεπώς, οι γυναίκες με αναπηρία/ες ή οι μητέρες παιδιών με αναπηρία/ες εντός των προσφυγικών η μεταναστευτικών πληθυσμών, συνιστούν ομάδα που καλείται να αντιμετωπίσει δυσκολίες σχετικές με την αναπηρία και το φύλο, όπως βία, κοινωνική απομόνωση, σεξουαλική κακοποίηση, ελλιπή πρόσβαση στην αγορά εργασίας, έλλειψη πλεγμάτων στήριξης, αποκλεισμός από τα κέντρα λήψης αποφάσεων κ.ά.).

Στις 15/03/2016 αποστέλλεται η πρώτη επιστολή (Ε9) στον Πρωθυπουργό της χώρας, εκείνης της χρονικής περιόδου, Αλέξη Τσίπρα, με θέμα *«Όλα τα μέτρα που λαμβάνονται από την Ε.Ε. σε σχέση με την προσφυγική κρίση θα πρέπει να εντάσσουν πλήρως τη*

διάσταση της αναπηρίας», συνιστώντας μια ακόμη επισήμανση των δυσμενών συνθηκών με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι πρόσφυγες, μετανάστες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία. Μια ημέρα αργότερα, στις 16/03/2016, δημοσιεύεται το επόμενο Δελτίο Τύπου (ΔΤ8), το οποίο φέρει τον τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Το δράμα των προσφύγων με αναπηρία, το δράμα της ανθρωπότητας*», το οποίο αποσκοπεί στην ενημέρωση της κοινής γνώμης αναφορικά με τις επιστολές του EDF και τους αποδέκτες αυτών, δηλαδή, τους αρχηγούς κρατών της Ε.Ε., τους Υπουργούς Μετανάστευσης και τους αρμόδιους φορείς.

Τα επόμενα Δελτία Τύπου (ΔΤ9 & ΔΤ10) δημοσιεύονται στις 17/03/2016, με τίτλους «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Με τον Επίτροπο Μετανάστευσης Αβραμόπουλο για τους πρόσφυγες με αναπηρία*» και «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Ειδήσεις από το Ευρωπαϊκό Φόρουμ ΑμεΑ - Προσφυγικό, αποϊδρυματοποίηση, βρετανικό δημοψήφισμα*». Στο ΔΤ9 περιγράφεται η συνάντηση εκπροσώπων της Ε.Σ.Α.μεΑ. με τον Αβραμόπουλο, με αφορμή ζητήματα που άπτονται της προσφυγικής κρίσης, έπειτα από την αυτοψία του προέδρου της Ε.Σ.Α.μεΑ. στην Ειδομένη, βάσει της οποίας διατυπώνεται το ακόλουθο αίτημα: Ζητείται η συμβολή του υπό τον ρόλο του διαμεσολαβητή της Συνομοσπονδίας στην Ε.Ε., έτσι ώστε να εισακουστούν οι προτάσεις της και να ληφθεί ενεργός δράση. Στο ΔΤ10 τα θέματα που σχετίζονται με την αναπηρία και τη μετανάστευση δεν συνιστούν το μείζον θέμα του εγγράφου, ωστόσο τονίζεται η σημασία παραχώρησης προτεραιότητας από τις αρμόδιες αρχές στη λήψη μέτρων που δύναται να συμβάλουν στην ικανοποίηση των αναγκών της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας. Τέτοια μέτρα δύναται να αφορούν στην εκπαίδευση των μελών των εμπλεκόμενων οργανισμών σε ζητήματα αναπηρίας, τη διασφάλιση κατάλληλα καταρτισμένου προσωπικού για τη στήριξη ατόμων που emπίπτουν σε συγκεκριμένες κατηγορίες αναπηρίας, όπως οι διερμηνείς νοηματικής γλώσσας κ.ά.

Μερικές ημέρες αργότερα, στις 21 Μαρτίου του 2016, αναρτάται το σύντομης διάρκειας Δελτίο Τύπου (ΔΤ11), με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Συνάντηση Βαρδακαστάνη - Αβραμόπουλου*», μέσω του οποίου δημοσιοποιείται η πρόθεση της Συνομοσπονδίας να συνεχίσει τις δράσεις που αφορούν στην κοινότητα των προσφύγων με αναπηρία. Ωστόσο, δεν διατυπώνονται συγκεκριμένες προτάσεις, ούτε παρατίθενται σχετικές πληροφορίες. Την τελευταία ημέρα του Μαρτίου αναρτάται ακόμη ένα Δελτίο Τύπου (ΔΤ12), με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Προτάσεις στο νομοσχέδιο για το προσφυγικό*», το οποίο

συντάσσεται με αφορμή το νομοσχέδιο «*Οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφύγων, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης*». Μέσω αυτού, απευθύνεται έκκληση ανάληψης δράσης και συμπερίληψης της συνθήκης της αναπηρίας εντός των άρθρων του ν/σ. Στις προτάσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ. συμπεριλαμβάνονται η διασφάλιση πλήρους πρόσβασης των συγκεκριμένων πληθυσμών στις υπηρεσίες της Κεντρικής και Περιφερειακής Υπηρεσίας Ασύλου και της Αρχής Προσφύγων, η σύσταση εξειδικευμένου Τμήματος εντός της Διεύθυνσης Υποδοχής Προσφύγων, το οποίο θα αφορά αποκλειστικά στους αιτούντες διεθνή προστασία με αναπηρία/ες, καθώς και η παροχή της απαιτούμενης εκπαίδευσης και διαρκούς επιμόρφωσης των εργαζόμενων των Περιφερειακών Υπηρεσιών Ασύλου.

Πέραν της περιεκτικής αποτύπωσης του ΔΤ12, επισυνάπτεται και η αντίστοιχη Επιστολή (E10), ο σχολιασμός της οποίας παρουσιάζει ενδιαφέρον τόσο λόγω περιεχομένου, όσο και λόγω διάρθρωσης. Στον τίτλο της «*Προτάσεις Ε.Σ.Α.μεΑ. επί του Σχεδίου Νόμου "Οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφύγων, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης, σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου "σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας, διατάξεις για την εργασία δικαιούχων διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις"*» είναι έκδηλη η επισημότητα. Στην επιστολή σκιαγραφείται η θέση των αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες και παρατίθενται χωρία και αναφορές από τις αναγνωρισμένες διεθνείς συμβάσεις και τους εγχώριους νόμους, βάσει των οποίων προστατεύονται τα άτομα με αναπηρία/ες και αυτά που απειλείται η ψυχική και σωματική τους υπόσταση. Οι προαναφερθέντες προτάσεις υπαινίσσονται την αδυναμία πρακτικής εφαρμογής των θεωρητικών διατάξεων των διεθνών και εγχώριων συμβάσεων στις περιπτώσεις συνύπαρξης στο ίδιο άτομο του μεταναστευτικού προφίλ και της αναπηρίας. Αναφορικά με το περιεχόμενο των προτεινόμενων τροποποιήσεων, κυριαρχεί η φιλοσοφία της προσθήκης της συνθήκης της αναπηρίας επί των άρθρων του νομοσχεδίου. Επιπρόσθετα, διατυπώνεται αίτημα σύναψης «*προγραμματικής σύμβασης με την Ομοσπονδία Κωφών Ελλάδος*», έτσι ώστε να καθίσταται δυνατή η πρόσβαση των προσφύγων με κώφωση ή βαρηκοΐα σε υπηρεσίες διερμηνείας.

Μέχρι αυτό το σημείο παρατηρείται ότι τα αιτήματα που διατυπώνονται από την Ε.Σ.Α.μεΑ. κατά το 2016 διαφοροποιούνται ως προς τον τρόπο παρουσίασης και συνιστούν πιο πλήρεις μορφές αντίστοιχων αιτημάτων που δημοσιεύθηκαν το 2015. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται μετάβαση από τη διατύπωση ασαφών αιτημάτων, την επίκληση στο συναίσθημα και τη συγγραφή εκτενών προλόγων, σε επιχειρηματολογία που διεκδικεί και χαρακτηρίζεται από περιεκτικότητα και λογική συνέχεια. Ωστόσο, οι διεκδικήσεις της Συνομοσπονδίας δύναται να χαρακτηριστούν ως ουδέτερες, ενώ διαφαίνεται ότι μέσω της διατύπωσής τους αποφεύγεται η άσκηση κριτικής που θα μπορούσε να δημιουργήσει συνθήκες σύγκρουσης. Υπό αυτήν την προσέγγιση, αποφεύγεται η αναφορά σε ζητήματα ζωτικής σημασίας, όπως οι συνθήκες διαβίωσης των αιτούντων διεθνή προστασία με αναπηρία/ες στους χώρους κράτησης, οι δυσκολίες συμμετοχής των ατόμων αυτών στις διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης κ.ά. Ακόμη, δεν παρατίθενται δημοσιευμένες απαντητικές επιστολές σε αρκετά από τα αιτήματα της Ε.Σ.Α.μεΑ., γεγονός που «αποδυναμώνει» τις ενέργειές της.

Στις 08/04/2016 δημοσιεύονται δύο καινούργια Δελτία Τύπου (ΔΤ13 & ΔΤ14), το επίκεντρο των οποίων δεν θίγει σε αποκλειστική βάση ζητήματα αναπηρίας εντός των προσφυγικών πληθυσμών. Ειδικότερα, το ΔΤ13 με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Απάντηση στη Νομαρχιακή Λασιθίου του ΣΥΡΙΖΑ*», αποσκοπεί να αποσαφηνίσει τη θέση της Συνομοσπονδίας έναντι μιας κατηγορίας που διατυπώθηκε από τον Σύριζα Λασιθίου στο πρόσωπο του Βαρδακαστάνη. Η αναφορά στους αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες εντός του δελτίου τύπου, εντοπίζεται προς την απόδοση ευθυνών ή την, κατ' αντιστοιχία, υπεράσπιση της Συνομοσπονδίας, και όχι προς την κοινότητα των ατόμων με αναπηρία/ες εντός των προσφύγων και μεταναστών. Το ΔΤ14 αναρτάται με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Εκδήλωση στο Ρέθυμνο για τα ΚΕΚΥΚΑμεΑ*». Εντός αυτού του δελτίου τύπου αναλύεται το πρόβλημα που αναδύεται από την μεταβολή των ΚΕΚΥΚΑμεΑ σε ΚΕΦΙΑΠ και της υπαγωγής τους στον Τομέα της Υγείας από αυτόν της Πρόνοιας. Σύμφωνα με τη Συνομοσπονδία, η λειτουργία των ΚΕΚΥΚΑμεΑ υπό την αιγίδα του Τομέα της Πρόνοιας είναι σημαντική, γιατί σε διαφορετική περίπτωση, δηλαδή στην εξυπηρέτηση υγειονομικής φύσης αναγκών, παρατηρείται υπολειτουργία τους σε περίοδο που η δράση τους είναι καίριας σημασίας λόγω των αυξημένων αριθμών προσφύγων και μεταναστών με αναπηρία/ες. Και σε αυτή τη δημοσίευση, η αναφορά στην αναπηρία εντός των προσφύγων δεν αποτελεί τη βάση της, αλλά λειτουργεί ως

μέσο πίεσης για την εκπλήρωση ενός πιο γενικού αιτήματος. Εύλογα ενίσταται παρ' όλα αυτά η Ε.Σ.Α.μεΑ., καθότι οι ανάγκες των ατόμων με αναπηρία δεν είναι αποκλειστικά ιατρικής φύσης.

Το επόμενο Δελτίο Τύπου (ΔΤ15) δημοσιεύεται με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Επείγοντα μέτρα για τους πρόσφυγες με αναπηρία*» στις 15/06/2016 και καταθέτει προτάσεις στο Υπουργείο Εσωτερικών, το περιεχόμενο των οποίων αφορά στους πρόσφυγες και μετανάστες με αναπηρία/ες σε σχέση με ζητήματα:

- καταγραφής του ιστορικού τους και των οικογενειών τους,
- προσβασιμότητας στις δομές και υπηρεσίες που λαμβάνουν χώρα οι διαδικασίες υποδοχής, ταυτοποίησης και φιλοξενίας, στις δομές εστίασης, υγιεινής και ψυχαγωγίας,
- παροχής ιατροφαρμακευτικής κάλυψης και προμήθειας τεχνολογικών βοηθημάτων,
- στελέχωσης του συνόλου των σχετικών δομών με εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό,
- προστασίας της οικογενειακής ενότητας και χορήγησης ασύλου σε μέλη της οικογένειάς τους,
- ενημέρωσης και διασύνδεσής τους με συλλόγους και φορείς με ανάλογη δράση των αναγκών τους,
- αξιοποίησης των προσφερόμενων υποστηρικτικών και ενταξιακών δομών,
- πρόσβασης στο εκπαιδευτικό σύστημα,
- παροχής υπηρεσιών διερμηνείας νοηματικής γλώσσας για τα άτομα με κώφωση ή βαρηκοΐα.

Μέσω της ανάρτησης του ΔΤ15, παρατηρείται διαφοροποίηση της Ε.Σ.Α.μεΑ., σε σχέση με τις προηγούμενες δημοσιεύσεις, στη διατύπωση των αιτημάτων της. Παρ' όλα αυτά η συμμετοχή της στον δημόσιο διάλογο περί αναπηρίας και πολιτισμικής ετερότητας, χαρακτηρίζεται συμβολικός και ο ρόλος της διαδικαστικός, καθώς διατηρεί τα όρια της εξ αποστάσεως θέασης των όσων διαμορφώνουν τις συνθήκες διαβίωσης των αιτούντων διεθνή προστασία με αναπηρία/ες. Η περιγραφή των δυσμενών καταστάσεων εντός των οποίων τοποθετούνται τα άτομα αυτά και η κατάθεση προτάσεων για τη βελτίωσή τους είναι συνεχής από τη Συνομοσπονδία, χωρίς όμως να παρουσιάζονται πρωτοβουλίες και εξατομικευμένες δράσεις της. Το

γεγονός αυτό δεν αναιρεί τη σημασία λήψης πρωτοβουλιών μικρής εμβέλειας, όπως αυτές της Ε.Σ.Α.μεΑ., μέσω των οποίων δύναται να παροτρυνθούν αντίστοιχες κινήσεις και να χρησιμοποιηθούν ως μοχλός πίεσης για πιο οργανωμένες διεκδικήσεις.

Το επόμενο σχετικό Δελτίο Τύπου (ΔΤ16) δημοσιεύεται στις 22 Ιουνίου 2016 και φέρει τον τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Συναντήσεις στις Βρυξέλλες για θέματα αναπηρίας*». Σε αυτό περιγράφεται η συνάντηση που πραγματοποιήθηκε ανάμεσα στον Πρόεδρο της Ε.Σ.Α.μεΑ. και τον Επίτροπο Ανθρωπιστικής Βοήθειας και Πολιτικής Προστασίας, τους Βαρδακαστάνη και Στυλιανίδη, αντίστοιχα, με σημείο αναφοράς το προσφυγικό ζήτημα και τη θέση των ατόμων με αναπηρία/ες εντός της, τονίζοντας την ευαλωτότητα των ανήλικων ατόμων, και την ανάγκη οικονομικής ενίσχυσης των ατόμων αυτών και των οικογενειών τους, μέσω κονδυλίων της Ε.Ε. Μέσω των δηλώσεων αυτών επιβεβαιώνεται η θεωρητική πλαισίωση των θεμάτων που αφορούν στην προσφυγική κρίση και την αναπηρία, απουσία ωστόσο των πρακτικών μέσων αντιμετώπισής της.

Στις 24/06/2016 αποστέλλεται μια ακόμη επιστολή (E11), με αποδέκτη τον Μουζάλα, αναπληρωτή υπουργό Μεταναστευτικής Πολιτικής και θέμα «*Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τη μετανάστευση - Οι προτάσεις μας για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών προσφύγων*». Παράλληλα αναρτάται και το σχετικό Δελτίο Τύπου (ΔΤ17), με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Για τις γυναίκες πρόσφυγες*». Εντός των κειμένων των δύο τεκμηρίων θίγεται το ζήτημα των δυσκολιών, σε επίπεδο διαβίωσης στους χώρους υποδοχής και φιλοξενίας, με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπος ο γυναικείος πληθυσμός που φέρει κάποια αναπηρία ή χρόνια πάθηση. Οι δυσκολίες αυτές σχετίζονται με τα περιστατικά έμφυλης βίας και την ελλιπή, ενδεχομένως και ανύπαρκτη, προσβασιμότητα σε υποστηρικτικά πλαίσια, συνθήκες μέσω των οποίων διακινδυνεύονται οι πιθανότητες ασφαλούς και αξιοπρεπούς διαβίωσης των γυναικών αυτών. Από τη Συνομοσπονδία κατατίθενται προτάσεις και αιτήματα σε σχέση με τη θέσπιση πολιτικών για την εξάλειψη των περιστατικών έμφυλης βίας, τη βελτίωση των δυνατοτήτων πρόσβασης του γυναικείου πληθυσμού στη δικαιοσύνη, την προάσπιση από τη βία και την εκμετάλλευση από τα πατριαρχικά πρότυπα, ενώ παράλληλα υπογραμμίζεται η σημασία και η επιτακτική ανάγκη ανάδειξης της διάστασης του φύλου, της αναπηρίας και των χρόνιων παθήσεων στις διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης κατά την αίτηση διεθνούς προστασίας, καθώς και στις δομές και υπηρεσίες που συνεργάζονται με πρόσφυγες και μετανάστες. Η διατύπωση ανάλογων

αιτημάτων σε σχέση με τις ταυτότητες του μετανάστη και του ατόμου με αναπηρία, προβάλλει τις συντονισμένες και συνεργατικές δράσεις της Συνομοσπονδίας με άλλους φορείς.

Η επόμενη αναφορά επί των προσφυγικών πληθυσμών με αναπηρία/ες, εντοπίζεται στις 05/07/2016, με τη δημοσίευση του Δελτίου Τύπου (ΔΤ18) με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Συνάντηση με τον Επίτροπο της ΕΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα*». Η ανάρτηση αυτή περιγράφει τη συνάντηση εκπροσώπου της Ε.Σ.Α.μεΑ. με τον Nils Muižnieks, Επίτροπο της Κομισιόν για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, με αφορμή την προσφυγική κρίση, την παρατήρηση ρατσιστικών συμπεριφορών και τις επιπτώσεις των μέτρων που θεσπίστηκαν κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στα δικαιώματα των ατόμων τρίτης ηλικίας και αυτών με αναπηρία/ες.

Με το Δελτίο Τύπου (ΔΤ19) που δημοσιεύθηκε στις 11/10/2016 με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Επίσκεψη ΕΟΚΕ - Βαρδακαστάνη στη Λέσβο για τους πρόσφυγες με αναπηρία*», ανακοινώνεται η πρώτη επιτόπια έρευνα της Συνομοσπονδίας σε δομή φιλοξενίας προσφύγων. Πιο συγκεκριμένα, παρατίθενται ο στόχος και το πρόγραμμα επισκέψεων σε Κέντρα και Ξενώνες φιλοξενίας προσφύγων στην Αθήνα και τη Λέσβο, με σκοπό την ενημέρωση της ΕΟΚΕ για τις συνθήκες διαβίωσης των προσφύγων με και χωρίς αναπηρία/ες. Με το Δελτίο Τύπου (ΔΤ20) που αναρτάται την επόμενη ημέρα υπό τον τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Στη Λέσβο ΕΟΚΕ - Βαρδακαστάνης για τους πρόσφυγες με αναπηρία*» στις 12/10/2016, επιβεβαιώνεται η διενέργεια των προγραμματισμένων συναντήσεων και επισκέψεων του Βαρδακαστάνη, της Catherine Naughton, διευθύντριας του EDF, και των αντιπροσώπων της ΕΟΚΕ στη Λέσβο, στις οποίες, μεταξύ άλλων, σχολιάστηκαν και οι ενέργειες του Δήμου Λέσβου με αποδέκτες τα άτομα με αναπηρία/ες.

Το πρώτο βίντεο (B1) της Ε.Σ.Α.μεΑ. σχέση με το υπό μελέτη θέμα, διάρκειας έντεκα λεπτών, κοινοποιείται στις 13 Οκτωβρίου του 2016 και αποτυπώνει τη συνομιλία του προέδρου της Συνομοσπονδίας και ενός αντιπροσώπου της ΕΟΚΕ. Παρατηρείται όμως, ότι η διεξαγωγή της συνέντευξης προηγείται των προγραμματισμένων επισκέψεων στις δομές φιλοξενίας, με αποτέλεσμα να μην παρατίθενται συμπεράσματα από αυτή τη δράση ερευνητικού χαρακτήρα. Στις δηλώσεις του αντιπροσώπου της ΕΟΚΕ, ως δυσβάσταχτη χαρακτηρίζεται η διαχείριση αυτής της

περίστασης από τα νησιά της ελληνικής επικράτειας, καθότι επικρατεί «έλλειμμα αλληλεγγύης και γνώσης γι' αυτό που πρέπει να γίνει». Επισημαίνεται ακόμη, η αλλαγή του πολιτικού γίνεσθαι εξαιτίας της κράτησης των προσφύγων εντός των συνόρων μιας χώρας που δεν συνιστά την πρώτη τους επιλογή και η ανάγκη επίλυσης των ζητημάτων που απορρέουν αυτής της κατάστασης. Σε όσα διατυπώνονται από τον Βαρδακαστάνη, περιλαμβάνεται και η αδυναμία της Ε.Ε. να ανταπεξέλθει, σε πρακτικό επίπεδο, στις εξελίξεις, ενώ σημαντικό τμήμα της ομιλίας του εστιάζει στην προστασία της πλέον ευάλωτης ομάδας εντός των προσφυγικών πληθυσμών, αυτής των ατόμων με αναπηρία/ες. Υπογραμμίζονται οι αλλαγές που οφείλουν να πραγματοποιηθούν από τα θεσμικά όργανα της χώρας, προκειμένου να διασφαλίζεται η παροχή των ανθρωπίνως δυνατών για την ανακούφιση της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας. Ειδικότερα, σημαντική κρίνεται η παροχή εξατομικευμένης στήριξης στις νοσοκομειακές μονάδες και συμβουλευτικής καθοδήγησης και ενδυνάμωσης στα άτομα με προσφυγικό υπόβαθρο και αναπηρία/ες. Οι επιτόπιες παρατηρήσεις της Συνομοσπονδίας στις προσφυγικές δομές φιλοξενίας αποσκοπούν στην ανάδειξη των προαναφερθέντων.

Την 01/11/2016 κοινοποιείται Δελτίο Τύπου (ΔΤ21) υπό τον τίτλο «Ε.Σ.Α.μεΑ.: Προτάσεις στη νομοθεσία για το άσυλο. Μετά την επίσκεψη ΕΟΚΕ - Βαρδακαστάνη σε δομές προσφύγων», στο οποίο καταγράφονται οι διαπιστώσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ. μετά την έρευνα στις δομές φιλοξενίας στην Αθήνα και τη Λέσβο. Οι παρατηρήσεις αυτές σχετίζονται με την απουσία καταγραφής των ατόμων με αναπηρία/ες, την αδυναμία ταυτοποίησης των μη ορατών μορφών αναπηρία (νοητικές και ψυχικές δυσκολίες), την ακαταλληλότητα των δομών, την έλλειψη μέριμνας για τη συμμετοχή των ανήλικων προσφύγων με αναπηρία στην εκπαίδευση, καθώς και την απουσία εξατομικευμένης φροντίδας για τα άτομα με αναπηρία/ες και τις οικογένειές τους. Όπως αναφέρεται, δεν υφίσταται εξειδίκευση του προσωπικού των δομών ταυτοποίησης, φιλοξενίας και παροχής πρωτοβάθμιας ιατρικής φροντίδας, σε ζητήματα που σχετίζονται με τις δυνατότητες, τις ανάγκες και τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, εντός των οποίων δεν διατίθεται «ούτε ως προς τον αριθμό ούτε ως προς τις ειδικότητες, το απαραίτητο προσωπικό για την κάλυψη των αναγκών των προσφύγων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις». Τέλος, μέσω της αναφοράς στο άρθρο 11 «Καταστάσεις κινδύνου και ανθρωπιστικών κρίσεων» του Νόμου 4074/2012, επισημαίνεται ότι οι ελλείψεις και

δυσλειτουργίες που παρατηρήθηκαν στις δομές φιλοξενίας, παραβιάζουν τα κατοχυρωμένα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία/ες.

Σε συνέχεια της αναφοράς στις συνταγματικές ρυθμίσεις και τις προαναφερθέντες διαπιστώσεις, κοινοποιείται η Επιστολή (Ε12) με θέμα «*Προτάσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ. επί του Σχεδίου Νόμου "Προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία"*», αποδέκτης της οποίας είναι ο Αναπληρωτής Υπουργός Μεταναστευτικής Πολιτικής, Μουζάλας, μέσω της οποίας αποδεικνύεται η σημασία των δια ζώσης μελετών στην επιβεβαίωση ή απόρριψη των προτάσεων που καταγράφονται από την Συνομοσπονδία σε Δελτία Τύπου και Επιστολές της προηγούμενης χρονικής περιόδου. Νέες ανάγκες και προβληματισμοί αναδύθηκαν μέσω των διαπιστώσεων από τις επισκέψεις στα hotspots, με αποτέλεσμα την προσθήκη των ακόλουθων προτάσεων: συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις, φιλοξενία των ατόμων αυτών σε δομές με πρόσωπα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος, διασφάλιση της προσβασιμότητας στους χώρους στέγασης, παροχή ενημερωτικού υλικού, προσβάσιμης μορφής, και υπηρεσιών διερμηνείας της νοηματικής γλώσσας (του Διεθνούς Κώδικα Επικοινωνίας) στις περιπτώσεις αιτούντων ασύλου με κώφωση ή βαρηκοΐα, παροχή τεχνολογικών βοηθημάτων, συμβολή της Ε.Σ.Α.μεΑ. στην κατάρτιση των εργαζόμενων με πρόσφυγες και μετανάστες σε θέματα αναπηρίας και χρόνιων παθήσεων.

Παρατηρούνται θετικές εξελίξεις αναφορικά με τον δημόσιο διάλογο και την αντιμετώπιση των καταστάσεων που εγείρονται από τη συνύπαρξη της προσφυγικής ή μεταναστευτικής ταυτότητας με την αναπηρία, γεγονός που αποδεικνύεται και μέσω των προτάσεων και κινητοποιήσεων της Ε.Σ.Α.μεΑ. Η οργάνωση περισσότερων αντίστοιχων πρωτοβουλιών και ερευνών σε προσφυγικά camps, δύναται να συνδράμει στη διερεύνηση και καταγραφή του αριθμού των ατόμων με αναπηρία εντός των δομών αυτών. Επίσημες καταγραφές, ακόμη και αν δεν καλύπτουν το σύνολο των χώρων στέγασης και φιλοξενίας, είναι ενδεικτικές της υφιστάμενης κατάστασης και δύναται να χρησιμοποιηθούν κατά τις διεκδικήσεις των δικαιωμάτων της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας. Επισημαίνεται, ότι ο διατιθέμενος χρόνος, μόλις 2 ημέρες ανά έξι δομές και σημαντικό αριθμό προσφύγων, μεταναστών και αιτούντων άσυλο, είναι

περιοριστικός ως προς τη διεξαγωγή έρευνας και την καταγραφή των περιπτώσεων αναπηρίας.

Στις 28 Νοεμβρίου του 2016, με γνώμονα την εθνική και παγκόσμια ημέρα ατόμων με αναπηρία, δημοσιεύεται Διακήρυξη (Δ2) με τίτλο «*Διακήρυξη Ε.Σ.Α.μεΑ. για την 3η Δεκεμβρίου, Εθνική και Παγκόσμια Ημέρα Ατόμων με Αναπηρία*», θίγοντας την ανάγκη διεκδίκησης «*εξειδικευμένης προστασίας σε γυναίκες, παιδιά, πρόσφυγες/μετανάστες με αναπηρία*». Λίγες ημέρες αργότερα, στις 31 Νοεμβρίου, αναρτάται Δελτίο Τύπου (ΔΤ22) με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Διαδηλώνουμε στις 2 Δεκεμβρίου 2016: Τίποτα για Εμάς χωρίς Εμάς!*», διατυπώνοντας το ίδιο αίτημα με τη Δ2, με συντομότερη ωστόσο, έκταση.

Επόμενο Δελτίο Τύπου (ΔΤ23) αναρτάται την 1^η Δεκεμβρίου του 2016, με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Συνάντηση Βαρδακαστάνη με τους αρχηγούς των κομμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου*». Κατά τη διάρκεια της συνάντησης εντοπίστηκαν αναφορές στην υποομάδα των αιτούντων διεθνή προστασία με αναπηρία/ες σε ζητήματα που άπτονται της ενσωμάτωσης των δικαιωμάτων τους στο πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο της Ε.Ε., επισημαίνοντας την καταπάτηση των δικαιωμάτων που υφίσταται η συγκεκριμένη ομάδα εν καιρώ κρίσης και κατ' επέκταση τις πιθανότητες τριβής με τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Το τελευταίο ηλεκτρονικό τεκμήριο που κοινοποιείται κατά τη διάρκεια του 2016 και αφορά στους αιτούντες διεθνή προστασία, είναι Δελτίο Τύπου (ΔΤ24) με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Ημερίδα για τους πρόσφυγες με αναπηρία από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ στη Γενεύη*», στο οποίο παρατίθεται η ομιλία του Βαρδακαστάνη, σχετικά με την οικονομική και ανθρωπιστική κρίση την οποία βιώνει η Ευρώπη και την επιρροή αυτής στις προσφυγικές ροές, ειδικά στα άτομα με αναπηρία/ες εντός τους. Υπό αυτή την οπτική, επισημαίνεται για ακόμη μια φορά η απουσία στοιχείων αναφορικά με τον αριθμό των προσφύγων με αναπηρία/ες, τα εμπόδια που σχετίζονται με την αναπηρία και καλούνται να προσπελαστούν κατά τις διαδικασίες αίτησης ασύλου, τους αυξημένους κινδύνους έκθεσής τους σε περιστατικά βίας, καθώς και τις πιθανότητες αποκλεισμού από βασικά δικαιώματα που σχετίζονται με την υγεία, τις υπηρεσίες ανθρωπιστικής στήριξης, την εκπαίδευση, την εργασία. Στο τέλος της ομιλίας, διατυπώνεται αίτημα συμπερίληψης των προσφύγων και μεταναστών με αναπηρία/ες

στις δραστηριότητες των συνομοσπονδιών και φορέων ατόμων με αναπηρίες. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά «Χτίζοντας μια γενική συμμαχία μεταξύ των τοπικών συλλόγων αναπήρων, των τοπικών φορέων παροχής υπηρεσιών αναπηρίας και των προσφύγων με αναπηρία θα επέλθει μια ουσιαστική βελτίωση στην κατάσταση των προσφύγων με αναπηρία».

Εν κατακλείδι, στο 2016 παρατηρείται εντονότερη κινητοποίηση σε σχέση με την προώθηση των θέσεων των αιτούντων διεθνή προστασία με αναπηρία/ες, σε σύγκριση με το 2015. Η ενημέρωση αναφορικά με τις επικρατούσες συνθήκες διαβίωσης της συγκεκριμένης ομάδας πληθυσμού υπήρξε διαρκής και συστηματική, ενώ σημειώνεται και η πρώτη διαζώσης διερεύνησή τους. Τα παραπάνω συνιστούν εξέλιξη που υποδεικνύει την πρόθεση της Συνομοσπονδίας να καταγράψει στην ατζέντα των διεκδικήσεών της και τα ζητήματα των αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις, ως αναπόσπαστο μέρος των προβλημάτων που σχετίζονται με την αναπηρία συνολικά.

5.2.3 Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2017

Πίνακας 11: Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2017

Ε.Σ.Α.μεΑ. 2017									
Δελτίο Τύπου (ΔΤ)			Επιστολή (Ε)				Διακήρυξη (Δ)		
Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα	Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα	Αποδέκτης	Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα
ΔΤ25	19/01/17	Έκθεση HRW για τους πρόσφυγες με αναπηρία στην Ελλάδα	E13	10/03/17	Παρατηρήσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ. επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2016 - 2020	Γενική Γραμματέας Ισότητας των Φύλων	Δ3	01/12/17	Αίτημα του αναπηρικού κινήματος για τη θέσπιση προγράμματος δημόσιων πολιτικών για την αναπηρία
ΔΤ26	13/02/17	Δημόσια Ακρόαση για τους πρόσφυγες ΑμεΑ στην ΕΟΚΕ	E14	26/06/17	προτάσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ σε σχέση με τη Συνταγματική Αναθεώρηση	Επιτροπή Διαλόγου για τη Συνταγματική Αναθεώρηση			
ΔΤ27	08/03/17	8 Μαρτίου - Διακρίσεις σε βάρος των γυναικών με αναπηρία							

ΔΤ28	10/03/17	Παρατηρήσεις για το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων							
ΔΤ29	15/05/17	Γενική Συνέλευση EDF							
ΔΤ30	14/06/17	Προσβασιμότητα και πρόσφυγες με αναπηρία							
ΔΤ31	20/06/17	Παγκόσμια Ημέρα Προσφύγων							
ΔΤ32	27/06/17	Προτάσεις του αναπηρικού κινήματος στη Συνταγματική αναθεώρηση							
ΔΤ33	27/06/17	Συνάντηση Ε.Σ.Α.μεΑ. - Μπαλάφα για τα δικαιώματα των προσφύγων με αναπηρία							
ΔΤ34	17/07/17	Ενδυνάμωση των προσφύγων με αναπηρία							
ΔΤ35	26/10/17	Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ - για τους πρόσφυγες με αναπηρία							
ΔΤ36	28/11/17	Συνάντηση Βαρδακαστάνη - Στυλιανίδη για την ανθρωπιστική βοήθεια και το προσφυγικό							
ΔΤ37	01/12/17	Αίτημα του αναπηρικού κινήματος για τη θέσπιση προγράμματος δημόσιων πολιτικών για την αναπηρία							
ΔΤ38	08/12/17	Οδηγίες Ε.Ε. για ανθρωπιστική βοήθεια δίχως αποκλεισμούς							
Οπτικοακουστικό υλικό (Β)			Πρόσκληση (Π)						
Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα	Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα	(Καραφούσια, 2018)			
B2	14/06/17	Προσβασιμότητα και πρόσφυγες με αναπηρία	Π1	07/06/17	Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για την πρόσληψη δύο προσφύγων				
			Π2	20/10/17	Πρόσκληση για συμμετοχή σε επιμορφωτικά σεμινάρια				

Κατά τη διάρκεια και του 2017 παρατηρείται ουσιώδης και εντατική ενασχόληση της Συνομοσπονδίας με ζητήματα που αφορούν στους πληθυσμούς με αναπηρία και μεταναστευτικό ή προσφυγικό προφίλ. Εντοπίζεται μείωση στον ρυθμό ανάρτησης τεκμηρίων στην επίσημη ιστοσελίδα της σε σχέση με το 2016, με 19 αναρτήσεις έναντι των 26, ωστόσο η ποιότητα και το περιεχόμενο των ενεργειών υπερσχύουν του πλήθους τους (Πίνακας 11).

Το πρώτο Δελτίο Τύπου για το 2017, δημοσιεύεται στις 19 Ιανουαρίου, με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Έκθεση HRW για τους πρόσφυγες με αναπηρία στην Ελλάδα - "Δεν καταγράφονται, δεν υπάρχουν"*», με το περιεχόμενό του να περιγράφει τα συμπεράσματα της έκθεσης της HRW στη χώρα. Στα βασικότερα εξ αυτών περιλαμβάνονται οι αδυναμίες του συστήματος υποδοχής και ταυτοποίησης των ατόμων με αναπηρία/ες, οι δυσμενείς συνθήκες πρόσβασης σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, υπηρεσίες στέγασης, συμβουλευτικής υποστήριξης, η έκθεση σε ακραία καιρικά φαινόμενα, η απουσία κατάρτισης των εργαζόμενων σε θέματα αναπηρίας. Για ακόμη μία φορά σχολιάζεται η αδυναμία του συστήματος υποδοχής και ταυτοποίησης αναφορικά με την αναγνώριση των ατόμων με αναπηρία/ες. Η ύπαρξη έγκυρων και αξιόπιστων πηγών σε σχέση με τον ακριβή αριθμό των ατόμων με αναπηρία/ες εντός των προσφυγικών πληθυσμών, συνιστά το πρώτο βήμα για την παροχή κατάλληλης στήριξης και διασφάλισης καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, δεδομένων των ιδιαίτερων αναγκών τους. Στην έκθεση της HRW αποτυπώθηκε ότι ακόμη και επιφανείς φορείς με δράσεις εντός των δομών στέγασης των προσφύγων, όπως της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, δεν παρουσιάζουν εξειδικευμένα και εξατομικευμένα προγράμματα στις ανάγκες των εκάστοτε πληθυσμών. Μέσω της διαπίστωσης αυτής, πυροδοτούνται αμφιβολίες σε σχέση με τη διαχείριση των οικονομικών κονδυλίων της Ε.Ε. από τις αρμόδιες αρχές και τις ΜΚΟ.

Στις 13 Φεβρουαρίου του 2017 δημοσιεύεται ένα ακόμη Δελτίο Τύπου (ΔΤ26), ενημερωτικού χαρακτήρα, υπό τον τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Δημόσια Ακρόαση για τους πρόσφυγες ΑμεΑ στην ΕΟΚΕ*», στο οποίο παρουσιάζεται μια πρωτοβουλία της Ε.Σ.Α.μεΑ. και της ΕΟΚΕ που στοχεύει, αφενός στην ευαισθητοποίηση των αρμόδιων

φορέων και οργανώσεων σε ζητήματα δικαιωμάτων και αναγκών της υπό μελέτη ομάδας πληθυσμού, αφετέρου στην επανατοποθέτηση του θέματος στο προσκήνιο της Ε.Ε. Άξια αναφοράς είναι η ομιλία του Ιμπραήμ Αλ Χουσεΐν, ενός πρόσφυγα με αναπηρία που διαμένει στην Ελλάδα και έχει προσωπικό βίωμα επί του θέματος, γεγονός που λαμβάνει χώρα πρώτη φορά μέχρι τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Στις 8 Μαρτίου του 2017 δημοσιεύεται το ετήσιο Δελτίο Τύπου (ΔΤ27), με τίτλο *«Ε.Σ.Α.μεΑ.: 8^η Μαρτίου - Για τις πολλαπλές διακρίσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες με αναπηρία»*, τιμής ένεκεν στην παγκόσμια ημέρα της γυναίκας. Σε αυτό, δεν παραλείπεται η αναφορά στις γυναίκες, ενήλικες και ανήλικες, με αναπηρία εντός των πληθυσμών που αιτούνται άσυλο και διεθνή προστασία, οι οποίες δύναται να γίνουν αποδέκτες πολλαπλών διακρίσεων, με απόρροια τη δυσκολία διεκδίκησης και προάσπισης των δικαιωμάτων τους και την όξυνση έκθεσής τους σε συμβάντα βίας και εκμετάλλευσης. Το ΔΤ27 ολοκληρώνεται με έκκληση στην Ε.Ε. για άμεση επικύρωση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, με στόχο την πρόληψη και την εξάλειψη των περιστατικών βίας κατά του γυναικείου πληθυσμού.

Η επόμενη ανάρτηση είναι επιστολή (Ε13), κοινοποιείται στις 10 Μαρτίου του 2017, απευθύνεται προς τη Γενική Γραμματέα Ισότητας των Φύλων και αφορά σε *«Παρατηρήσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ. επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2016-2020»*. Παράλληλα, δημοσιεύεται και σχετικό Δελτίο Τύπου (ΔΤ28) υπό τον τίτλο *«Παρατηρήσεις για το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (ΕΣΔΙΦ)»*. Εντός των δύο δημοσιεύσεων θίγονται θέματα σε σχέση με την αναγκαιότητα ένταξης της αναπηρίας εντός του ΕΣΔΙΦ, μέσω της επισήμανσης παραλήψεων στον σχεδιασμό του, με ενδεικτική αναφορά στην απουσία αναγνώρισης των διαφορετικών ιδιοτήτων που διαμορφώνονται από τις πολλαπλές ταυτότητες, της αναπηρίας και του γυναικείου φύλου. Ως εκ τούτου, ανά πεδίο πολιτικής προτείνονται ενέργειες, με μια εκ των οποίων να σχετίζεται με τη συμπερίληψη των γυναικών προσφύγων με αναπηρία/ες, και όχι μόνο των γυναικών τυπικής ανάπτυξης με προσφυγικό υπόβαθρο, στις δράσεις που αφορούν στην κοινωνική ένταξη και ισότιμη μεταχείριση του γυναικείου φύλου που υφίσταται πολλαπλές διακρίσεις. Στις προτάσεις που κατατίθενται από την Ε.Σ.Α.μεΑ. περιλαμβάνεται και η ανάγκη κατάρτισης και επιμόρφωσης των εργαζόμενων στις Υπηρεσίες Υποδοχής και Ασύλου, των διερμηνέων και του ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού που συνεργάζεται με

τη συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα. Ακόμη, επισημαίνεται η αναγκαιότητα θέσπισης ενός συστήματος ολιστικής και πολύπλευρης στήριξης των θυμάτων έμφυλης βίας ή/και πολλαπλών διακρίσεων, στα οποία εμπεριέχονται και οι γυναίκες με αναπηρία και προσφυγική υπόσταση. Τονίζεται δηλαδή, η ανάγκη ενσωμάτωσης της διάστασης της αναπηρίας και των χρόνιων παθήσεων στα θεσμικά κείμενα που αφορούν στο φύλο, καθώς και ο σχεδιασμός και η εφαρμογή εξειδικευμένων δράσεων απευθυνόμενων στον γυναικείο πληθυσμό που δυνητικά αντιμετωπίζει μεγαλύτερες πιθανότητες έκθεσης σε διακρίσεις λόγω των πολλαπλών ταυτοτήτων τους, όπως οι γυναίκες Ρομά, πρόσφυγες, μετανάστες με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις.

Σε θεωρητική βάση ωστόσο, οι συμβάσεις μέσω των οποίων κατοχυρώνονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, δεδομένου του στόχου τους να διασφαλίζουν την αξιοπρεπή διαβίωση όλων των ατόμων ανεξαιρέτως, δεν θα έπρεπε να χρήζουν ειδικών αναφορών σε συγκριμένες ομάδες πληθυσμών. Σε πρακτικό επίπεδο κάτι τέτοιο δεν επιβεβαιώνεται, για τον λόγο αυτό υφίστανται υποδείξεις που κατοχυρώνουν όλες τις πτυχές της ανθρώπινης ύπαρξης, έτσι ώστε να αποφεύγονται νομικά κενά. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο υπερτονισμός της ευαλωτότητας κάποιων ατόμων δε συμβάλει στη χειραφέτησή τους.

Το επόμενο Δελτίο Τύπου (ΔΤ29) αναρτάται με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Γενική Συνέλευση EDF: Οικοδομώντας ένα μέλλον για όλους - Επανεκλογή Βαρδακαστάνη στην προεδρεία του Φόρουμ*» στις 15 Μαΐου του 2017 και πραγματεύεται τα όσα διαδραματίστηκαν στην ετήσια γενική συνεδρίαση του EDF. Στη δημοσίευση εντοπίζονται αναφορές σε σχέση με τις ενέργειες που οφείλει ένα κράτος να έχει υλοποιήσει, έτσι ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί στη διασφάλιση ανθρώπινων συνθηκών διαβίωσης και την πρόσβαση στις υπάρχουσες δομές και υπηρεσίες για τα άτομα τυπικής ή μη τυπικής ανάπτυξης, διαφορετικού του ελληνικού πολιτισμικού υποβάθρου, που καταφθάνουν στη χώρα.

Μια ακόμη ανάρτηση σχετικά με τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες εντοπίζεται στις 07/06/2017 και αφορά σε πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος (Π1) για την πρόσληψη, πεντάμηνης απασχόλησης, δύο προσφύγων, κατά προτίμηση με αναπηρία/ες ή κύριων φροντιστών ατόμων με αναπηρία/ες. Στα καθήκοντα των ατόμων που θα προσληφθούν περιλαμβάνονται η διαβούλευση και η διευκόλυνση της επικοινωνίας της Ε.Σ.Α.μεΑ. με πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες,

καθώς και ο σχεδιασμός και η υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε σχέση με ζητήματα αναπηρίας στους προσφυγικούς πληθυσμούς. Οι προσλήψεις αυτές συνδέονται με την έναρξη του προγράμματος με τίτλο «*Σχεδιάζοντας μαζί: Ενδυναμώνοντας τους πρόσφυγες με αναπηρία*», στις βασικές δράσεις του οποίου καταγράφονται η αλληλεπίδραση με τα μέλη της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας και η θέσπιση ενός δικτύου, κυρίως τηλεφωνικής, επικοινωνίας, μέσω του οποίου θα διευκολύνεται η πρόσβαση σε υπηρεσίες πρόνοιας και αλληλεγγύης.

Στις 14/06/2017 δημοσιεύεται Δελτίο Τύπου (ΔΤ30) υπό τον τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Για την προσβασιμότητα και τους πρόσφυγες με αναπηρία στον ΟΗΕ*», στο οποίο αναλύεται η ομιλία του Βαρδακαστάνη, προέδρου της Ε.Σ.Α.μεΑ., υπογραμμίζοντας την ανάγκη εστίασης:

- στα ανθρώπινα δικαιώματα, μέσω κατάλληλων παρεμβάσεων και προσεγγίσεων,
- στην υποστήριξη στις κοινότητες υποδοχής,
- στη διασφάλιση προτεραιότητας των ατόμων με αναπηρία/ες στις διαδικασίες υποδοχής, επανεγκατάστασης και επανένωσης με τα μέλη του οικογενειακού τους περιβάλλοντος,
- στα δεδομένα, μέσω ανάλυσής τους συναρτήσει παραγόντων όπως το φύλο, η ηλικία, η καταγωγή, η ύπαρξη αναπηρίας, αποσκοπώντας στην πιο αποτελεσματική ταυτοποίηση και παρέμβαση στις αναγκαίες περιπτώσεις,
- σε διαβούλευση ανάμεσα στη βιωμένη εμπειρία των προσφύγων/αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες και τη γνώση του θεσμικού πλαισίου, των προσφερόμενων υπηρεσιών και πλεγμάτων στήριξης, των εμποδίων και των τρόπων προσπέλασής τους των φορέων και των οργανώσεων ατόμων με αναπηρία/ες,
- στην πρόσβαση, στις ανάλογες περιπτώσεις, σε βοηθήματα, αμαξίδια, υπηρεσίες διερμηνείας της νοηματικής γλώσσας κ.ά.,
- στην προάσπιση των ατόμων που δύναται να βιώνουν πολλαπλές διακρίσεις, όπως τα άτομα με αναπηρία/ες, χρόνιες παθήσεις, προβλήματα σχετικά με την ψυχική υγεία.

Μια ακόμη ομιλία του προέδρου της Ε.Σ.Α.μεΑ., ορμώμενη από την παγκόσμια ημέρα προσφύγων, δημοσιεύεται στις 20 Ιουνίου του 2017 με τη μορφή Δελτίου Τύπου (ΔΤ31), φέροντας τον τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Για την Παγκόσμια Ημέρα Προσφύγων: Να γίνουν ορατοί οι πρόσφυγες με αναπηρία*». Λίγες ημέρες αργότερα, κοινοποιείται η

τελευταία επιστολή (E14) για το 2017, με αποδέκτη την Επιτροπή Διαλόγου για τη Συνταγματική Αναθεώρηση και θέμα «*Συνταγματική Αναθεώρηση: οι προτάσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ.*», συνιστώντας νύξη για το σύνολο των προσφύγων και των μεταναστών με αναπηρία/ες που διαβιούν στην ελληνική επικράτεια και την ανάγκη ενσωμάτωσης της αναπηρίας στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ατόμων, όπως φυλή, εθνικότητα, γλώσσα, θρησκεία, πολιτικές πεποιθήσεις, που χρήζουν προστασίας από διακρίσεις. Επιπρόσθετα, επισημαίνεται εκ νέου, η ανάγκη θέσπισης μέτρων προσβασιμότητας, ισοτιμίας της ελληνικής νοηματικής γλώσσας με την καθομιλούμενη, αναγνώρισης της γραφής Braille, διασφάλισης της ισότητας μεταξύ των δύο φύλων, συνιστώντας μέτρα που δεν αφορούν αποκλειστικά στους γηγενείς ή τους πρόσφυγες με αναπηρία/ες, αλλά στο σύνολο της κοινότητας των ατόμων με αναπηρία/ες ως αναπόσπαστο τμήμα της ελληνικής κοινωνίας.

Στις 27 Ιουνίου του 2017 δημοσιεύονται δύο Δελτία Τύπου (ΔΤ32 & ΔΤ33), με τίτλους «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Προτάσεις του αναπηρικού κινήματος στη Συνταγματική Αναθεώρηση*» και «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Συνάντηση Ε.Σ.Α.μεΑ. - Μπαλάφα για τα δικαιώματα των προσφύγων ΑμεΑ*», αντίστοιχα. Το πρώτο εκ των δύο έχει κοινό περιεχόμενο με την προηγούμενη επιστολή, ενώ το δεύτερο σχετίζεται με μια συνάντηση της Ε.Σ.Α.μεΑ. με τον υφυπουργό Μεταναστευτικής Πολιτικής, στόχος της οποίας υπήρξε η ενημέρωση του υφυπουργού σε σχέση με τις δυσκολίες με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι πρόσφυγες και οι πληθυσμοί με αναπηρία/ες που αιτούνται άσυλο στην Ελλάδα, τόσο βάσει στοιχείων της Συνομοσπονδίας, όσο και διεθνών οργανισμών. Η συζήτηση επικυρώνεται μέσω συμφωνίας σταθερής επαφής και συνεργασίας μεταξύ των δύο συνδιαλεγόμενων.

Στις 17 Ιουλίου του 2017 αναρτάται το επόμενο Δελτίο Τύπου (ΔΤ34) με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Ενδυνάμωση των προσφύγων με αναπηρία - Ταυτοποίηση, καταγραφή, υποστήριξη της αναπηρίας*», στο οποίο παρουσιάζεται η διάρθρωση και οι στόχοι του, χρηματοδοτούμενου από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, προγράμματος «*Σχεδιάζοντας μαζί: Ενδυναμώνοντας τους πρόσφυγες με αναπηρία*». Σύμφωνα με αυτό, η προάσπιση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία/ες εντός των πληθυσμών αυτών, δύναται να επιτευχθεί μέσω της εκπλήρωσης των ακόλουθων επιμέρους στόχων: καταγραφή και ανάδειξη των δυσχερειών που αντιμετωπίζουν, αυτονομία, ενδυνάμωση και συνεπώς διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους με

αποτελεσματικότερο τρόπο, καθώς και ενίσχυση της συνεργασίας και της επικοινωνίας με τις αρμόδιες οργανώσεις παροχής υπηρεσιών που ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους. Προκειμένου να υφίσταται η δυνατότητα εκπλήρωσης των στόχων αυτών προτείνονται τρία επίπεδα δράσης: Συναντήσεις συμβουλευτικού χαρακτήρα με τους ενδιαφερόμενους και τις οικογένειές τους, συμμετοχή των εργαζόμενων σε υπηρεσίες ταυτοποίησης - φιλοξενίας και ΜΚΟ σε επιμορφωτικά σεμινάρια και λειτουργία συστήματος τηλεφωνικής υποστήριξης και παροχής πληροφοριών, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται συνεργασία ανάμεσα στις οργανώσεις εκπροσώπων του αναπηρικού κινήματος και τους φορείς με πεδίο ενδιαφέροντος την προσφυγική κρίση.

Η επόμενη ανάρτηση που αφορά στο υπό μελέτη θέμα εντοπίζεται με τίτλο «*"Σχεδιάζοντας μαζί: Ενδυναμώνοντας τους πρόσφυγες με αναπηρία"* Πρόσκληση σε εκπαιδευτικά σεμινάρια» στις 20 Οκτωβρίου και είναι πρόσκληση (Π2) συμμετοχής σε επιμορφωτικά σεμινάρια στο πλαίσιο υλοποίησης του προαναφερθέντος προγράμματος. Δυνατότητα συμμετοχής έχουν όσοι εργάζονται σε δημόσιες υπηρεσίες υποδοχής, ταυτοποίησης και φιλοξενίας προσφύγων και αιτούντων άσυλο, στην Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ και σε ΜΚΟ που παρέχουν υπηρεσίες σε ανάλογες ομάδες πληθυσμού. Η θεματολογία της παρούσας δράσης εμπίπτει: στην ενημέρωση για τις ενέργειες διεκδίκησης δικαιωμάτων του αναπηρικού κινήματος στη χώρα, τις κατηγορίες, τις υπηρεσίες αξιολόγησης και τα πλέγματα στήριξης της αναπηρίας, τις βασικές αρχές που διέπουν την ταυτοποίηση, την προσέγγιση και τη διασύνδεση των ατόμων με αναπηρία/ες με τις κατάλληλες υπηρεσίες, τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία -με ειδική αναφορά στα άρθρα που αφορούν τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο-, καθώς και τις πολιτικές πρωτοβουλίες εντός και εκτός Ε.Ε. που αναδεικνύουν τα προβλήματα με τα οποία έρχονται αντιμέτωπο οι εν λόγω πληθυσμοί.

Στις 26 Οκτωβρίου του 2017 δημοσιεύεται το επόμενο, σχετικό με το θέμα, Δελτίο Τύπου (ΔΤ35) με τίτλο «*Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους πρόσφυγες - Συνέντευξη Τύπου για τους πρόσφυγες με αναπηρία - Ταυτοποίηση, καταγραφή, υποστήριξη της αναπηρίας*», αποσκοπώντας στην ενημέρωση του κοινού επί της υλοποίησης του προγράμματος που προαναφέρθηκε.

Καινούργιο Δελτίο Τύπου (ΔΤ36) δημοσιεύεται στις 28 Νοεμβρίου του 2017, με τίτλο «*Ο Βαρδακαστάνης με τον Στυλιανίδη για την ανθρωπιστική βοήθεια και το προσφυγικό*» και θέμα τα όσα συζητήθηκαν μεταξύ των δύο προσώπων αναφορικά με τη διαχείριση κρίσεων και την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, συναρτήσει των ελληνικών δεδομένων για τους πρόσφυγες και αιτούντες διεθνή προστασία με αναπηρία/ες και του ρόλου που διαδραματίζουν οι εγχώριες οργανώσεις.

Το ΔΤ37 αναρτάται την 1^η Δεκεμβρίου υπό τον τίτλο «*Διακήρυξη 3^{ης} Δεκεμβρίου 2017 Εθνική Ημέρα Ατόμων με Αναπηρία - Πάνδημο αίτημα του αναπηρικού κινήματος ένα ευρύ πρόγραμμα δημόσιων πολιτικών για την αναπηρία*», παράλληλα με την αντίστοιχη Διακήρυξη (Δ3). Μέσω των εν λόγω κοινοποιήσεων, επισημαίνονται στόχοι και αιτήματα της Ε.Σ.Α.μεΑ., ανά τομέα δράσης, όπως στην προσβασιμότητα σε υπηρεσίες, την εκπαίδευση, την αγορά εργασίας, την πρόνοια, την κοινωνική αρωγή κ.ά. Εντός αυτών εμπεριέχονται και διεκδικήσεις σε σχέση με τη διττή ταυτότητα της αναπηρίας και της ευαλωτότητας του διαφορετικού πολιτισμικού υποβάθρου. Πάγιο αίτημα των διεκδικήσεων αυτών, συνιστά η κοινωνική μέριμνα που διασφαλίζεται μέσω της «*λήψης μέτρων -σε συνεργασία με το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής και την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ- για την άρση των εμποδίων*» που καλούνται να αντιμετωπίσουν τα άτομα αυτά.

Το ΔΤ38, με τίτλο «*Οδηγίες ΕΕ για ανθρωπιστική βοήθεια δίχως αποκλεισμούς - Τα άτομα με αναπηρία πλέον εκτεθειμένα σε συνθήκες ανθρωπιστικής κρίσης*», δημοσιεύεται στις 08/12/2017 και είναι το τελευταίο του έτους. Σε αυτό το έγγραφο υπογραμμίζεται ξανά η απουσία σαφούς εικόνας αναφορικά με τον αριθμό των ατόμων με αναπηρία/ες εντός των προσφυγικών ροών, ενώ υπενθυμίζεται ότι κάποιας μορφής αναπηρία απαντάται στο 15% του συνόλου του παγκόσμιου πληθυσμού, δημιουργώντας βάσιμους συνειρμούς για την αύξηση του εν λόγω ποσοστού σε συνθήκες ανθρωπιστικής κρίσης. Βάσει αυτής της λογικής, παρατίθενται προτάσεις και ανακουφιστικά μέτρα, αποσκοπώντας σε βελτίωση της παρεχόμενης στήριξης στα άτομα με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις σε παγκόσμιο επίπεδο, καθότι αυτά δύναται να αγνοούνται και να εκτίθενται περισσότερο σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Επιπρόσθετα, επισημαίνεται η απουσία των φορέων μαχόμενων υπέρ των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία/ες από τους οργανισμούς ανθρωπιστικής βοήθειας, συνεργασία που δύναται να συμπεριληφθεί στον σχεδιασμό των

προγραμμάτων στήριξης εξ αρχής και όχι ως ύστατη λύση. Η προετοιμασία αυτή δύναται να περιλαμβάνει τρόπους ευαισθητοποίησης, ενημέρωσης και κατάρτισης των εθνικών και τοπικών αρχών και των επαγγελματιών των κλάδων παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας. Η ύπαρξη της αναπηρίας εντός καταστάσεων κρίσης και έκτακτης ανάγκης συνιστά φαινόμενο αναμενόμενο, για το οποίο τα κράτη υποδοχής οφείλουν να λαμβάνουν μέτρα στήριξης και προστασίας, τα οποία αποδεικνύονται κομβικής σημασίας για τα άτομα με αναπηρία/ες και τις οικογένειές τους.

Συνολικά στο 2017 αριθμούνται 20 αναρτήσεις σε σχέση με ζητήματα που άπτονται της ταυτότητας των προσφύγων και αιτούντων άσυλο με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις, εκ των οποίων 14 είναι δελτία τύπου, 2 προσκλήσεις, 2 επιστολές, 1 βίντεο και 1 διακήρυξη, με το περιεχόμενό τους να αποδεικνύεται δραστικό και στοχευμένο. Παρατηρείται θετική εξέλιξη ως προς την πορεία των δημοσιεύσεων της Συνομοσπονδίας, καθότι πέραν των θεωρητικών επισημάνσεων, η Ε.Σ.Α.μεΑ. προβαίνει και σε πρακτική εφαρμογή τους. Ένα σημείο που αξίζει σχολιασμού παρ' όλα αυτά, εντοπίζεται στην έλλειψη ενημέρωσης αναφορικά με την υλοποίηση και την εξέλιξη του προγράμματος «Σχεδιάζοντας μαζί: Ενδυναμώνοντας τους πρόσφυγες με αναπηρία», καθώς και του τρόπου προσέγγισης των ενδιαφερόμενων, δηλαδή των ατόμων προσφυγικού υποβάθρου με αναπηρία/ες.

5.2.4 Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2018

Πίνακας 12: Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2018

Ε.Σ.Α.μεΑ. 2018									
Δελτίο Τύπου (ΔΤ)			Επιστολή (Ε)				Πρόσκληση (Π)		
Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα	Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα	Αποδέκτης	Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα
ΔΤ39	27/03/18	Βράβευση από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες "Integrating children with disabilities"	E15	08/10/18	Επιστολή με τις προτάσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ. στη Διακομματική Κοινοβουλευτική Επιτροπή (ΔΚΕ)	Πρόεδρος, μέλη της ΔΚΕ	Π3	01/02/18	Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος για θέση Διεργηέα Φαρσί
ΔΤ40	08/06/18	Βαρδακαστάνης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία					Π4	01/02/18	Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος για θέση Κοινωνικού Λειτουργού

ΔΤ41	15/06/18	Συναντήσεις Βαρδακαστάνη με πρόσωπα του ΟΗΕ							
ΔΤ42	25/06/18	Το αναπηρικό κίνημα αλληλέγγυο στους πρόσφυγες με αναπηρία: «Σχεδιάζοντας μαζί: Ενδυναμώνοντας τους πρόσφυγες με αναπηρία»							
ΔΤ43	18/10/18	Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία							
Ανακοίνωση (Α)									
Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα							
A1	01/02/18	Προκήρυξη θέσεων Διεργημένα και Κοινωνικού Λειτουργού	(Καραφούσια, 2018)						

Κατά τη διάρκεια του 2018 εντοπίζονται λιγότερες δημοσιεύσεις σχετικές με το υπό μελέτη θέμα συγκριτικά με τα έτη 2015, 2016 και 2017, συνολικά 9, εκ των οποίων αριθμούνται 5 δελτία τύπου με ενημερωτικό χαρακτήρα, 1 επιστολή, 1 ανακοίνωση και 2 προσκλήσεις, όπως αυτές καταγράφονται στον Πίνακα 12.

Η πρώτη συναφής ανάρτηση με ζητήματα αναπηρίας και μετανάστευσης για το 2018 εντοπίζεται την 1^η Φεβρουαρίου, συνιστά ανακοίνωση (Α1) με θέμα «*Προκηρύξεις θέσεων: Κοινωνικός λειτουργός και διεργημένας φαρσί*», μέσω της οποίας γνωστοποιείται η ανάγκη πρόσληψης ατόμων για τη στελέχωση των προαναφερθέντων ειδικοτήτων στο πρόγραμμα «*Σχεδιάζοντας μαζί: Ενδυναμώνοντας τους πρόσφυγες με αναπηρία*». Στην ανακοίνωση απουσιάζει η αναφορά σε σχέση με τη διάρκεια της σύμβασης εργασίας, τα τυπικά προσόντα και τις υποχρεώσεις των υποψηφίων.

Την ίδια ημέρα κοινοποιούνται δυο προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος, για θέση τετράμηνης απασχόλησης, διεργημένα φαρσί η πρώτη και κοινωνικού λειτουργού η δεύτερη (Π3 & Π4), και δύο αντίστοιχες αιτήσεις που καλούνται να συμπληρωθούν από τους ενδιαφερόμενους. Και στις δύο προκηρύξεις απαριθμούνται τα καθήκοντα

και τα επιθυμητά προσόντα των υποψηφίων. Για την πλήρωση της θέσης του/της κοινωνικού λειτουργού, παρατηρείται ότι η λίστα των τυπικών χαρακτηριστικών και υποχρεώσεων του/της εν δυνάμει εργαζόμενου/ης είναι πιο απαιτητική και πιο πλήρης σε σχέση με την προηγούμενη, και αυτό διότι είναι επιθυμητή η πρόσληψη πιστοποιημένου επαγγελματία. Αναλυτικότερα, στις αρμοδιότητες του εργαζόμενου περιλαμβάνονται η διαρκής ενημέρωσή του/της σε ζητήματα που εμπίπτουν της προσφυγικής κρίσης και της αναπηρίας, η παροχή πληροφοριών και συμβουλευτικής υποστήριξης στα πρόσωπα ενδιαφέροντος, η συνεργασία με φορείς που δραστηριοποιούνται με πρόσφυγες, μετανάστες και αιτούντες άσυλο, η περάτωση επισκέψεων στις δομές υποδοχής και φιλοξενίας των εν λόγω πληθυσμών, έτσι ώστε να καταγράφονται τα άτομα με αναπηρία/ες εντός τους και να υλοποιούνται συνεδρίες σε όποιες περιπτώσεις κρίνεται αναγκαίο και επιθυμητό, η καθοδήγηση, παραπομπή σε αρμόδιες υπηρεσίες και παρακολούθηση της εξέλιξης των ατόμων αυτών.

Η επόμενη ανάρτηση (ΔΤ39) στην επίσημη ιστοσελίδα της ιστοσελίδας που αφορά στη συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, εντοπίζεται στις 27 Μαρτίου του 2018, με τίτλο *«Βράβευση της Ε.Σ.Α.μεΑ από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες - "Integrating children with disabilities"»*. Μέσω του παρόντος δελτίου τύπου ανακοινώνεται η διάκριση που λαμβάνει η Συνομοσπονδία από αντιπρόσωπο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, αναφορικά με τον σχεδιασμό και την υλοποίηση του, χρηματοδοτούμενου από την Ύπατη Αρμοστεία, προγράμματος *«Σχεδιάζοντας μαζί: Ενδυναμώνοντας τους πρόσφυγες με αναπηρία»*.

Ένα ακόμη δελτίο τύπου (ΔΤ40) αναρτάται στις 8 Ιουνίου με τίτλο *«Ε.Σ.Α.μεΑ.: Στον ΟΗΕ ο Βαρδακαστάνης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία»*, στο οποίο παρατίθεται το χρονικό συμμετοχής της Συνομοσπονδίας στην 11^η διάσκεψη του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία που πραγματοποιήθηκε στη Νέα Υόρκη, καθώς και η ομιλία του Βαρδακαστάνη *«Η Αναπηρία στο στάδιο της αστάθειας στον αραβικό κόσμο: η ασφάλεια των ατόμων με αναπηρία σε καταστάσεις σύγκρουσης και υπερβολικής βίας»*. Η ομιλία αυτή αποτελεί αφορμή για συμμετοχή της Ε.Σ.Α.μεΑ. σε επόμενη διάσκεψη, για την οποία δημοσιεύεται στις 15/06/2018 ενημερωτικό δελτίο τύπου (ΔΤ41), υπό τον τίτλο *«Ε.Σ.Α.μεΑ.: Συναντήσεις για τον Βαρδακαστάνη στον ΟΗΕ - συνάντηση εργασίας με την αναπληρώτρια Γ.Γ. του ΟΗΕ Αμίνα Μοχάμεντ»*. Σε αυτό αποδίδονται λεπτομερώς οι ομιλίες της συνάντησης, στις οποίες αναφέρεται ότι

η έξαρση των περιστατικών βίας και των συρράξεων συνιστούν τους κυριότερους λόγους αύξησης των εκτοπισμένων πληθυσμών, συνθήκη που υποβάλλει τα άτομα με αναπηρία/ες σε ακόμη πιο δυσοίωνα θέση. Τα σχόλια αυτά αποτελούν έμμεση ένδειξη αδυναμίας των εμπλεκόμενων έναντι του μεγέθους του προβλήματος.

Το δελτίο τύπου (ΔΤ42) με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Το αναπηρικό κίνημα αλληλέγγυο στους πρόσφυγες με αναπηρία - Σχεδιάζοντας μαζί: Ενδυναμώνοντας τους πρόσφυγες με αναπηρία*», δημοσιεύεται στις 25/06/2018, αποσκοπώντας στην παροχή πληροφοριών σε σχέση με την έκβασή του. Παρατίθεται εν συντομία η διάρθρωσή του, καθώς και ένας συνοπτικός απολογισμός των δράσεων που υλοποιήθηκαν μέχρι τον Μάρτιο του 2018 στο πλαίσιο λειτουργίας του προγράμματος. Πιο συγκεκριμένα, υπήρξε:

- παροχή στήριξης σε πρόσφυγες με αναπηρία/ες και αρμόδιους φορείς μέσω τηλεφωνικής γραμμής επικοινωνίας, με καταγραφή 235 τηλεφωνικών αιτημάτων και 75 ατομικών συνεδριών,
- οργάνωση ομάδων συμβουλευτικής γονέων, κηδεμόνων ή κύριων φροντιστών παιδιών με αναπηρία, με διενέργεια 3 συναντήσεων σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη στην οποία συμμετείχαν 18 άτομα, καθώς και
- υλοποίηση σεμιναρίων κατάρτισης επαγγελματιών, 21 στο σύνολο σε πληθώρα πόλεων της ελληνικής επικράτειας, με συμμετοχή 432 ατόμων διάφορων ειδικοτήτων, σε ζητήματα αναπηρίας, χρόνιων παθήσεων και προσφυγικής ταυτότητας.

Στις 8 Οκτωβρίου του 2018 κοινοποιείται επιστολή (Ε15) με θέμα «*Επιστολή με τις προτάσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ. στη Διακομματική Κοινοβουλευτική Επιτροπή για τη Χάραξη Μακροπρόθεσμης Εθνικής Στρατηγικής για το Φάρμακο*». Σε αυτήν, η Συνομοσπονδία, δεδομένης της συμμετοχής της σε συνδιαλλαγή απόψεων με την Επιτροπή, παραθέτει κάποιες προτάσεις. Μία εξ αυτών σχετίζεται με τη λειτουργία κινητών μονάδων εμβολιασμού ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, όπως Ρομά, προσφύγων, μεταναστών, αιτούντων διεθνή προστασία κ.ά., αναδεικνύοντας τις δυσκολίες προσβασιμότητας των πληθυσμών αυτών, συναρτήσει της αναπηρίας, στις υπηρεσίες ιατροφαρμακευτικής κάλυψης.

Το τελευταίο δελτίο (ΔΤ43) τύπου για το 2018 δημοσιεύεται στις 28/10 υπό τον τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Να μην είναι τα άτομα με αναπηρία τα πρώτα θύματα και τα τελευταία*

άτομα που θα διασώζονται», μέσω του οποίου παρατίθεται η ομιλία του αντιπροσώπου της Ε.Σ.Α.μεΑ. σε συνεδρίαση της ΕΟΚΕ που έλαβε χώρα στις Βρυξέλλες, με θέμα τη διαχείριση κρίσεων, συνιστώντας μια ακόμη πρόταση για την ανάληψη πρωτοβουλιών σε σχέση με την προάσπιση των δικαιωμάτων των προσφύγων και αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις.

Συνολικά, στο 2018 δημοσιεύονται λιγότερες αναρτήσεις συγκριτικά με τα προηγούμενα τρία έτη, με το περιεχόμενο αυτών να επικεντρώνεται σε ζητήματα που αφορούν κυρίως προτάσεις επί θεωρητικής βάσης. Παρατηρείται μεν προσπάθεια πρακτικής εφαρμογής κάποιων εξ αυτών, μέσω του προγράμματος «Σχεδιάζοντας μαζί: Ενδυναμώνοντας τους πρόσφυγες με αναπηρία», δεν παρουσιάζονται ωστόσο, οι τρόποι προώθησής του προς το ευρύ κοινό, η διαδικασία στελέχωσης των υπόλοιπων θέσεων ειδικοτήτων που αυτό περιλαμβάνει, καθώς και συμπεράσματα επί της δράσης.

5.2.5 Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2019

Πίνακας 13: Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2019

Ε.Σ.Α.μεΑ. 2019									
Δελτίο Τύπου (ΔΤ)			Επιστολή (Ε)				Ανακοίνωση (Α)		
Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα	Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα	Αποδέκτης	Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα
ΔΤ44	24/10/19	Ε.Σ.Α.μεΑ.: Προτάσεις για τους πρόσφυγες με αναπηρία επί του νομοσχεδίου «Περί Διεθνούς Προστασίας»	E16	16/10/19	Ε.Σ.Α.μεΑ.: Επιστολή Βαρδακαστάνη στον Επίτροπο της Ε.Ε. Σχιονά	Αντιπρόεδρος Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την προστασία του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής	A2	20/06/19	Παγκόσμια Ημέρα Προσφύγων 2019: Ορατότητα και Αλληλεγγύη
ΔΤ45	26/11/19	Η Ε.Σ.Α.μεΑ. δημοσιεύει τις Τελικές Συστάσεις της Επιτροπής του ΟΗΕ προς την Ελλάδα για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία							
ΔΤ46	28/11/19	Ε.Σ.Α.μεΑ.: Μήνυμα Βαρδακαστάνη στο ετήσιο Ευρωπαϊκό Συνέδριο ΑμεΑ- «Φιλοδοξούμε να							

		δημιουργηθεί μια Ευρώπη δίχως εμπόδια για όλα τα άτομα με αναπηρία»						
Μελέτη (Μ)			Πρόσκληση (Π)					
A.A	Ημερομηνία	Θέμα	A.A	Ημερομηνία	Θέμα			
M1	01/12/19	Προσφυγική κρίση και αναπηρία: Πολιτικές προστασίας και μέτρα για την άρση των διπλών εμποδίων και διακρίσεων	Π5	18/01/19	Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος για μία θέση Κοινωνικού Λειτουργού, μία θέση Διερμηνέα Φαρσί και μία θέση Διερμηνέα Αραβικών			

Η πρώτη δημοσίευση του 2019, σε σχέση με το υπό μελέτη θέμα, εντοπίζεται στις 18/01/2019 με τίτλο «Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος για μία θέση Κοινωνικού Λειτουργού, μία θέση Διερμηνέα Φαρσί και μία θέση Διερμηνέα Αραβικών» και συνιστά πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος (Π5) τριών θέσεων εργασίας, ενός/μίας κοινωνικού λειτουργού, ενός/μίας διερμηνέα φαρσί και ενός/μίας διερμηνέα αραβικών, αντίστοιχη των Π3 και Π4 που δημοσιεύθηκαν το 2018. Τα τυπικά χαρακτηριστικά των υποψηφίων και οι αρμοδιότητες των εν δυνάμει εργαζόμενων είναι τα ίδια με αυτά που παρατέθηκαν σε προηγούμενη ενότητα, κατά την ανάλυση των Π3 και Π4.

Στις 20/06/2019 αναρτάται ανακοίνωση (Α2) με θέμα «Παγκόσμια Ημέρα Προσφύγων 2019: Ορατότητα και Αλληλεγγύη», μέσω της οποίας επιχειρείται η επισήμανση των πολλαπλών διακρίσεων και του κοινωνικού στιγματισμού που υφίστανται οι πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες και απευθύνεται έκκληση στην ελληνική κυβέρνηση, την Ύπατη Αρμοστεία και την Ε.Ε. να αναλάβουν δράση, λειτουργώντας με πιο πρακτικό και υποστηρικτικό τρόπο έναντι της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας.

Η μοναδική επιστολή (Ε16) για το 2019 αναφορικά με τα δικαιώματα των προσφύγων και αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες, κοινοποιείται στην επίσημη ιστοσελίδα της Συνομοσπονδίας στις 16 Οκτωβρίου, με θέμα «Ε.Σ.Α.μεΑ.: Επιστολή Βαρδακαστάνη στον Επίτροπο της ΕΕ Σχοινά» και αποδέκτη τον Αντιπρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την προστασία του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής. Στην επιστολή αυτή

γίνεται λόγος για προτεινόμενη συνάντηση των δύο προσώπων, του Βαρδακαστάνη και του Σχοινά, με στόχο τον διάλογο σε σχέση με τις προσπάθειες προάσπισης, συνεργατικού χαρακτήρα, των ατόμων με αναπηρία στην Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένων και των όσων αιτούνται διεθνούς προστασίας.

Στις 24 Οκτωβρίου του 2019 δημοσιεύεται δελτίο τύπου (ΔΤ44) με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Προτάσεις για τους πρόσφυγες με αναπηρία επί του νομοσχεδίου 'Περί Διεθνούς Προστασίας'*», μέσω του οποίου κατατίθενται προτάσεις που αφορούν στην ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στο σχέδιο νόμου '*Περί Διεθνούς Προστασίας'*', αποσκοπώντας στην άρση και την αποφυγή εμποδίων σε βάρος των δικαιούχων και αιτούντων διεθνή προστασία ατόμων με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους, όπως υπαγορεύεται από το Σύνταγμα της χώρας, το εθνικό και ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο και τις γενικότερες δεσμεύσεις της χώρας.

Το επόμενο δελτίο τύπου αναρτάται στις 26/11/2019, με τίτλο «*Η Ε.Σ.Α.μεΑ. δημοσιεύει τις Τελικές Συστάσεις της Επιτροπής του ΟΗΕ προς την Ελλάδα για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία*». Βάσει του ρόλου που διαδραματίζουν οι *Τελικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις* της Επιτροπής των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες στην προσπάθεια του αναπηρικού κινήματος για τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία/ες στην Ελλάδα, η Ε.Σ.Α.μεΑ. τις αποδίδει στα ελληνικά και στοχεύει στην περαιτέρω διάχυση αυτών στην κοινότητα, διασφαλίζοντας παράλληλα, την κοινοποίησή τους και σε μορφή easy-to-read, μορφή κειμένων απευθυνόμενη σε άτομα που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη διαχείριση του γραπτού λόγου. Οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής αποσκοπούν στην άρση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με πολλαπλές ταυτότητες, όπως παιδιά, γυναίκες, πρόσφυγες, μετανάστες, ηλικιωμένους, άτομα που διαβιούν σε ιδρύματα στη χώρα με αναπηρία/ες, καταθέτοντας αίτημα στο ελληνικό κράτος να τις συμπεριλάβει στον σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων που θα τους διασφαλίσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης.

Το τελευταίο δελτίο τύπου για το 2019 (ΔΤ46), δημοσιεύεται στις 28 Νοεμβρίου με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Μήνυμα Βαρδακαστάνη στο ετήσιο Ευρωπαϊκό Συνέδριο ΑμεΑ- 'Φιλοδοξούμε να δημιουργηθεί μια Ευρώπη δίχως εμπόδια για όλα τα άτομα με αναπηρία'*». Σε αυτό το έγγραφο παρατίθενται πληροφορίες σε σχέση με την παρουσία

της Ε.Σ.Α.μεΑ. στο συνέδριο που διοργανώθηκε από την Κομισιόν και το Ευρωπαϊκό Φόρουμ Ατόμων με Αναπηρία για την Ευρωπαϊκή Ημέρα Ατόμων με Αναπηρία. Το συνέδριο επικεντρώθηκε στην παρουσίαση των πορισμάτων της δημόσιας διαβούλευσης της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την αναπηρία 2010-2020, καθώς και τις προσδοκίες των αντιπροσώπων για την επόμενη δεκαετία.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η τελευταία ανάρτηση της Συνομοσπονδίας για το 2019 σε σχέση με το εξεταζόμενο θέμα, η οποία εντοπίζεται στις 01/12 του έτους, αποτελώντας την πρώτη μελέτη που δημοσιεύει η Ε.Σ.Α.μεΑ. (Μ1) κατά τη διάρκεια του διαστήματος 2015-2019. Η μελέτη φέρει τον τίτλο «Προσφυγική κρίση και αναπηρία: Πολιτικές προστασίας και μέτρα για την άρση των διπλών εμποδίων και διακρίσεων». Δύο από τους παράγοντες που διαμορφώνουν τη δημοσίευση αυτή, αφορούν στη σύγχρονη βιβλιογραφία για την προσφυγική κρίση, όπως κείμενα φορέων και οργανώσεων, διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα, καθώς και την εμπειρία που έχει αποκτήσει η Συνομοσπονδία μέσω της υλοποίησης δράσεων για τους πρόσφυγες με αναπηρία/ες. Μέσω αυτού, επιδιώκεται η ανάδειξη των προβλημάτων με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες στην Ελλάδα, η περιγραφή των αδυναμιών και των προκλήσεων που αναδύονται, υπό την οπτική των δικαιωμάτων της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας, καθώς και η ανάγκη ανάληψης δράσης για την αποτελεσματική διαχείριση των πληθυσμών αυτών και την κάλυψη των αναγκών τους.

Κατά τη διάρκεια του 2019 παρατηρείται η δημοσίευση συνολικά 7 τεκμηρίων, εκ των οποίων 3 δελτία τύπου, 1 μελέτη, 1 επιστολή, 1 ανακοίνωση και 1 πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για θέσεις εργασίας, αριθμός μικρότερος σε σχέση με τις δημοσιεύσεις προηγούμενων ετών. Ωστόσο, σημαντικό εγχείρημα της Ε.Σ.Α.μεΑ. κατά τη διάρκεια του έτους αυτού, αποτελεί η δημοσίευση μελέτης με τη μορφή έντυπου και ηλεκτρονικού βιβλίου.

5.2.6 Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2020

Πίνακας 14: Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2020

Ε.Σ.Α.μεΑ. 2020	
Δελτίο Τύπου (ΔΤ)	Επιστολή (Ε)

Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα	Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα	Αποδέκτης
ΔΤ47	17/01/20	Ε.Σ.Α.μεΑ.: Η Ε.Σ.Α.μεΑ. πρωταγωνιστής στον αγώνα για τη νέα Στρατηγική της Ε.Ε. για την Αναπηρία 2020-2030	E17	08/04/20	Άμεση λήψη μέτρων για την προστασία προσφύγων και μεταναστών με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους που διαβιούν στις δομές φιλοξενίας της νησιωτικής και ηπειρωτικής χώρας από τη διάδοση του COVID-19	Υπουργός Μετανάστευσης και Ασύλου
ΔΤ48	08/04/20	Ε.Σ.Α.μεΑ.: Προστατέψτε τους πρόσφυγες με αναπηρία από τον κορονοϊό	E18	22/04/20	Συμπληρώσεις, τροποποιήσεις, προτάσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ. επί του σχεδίου νόμου 'Περί Βελτίωσης Μεταναστευτικής Νομοθεσίας'	Υπουργός Μετανάστευσης και Ασύλου
ΔΤ49	24/04/20	Ε.Σ.Α.μεΑ.: Βαρδακαστάνης σε Σχοινιά: Προστατέψτε τους πρόσφυγες με αναπηρία από τον COVID-19	E19	24/04/20	COVID-19 και πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία	Αντιπρόεδρος για την προώθηση του Ευρωπαϊκού Τρόπου Ζωής
ΔΤ50	07/05/20	Ε.Σ.Α.μεΑ.: Ο Βαρδακαστάνης στη συνεδρίαση της Βουλής για τους πρόσφυγες με αναπηρία	E20	04/05/20	Συμπληρώσεις, τροποποιήσεις, προτάσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ. επί του σχεδίου νόμου 'Περί Βελτίωσης Μεταναστευτικής Νομοθεσίας'	Πρόεδρος και Μέλη Διαρκούς Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης

Η έναρξη της δράσης της Ε.Σ.Α.μεΑ. για το 2020 αναφορικά με ζητήματα που άπτονται των προσφυγικών πληθυσμών που διαμένουν στη χώρα, εντοπίζεται στις 17 Ιανουαρίου, με τη δημοσίευση δελτίου τύπου (ΔΤ47) με τίτλο «*Η Ε.Σ.Α.μεΑ. πρωταγωνιστής στον αγώνα για τη νέα Στρατηγική της Ε.Ε. για την Αναπηρία 2020-2030*». Μέσω αυτού, αποτυπώνονται οι ακόλουθες προτάσεις:

- Συμμετοχή των οργανώσεων και φορέων των ατόμων με αναπηρία/ες στη διαδικασία σχεδιασμού, εφαρμογής και παρακολούθησης της Στρατηγικής.
- Διασφάλιση ύπαρξης αναλυτικών στοιχείων για την αναπηρία.
- Εξασφάλιση σύμπνοιας του νομοθετικού συγκείμενου με την προσπάθεια άρσης των διακρίσεων, προστασίας των ατόμων με αναπηρία σε όλους τους τομείς, διασφαλίζοντας προσβασιμότητα σε όλες οι υποδομές και τα έργα που χρηματοδοτούνται από την Ε.Ε.

- Διασφάλιση στην προσβασιμότητα του δομημένου περιβάλλοντος και των μεταφορών, ορίζοντάς την ως προϋπόθεση σε οποιαδήποτε πρωτοβουλία σχετικά με τις νέες τεχνολογίες και την έρευνα.
- Ενίσχυση, μέσω της Στρατηγικής, των υποχρεωτικών εύλογων προσαρμογών στον χώρο εργασίας, ώστε να διευκολύνεται η απασχόληση των ατόμων με αναπηρία στην αγορά εργασίας, μέσω της επένδυσης στην επαγγελματική κατάρτιση.
- Εφαρμογή του δικαιώματος στην εκπαίδευση απουσία αποκλεισμών για τα άτομα με αναπηρία/ες.
- Εξασφάλιση εναρμονισμένων προτύπων για επαρκή κοινωνική προστασία.
- Εστίαση στις πολλαπλές και διατομεακές διακρίσεις με τις οποίες δύναται να έρχονται αντιμέτωπες ομάδες ατόμων με αναπηρία, όπως το γυναικείο φύλο, τα άτομα ΛΟΑΤΚΙ, οι πρόσφυγες, οι μετανάστες και οι εθνοτικές μειονότητες.

Το επόμενο δελτίο τύπου (ΔΤ48) που emπίπτει στο υπό μελέτη θέμα, αναρτάται στις 08/04/2020 με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Προστατέψτε τους πρόσφυγες με αναπηρία από τον κορονοϊό*», μέσω του οποίου απευθύνεται έκκληση για προστασία από την πανδημία των προσφύγων και μεταναστών με αναπηρία/ες που διαμένουν σε επισφαλείς συνθήκες διαβίωσης στα υπεράριθμα ΚΥΤ και τις δομές φιλοξενίας στη νησιωτική και ηπειρωτική χώρα. Το ίδιο αίτημα, με πιο αναλυτικό τρόπο, παρατίθεται στην επιστολή (Ε17) που κοινοποιείται την ίδια ημέρα στον Υπουργό Μετανάστευσης και Ασύλου, με θέμα «*Άμεση λήψη μέτρων για την προστασία προσφύγων και μεταναστών με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους που διαβιούν στις δομές φιλοξενίας της νησιωτικής και ηπειρωτικής χώρας από τη διάδοση του COVID-19*». Επισημαίνεται η έκθεση των ατόμων αυτών σε αυξημένο κίνδυνο μόλυνσης από τον COVID-19, λόγω της δυσκολίας στην εφαρμογή των μέτρων προστασίας, όπως αυτή υπαγορεύεται από τις συνθήκες διαβίωσης, τον αυξημένο συγχρωτισμό και την περιορισμένη πρόσβαση στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη του εθνικού συστήματος υγείας. Στα προτεινόμενα μέτρα συμπεριλαμβάνονται ο άμεσος σχεδιασμός υγειονομικού πλάνου για την προστασία των προσφύγων και μεταναστών από την έκθεση στον κορονοϊό COVID-19, συναρτήσεως της πρόληψης, έγκαιρης διάγνωσης και θεραπείας, η αποσυμφόρηση των υπεράριθμων ΚΥΤ από πρόσφυγες και μετανάστες που είναι άτομα με αναπηρία, η λειτουργική εφαρμογή διαδικασίας έγκαιρου εντοπισμού και καταγραφής των προσφύγων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις, ώστε να αποφευχθεί η διαβίωσή τους σε ανεπίσημους καταυλισμούς, η μεταφορά τους

σε ασφαλή και προσβάσιμη στέγαση, καθώς και η άμεση έναρξη διαδικασίας για την απόδοση του Προσωρινού Αριθμού Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (ΠΑΑΥΠΑ) για τους αιτούντες άσυλο.

Η επόμενη επιστολή (E18) με αποδέκτη τον Υπουργό Μετανάστευσης και Ασύλου, αποστέλλεται στις 22/04/2020 με θέμα «*Συμπληρώσεις, τροποποιήσεις, προτάσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ. επί του σχεδίου νόμου 'Περί Βελτίωσης Μεταναστευτικής Νομοθεσίας'*», μέσω της οποίας επιδιώκεται η ανάδειξη της ανάγκης για συστηματική προστασία των ατόμων με αναπηρία/ες που ανήκουν στις πλέον ευάλωτες ομάδες των προσφύγων, μεταναστών και αιτούντων άσυλο.

Στις 24/04/2020 δημοσιεύονται δύο έγγραφα, ένα δελτίο τύπου (ΔΤ49) με τίτλο «*Ε.Σ.Α.μεΑ.: Βαρδακαστάνης σε Σχοινά: Προστατέψτε τους πρόσφυγες με αναπηρία από τον COVID-19*» και μία επιστολή (E19) με αποδέκτη τον Αντιπρόεδρο για την προώθηση του Ευρωπαϊκού Τρόπου Ζωής και θέμα «*COVID-19 και πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία*», το περιεχόμενο της οποίας είναι κοινό με αυτό της E17. Το ΔΤ49 αφορά στην αποστολή επιστολής στον Μαργαρίτη Σχοινά, υπογραμμίζοντας τη σημασία λήψης κατάλληλων μέτρων για την προστασία των προσφύγων και μεταναστών με αναπηρία/ες από τον COVID-19.

Στις 04/05/2020 κοινοποιείται η τελευταία επιστολή (E20) του 2020 που αφορά σε ζητήματα αναπηρίας και διαφορετικού του ελληνικού πολιτισμικού υποβάθρου, με θέμα «*Συμπληρώσεις, τροποποιήσεις, προτάσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ. επί του σχεδίου νόμου 'Περί Βελτίωσης Μεταναστευτικής Νομοθεσίας'*» και αποδέκτες τον Πρόεδρο και τα Μέλη της Διαρκούς Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης, στην οποία κατατίθεται η ανάγκη κατοχύρωσης νομοθετικών μεταρρυθμίσεων επί του πλαισίου στήριξης των προσφύγων και μεταναστών στη χώρα, βάσει του διεθνούς δικαίου και στην περίπτωση των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις, βάσει της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία. Συγκεκριμένα, κατατέθηκε πρόταση συμπερίληψης στο άρθρο 2.3 η διάταξη του άρθρου 39 του νόμου 4636/19, η οποία διασφαλίζει ότι τα άτομα με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις χαίρουν του δικαιώματος της προτεραιότητας κατά την εξέταση της αίτησης ασύλου τους. Ακόμη, υπογραμμίζεται η ανάγκη βελτίωσης των συνθηκών υποδοχής, της προσβασιμότητας των χώρων και υπηρεσιών υγείας, των παρεχόμενων

δράσεων ψυχολογικής στήριξης. Τέλος, επισημαίνεται η ανάγκη συμπερίληψης επί του ν/σ 'Περί Βελτίωσης Μεταναστευτικής Νομοθεσίας' ρητής αναφοράς στην παροχή διερμηνείας διεθνούς νοηματικής για τους πρόσφυγες με δυσκολίες ακοής. Την επιστολή ακολουθεί η δημοσίευση του αντίστοιχου δελτίου τύπου (ΔΤ50), στις 07/05/2020 με τίτλο «Ε.Σ.Α.μεΑ.: Ο Βαρδακαστάνης στη συνεδρίαση της Βουλής για τους πρόσφυγες με αναπηρία».

Συνολικά, στο 2020 εντοπίζεται ανάλογης έντασης δράση σε σχέση με ζητήματα αναπηρίας και πολιτισμικής ετερότητας με το 2019, με τον συνολικό αριθμό των αρχείων που δημοσιεύονται να απαντά στα 8 αρχεία, εκ των οποίων 4 επιστολές και 4 δελτία τύπου.

5.2.7 Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2021

Πίνακας 15: Η δράση της Συνομοσπονδίας το 2021

Ε.Σ.Α.μεΑ. 2021						
Δελτίο Τύπου (ΔΤ)			Ανακοίνωση (Α)			
Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα	Α.Α	Ημερομηνία	Θέμα	Αποδέκτης
ΔΤ51	12/11/21	Ο Βαρδακαστάνης για τη Μεσόγειο της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης και των συνεκτικών κοινωνιών	A3	06/05/21	Επικοινωνία Βαρδακαστάνη με το ECDC για τον αντίκτυπο της πανδημίας στα άτομα με αναπηρία	Η διευθύντρια του Ευρωπαϊκού Κέντρου Πρόληψης και Ελέγχου Νοσημάτων (ECDC)

Κατά το 2021 εντοπίζονται δύο δημοσιεύσεις σχετικές με την ταυτότητα του πρόσφυγα/αιτούντα άσυλο με αναπηρία/ες. Η πρώτη ανακοίνωση (A3) αναρτάται στις 06/05/2021 υπό τον τίτλο «Επικοινωνία Βαρδακαστάνη με το ECDC για τον αντίκτυπο της πανδημίας στα άτομα με αναπηρία», στην οποία τονίζεται η έκταση του αντίκτυπου του COVID-19 στα άτομα με αναπηρία/ες και στα δίκτυα υποστήριξής τους. Έκκληση αναγνώρισης των παρακάτω προτάσεων απευθύνεται στους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων της Ε.Ε.:

- Πολιτική δέσμευση και διερεύνηση: διασφάλιση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων καταστάσεων κινδύνου και ανθρωπιστικών καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, όπως η κρίση COVID-19.

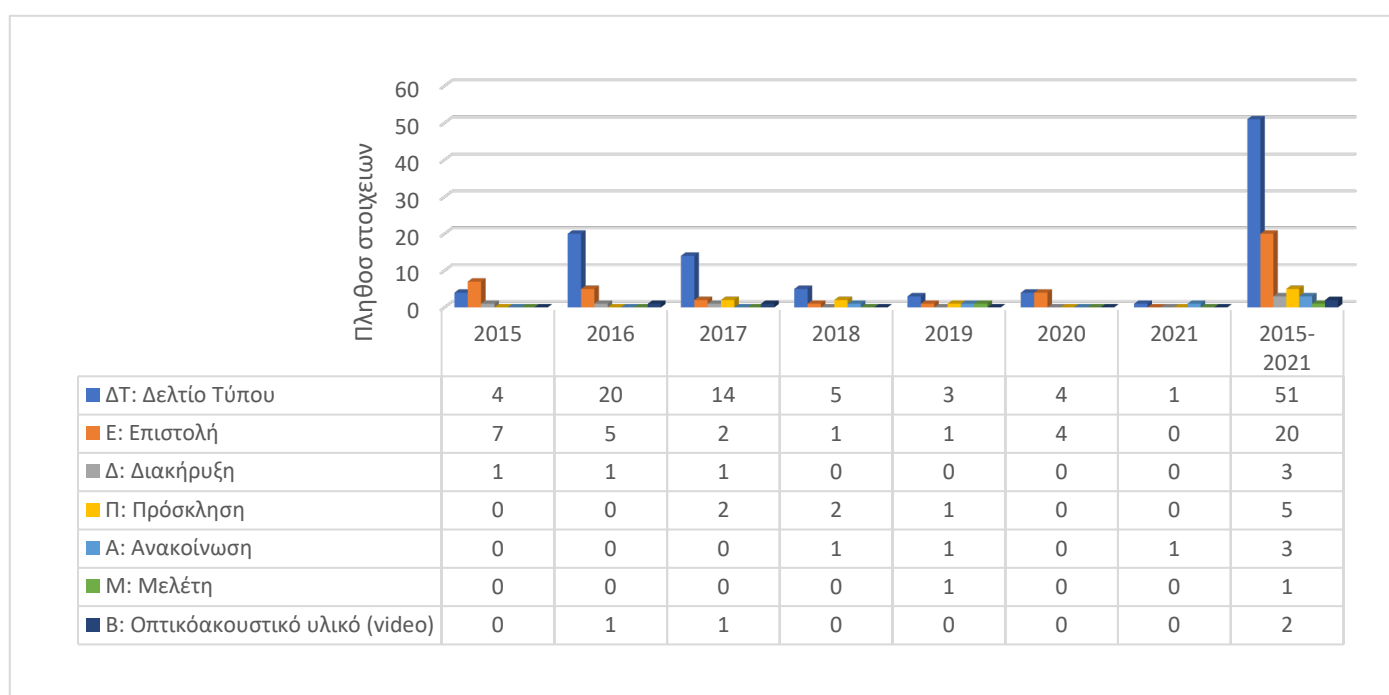
- Διαβουλεύσεις και συμμετοχή: θέσπιση μέτρων για τη διασφάλιση συστηματικής συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στον δημόσιο διάλογο για την αναπηρία μέσω των αντιπροσωπευτικών οργανώσεών τους.
- Ετοιμότητα και αντίδραση: επένδυση σε διαδικασία ετοιμότητας που θα περιλαμβάνει την αναπηρία, έτσι ώστε να υφίσταται η δυνατότητα αποφυγής των επιπτώσεων αντίστοιχων μελλοντικών κρίσεων. Στη διαδικασία αυτή προτείνεται η συμπερίληψη στοχευμένων δράσεων για την υποστήριξη των ατόμων με αναπηρία, διασφαλίζοντας την προσβασιμότητα σε υπηρεσίες, απουσία αποκλεισμών, με ενδεικτική αναφορά σε προγράμματα εμβολιασμού, απασχόλησης, συστήματος επικοινωνίας έκτακτης ανάγκης κ.ά.
- Αναλυτικά δεδομένα: Συλλογή αναλυτικών δεδομένων, βάσει ηλικίας, φύλου και αναπηρίας.
- Ύπαρξη επαρκούς προϋπολογισμού και επενδύσεων που θα διασφαλίζουν την προώθηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, την ένταξή τους στην κοινωνία, την εφαρμογή της Σύμβασης και την ενίσχυση του αναπηρικού κινήματος.
- Προσβασιμότητα και ένταξη: Διασφάλιση προσβασιμότητας και συμπερίληψης των ατόμων με αναπηρία σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης, ενημέρωσης, αντιμετώπισης και παροχής υπηρεσιών στην κοινότητα.
- Υπηρεσίες και υποστήριξη: Διαθέσιμες και προσβάσιμες ειδικές υπηρεσίες υποστήριξης.
- Προσέγγιση με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα: Διασφάλιση της ισότητας και της μη διάκρισης στη νομοθεσία για όλα τα άτομα με αναπηρία. Προστασία των ατόμων με αναπηρία από τη βία, την κακοποίηση, τον αποκλεισμό και την παραμέληση.
- Γυναικεία δικαιώματα: Διασφάλιση της προστασίας των γυναικών με αναπηρία από κακοποιητικές συμπεριφορές, διατήρηση προσβάσιμων υπηρεσιών υποστήριξης.
- Διαχωρισμός των δεδομένων για τον COVID-19 και άλλες μολυσματικές ασθένειες συναρτήσει και της συνθήκης της αναπηρίας.

Στις 12/11/2021 δημοσιεύεται δελτίο τύπου (ΔΤ51) με τίτλο «*Ο Βαρδακαστάνης για τη Μεσόγειο της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης και των συνεκτικών κοινωνιών*», στο οποίο,

μεταξύ άλλων, εντοπίζεται ρητή αναφορά στην επιρροή της πανδημίας σε ευάλωτες ομάδες πληθυσμού, όπως οι πρόσφυγες με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες ασθένειες, εξαιτίας των υφιστάμενων συνθηκών διαβίωσης των ατόμων αυτών, καθώς και της απουσίας κοινωνικής ασφάλισης. Για ακόμη μία φορά τονίζεται η ανάγκη ύπαρξης των κοινωνικών πλεγμάτων στήριξης, με δράσεις που απευθύνονται σε αυτές τις κοινωνικές ομάδες.

5.3. Άξονας 3^{ος}: Διεκδικήσεις και κατάθεση προτάσεων από την Ε.Σ.Α.μεΑ.

Γράφημα 3: Είδος αναρτήσεων

Οι κοινοποιήσεις παρουσιάζουν διακυμάνσεις τόσο ποσοτικού, όσο και ποιοτικού χαρακτήρα. Οι διαφορές που παρατηρούνται σχετικά με τον αριθμό των αναρτήσεων της Ε.Σ.Α.μεΑ. στην επίσημη ιστοσελίδα της ανά έτος, παρουσιάζονται στο Γράφημα 3, ενώ οι ποιοτικές διαφορές που εντοπίζονται ως προς το περιεχόμενο των ηλεκτρονικών τεκμηρίων που δημοσιεύονται, παρατίθενται στους Πίνακες 17, 18 και το Γράφημα 4. Τα δελτία τύπου (ΔΤ) εστιάζουν κυρίως σε ζητήματα ενημέρωσης, ενώ οι επιστολές (Ε) διαφοροποιούνται ως προς τους αποδέκτες και το περιεχόμενό τους.

5.3.1 Αποδέκτες επιστολών

Στον Πίνακα 16 καταγράφονται τα κύρια πρόσωπα στα οποία απευθύνονται οι επιστολές. Οι πιο πολλές επιστολές που έχουν αποσταλεί στον ίδιο παραλήπτη είναι 4. Συγκεκριμένα, ο εν λόγω αριθμός επιστολών έχει σταλεί στον πρωθυπουργό και τον Πρόεδρο και τα μέλη της Διαρκούς Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης & Δικαιοσύνης της Βουλής. Από μία επιστολή έχουν παραλάβει τα πρόσωπα με τις λιγότερες (Καραφούσια, 2018).

Πίνακας 16: Αποδέκτες επιστολών

Ε.Σ.Α.μεΑ. 2015-2021														
Αποδέκτες επιστολών														
A.A	Ημερομηνία	Πρωθυπουργός	Αρχηγοί πολιτικών κομμάτων	Υπουργός Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης	Υπουργός Μετανάστευσης και Ασύλου	Επίτροπος Μετανάστευσης, Εσωτερικών Υποθέσεων και Ιθαγένειας	Αν. Υπουργός Μεταναστευτικής Πολιτικής	Γ.Γ. Ισότητας των Φύλων	Επιτροπή Κοινωνικών Υποθέσεων	Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Τάξης & Δικαιοσύνης	Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων	Επιτροπή για τη Συνταγματική Αναθεώρηση	Αντιπρόεδρος Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την προστασία του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής	Κοινοβουλευτική Επιτροπή για τη Χάραξη Εθνικής Στρατηγικής για το Φάρμακο
E1	03/09/15	x												
E2	07/09/15		x											
E3	25/09/15	x												
E4	26/09/15	x												
E5	29/10/15			x										
E6	26/10/15					x								
E7	16/12/15								x	x	x			
E8	16/02/16								x	x	x			
E9	15/03/16	x												
E10	31/03/16									x				

E11	24/06/16						x							
E12	01/11/16						x							
E13	10/03/17							x						
E14	26/06/17											x		
E15	08/10/18													x
E16	24/10/19												x	
E17	08/04/20				x									
E18	22/04/20				x									
E19	24/04/20												x	
E20	04/05/20									x				
Πλήθος		4	1	1	2	1	2	1	2	4	2	1	2	1

5.3.2 Περιεχόμενο επιστολών

Δύναται η κατηγοριοποίηση των επιστολών που αφορούν στα δικαιώματα και τις ανάγκες των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες, βάσει του περιεχομένου τους, σε περιγραφικές και επιστολές μέσω των οποίων διατυπώνονται συγκεκριμένα αιτήματα. Ο διαχωρισμός αυτός απεικονίζεται σχηματικά μέσω του Πίνακα 17 (Καραφούσια, 2018).

Πίνακας 17: Περιεχόμενο επιστολών

Ε.Σ.Α.μεΑ. 2015-2021		
Περιεχόμενο επιστολών		
Έτος	Περιγραφικές Επιστολές	Επιστολές Αιτημάτων
2015	E1, E2, E3, E4, E5, E6	E7
2016	E9	E8, E10, E11, E12
2017	-	E13, E14

2018	-	E15
2019	-	E16
2020	-	E17, E18, E19, E20
ΣΥΝΟΛΟ	7	13

Κατά τη διάρκεια της επταετίας παρατηρείται ότι ο λόγος των περιγραφικών επιστολών έναντι των επιστολών αιτημάτων είναι 7 προς 13, με όλες τις επιστολές που καταγράφουν τις δυσκολίες με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπη η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα στην Ελλάδα να εντοπίζονται το 2015 και το 2016, στις πρώτες δηλαδή αναφορές της Συνομοσπονδίας στο θέμα της ύπαρξης της αναπηρίας εντός των προσφυγικών και μεταναστευτικών πληθυσμών στην Ελλάδα. Κατά τη διάρκεια των επόμενων ετών, παρατηρείται αλλαγή, που συνιστά εξέλιξη της πορείας της Ε.Σ.Α.μεΑ., στο ύψος και τον βαθμό επισημότητας του περιεχομένου των κειμένων που αποστέλλονται στα πρόσωπα ενδιαφέροντος, με τη Συνομοσπονδία να διεκδικεί και να προτείνει τροποποιήσεις επί του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, παραθέτοντας αντίστοιχα χωρία και αναφορές επί της νομοθεσίας και των διεθνών συμβάσεων, ενισχύοντας τη θέση της και επιχειρηματολογώντας με πιο τεκμηριωμένο τρόπο έναντι των διεκδικήσεών της.

Πίνακας 18: Είδος αιτημάτων

Ε.Σ.Α.μεΑ. 2015-2021		
Είδος αιτημάτων	Επιστολές	Πλήθος
Τεχνικός εξοπλισμός (ακουστικά βοηθήματα, αμαξίδια κ.ά.)	E5, E6, E9, E12, E19	5
Ιατροφαρμακευτική κάλυψη	E2, E3, E4, E5, E6, E9, E12, E17, E19	9
Χρηματοδότηση από την Ε.Ε. για τη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης	E5, E6, E9, E19	4
Εξειδικευμένο προσωπικό	E1, E12, E13	3
Επιμόρφωση αρμόδιων αρχών/φορέων/επαγγελματιών	E1, E10, E11, E12, E13	5

Κοινωνική προστασία/μέριμνα	E1, E2, E3, E4, E5, E6, E9, E12, E13, E17, E18, E19	12
Προστασία της οικογενειακής ενότητας	E5, E10, E12, E19, E20	5
Συμβουλευτική υποστήριξη	E5, E6, E9, E13, E14	5
Διάσταση αναπηρίας	E9, E10, E13, E18	4
Διάσταση φύλου	E11, E13	2
Προσβασιμότητα σε δομές φιλοξενίας και υπηρεσίες	E1, E3, E5, E9, E10, E11, E12, E13, E17	9
Διερμηνεία νοηματικής	E10, E12, E13, E18	4
Ενεργή συμμετοχή Ε.Σ.Α.μεΑ.	E7, E8, E10, E12, E13, E15, E16	7
Προτάσεις επί του νομοθετικού πλαισίου	E7, E8, E10, E12, E18, E20	6

Μέσω της ανάλυσης των τεκμηρίων, αναδύθηκε η δυνατότητα κατηγοριοποίησής τους σε θεματικές ενότητες, λόγω της επαναληψιμότητάς τους (Πίνακας 18). Συνολικά οι θεματικές αυτές είναι 14 και καλύπτουν τους ακόλουθους τομείς σε σχέση με τις ανάγκες και τις διεκδικήσεις των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις με προσφυγικό υπόβαθρο:

- προσβασιμότητα σε δομές φιλοξενίας και αρμόδιες υπηρεσίες,
- πρόσβαση στο σύστημα υγείας, ιατροφαρμακευτική κάλυψη (κατά το 2019 και το 2020 παρατηρούνται αναφορές αναφορικά με την προστασία έναντι της πανδημίας που έχει προκληθεί από τον Covid-19),
- διασφάλιση κοινωνικής μέριμνας και προστασίας,
- παροχή του απαραίτητου τεχνικού εξοπλισμού (ακουστικά βοηθήματα, αμαξίδια κ.ά.),
- συμβουλευτική υποστήριξη του ατόμου με αναπηρία/ες και της οικογένειάς του,
- προστασία της οικογενειακής ενότητας/του οικείου περιβάλλοντος του πρόσφυγα με αναπηρία/ες,
- στελέχωση των υπηρεσιών, των φορέων και των οργανισμών που εργάζονται με την παρούσα πληθυσμιακή ομάδα, με εξειδικευμένο προσωπικό,

- παρακολούθηση επιμορφωτικών σεμιναρίων και δράσεων σε θέματα αναπηρίας και ανθρωπιστικής/προσφυγικής κρίσης, από τους επαγγελματίες του κλάδου,
- παροχή υπηρεσιών διερμηνείας στη διεθνή νοηματική γλώσσα στις περιπτώσεις ατόμων με κώφωση, προβλήματα ακοής,
- κατάθεση τροποποιήσεων επί του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου,
- αναφορά στην αναπηρία συναρτήσει της προσφυγικής ταυτότητας,
- αναφορά στη διάσταση του φύλου συναρτήσει της αναπηρίας και της προσφυγικής ταυτότητας,
- αναφορά σε δράσεις και προγράμματα της Συνομοσπονδίας,
- χρηματοδότηση, οικονομική στήριξη από την Ε.Ε. για την αποτελεσματική διαχείριση της προσφυγικής κρίσης.

Γράφημα 4: Είδος αιτημάτων

Οι περισσότερες αναφορές εντός των επιστολών, 12 στο σύνολο, σχετίζονται με αιτήματα διασφάλισης, θέσπισης και εφαρμογής μέτρων που προάγουν την κοινωνική προστασία των ατόμων αυτών. Ακόμη, πολλές είναι οι διεκδικήσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ., 9 συνολικά, σε ζητήματα που αφορούν στην πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας, την καταλληλότητα των δομών υποδοχής και φιλοξενίας και την παραπομπή σε έγκυρες αρμόδιες υπηρεσίες.

Τέλος, οι προτάσεις που κατατίθενται από την Ε.Σ.Α.μεΑ. δύναται να κατηγοριοποιηθούν σε αυτές με θεωρητική βάση και αυτές υλικού χαρακτήρα (Πίνακας 19).

Πίνακας 19 Είδος προτάσεων

Είδος προτάσεων	Πλήθος αναφορών σε επιστολές
Προτάσεις θεωρητικής βάσης (Ρυθμίσεις που αφορούν στο ισχύον θεσμικό πλαίσιο -προσθήκες, ελλείψεις, επισήμανση δυσκολιών κατά την πρακτική τους εφαρμογή- πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης, πληροφόρησης και συμβουλευτικής στήριξης)	57
Προτάσεις υλικού χαρακτήρα (Προσβασιμότητα σε χώρους φιλοξενίας/στέγασης, ιατροφαρμακευτική κάλυψη, ιατρικός εξοπλισμός)	23

Κεφάλαιο 6^ο: Συζήτηση

Σε αυτό το κεφάλαιο επιχειρείται η παρουσίαση και ερμηνεία των ευρημάτων που αναπτύχθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, συναρτήσει των ερευνητικών ερωτημάτων της παρούσας εργασίας και πρότερων ερευνητικών προσπαθειών.

Η αλληλεπίδραση των αναπτυσσόμενων και των ανεπτυγμένων κρατών σε γεωπολιτικό και ιστορικό επίπεδο, λειτουργεί διαχρονικά ως μηχανισμός ανάπτυξης κοινωνικών ανισοτήτων, συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην εγκαθίδρυση συνθηκών επισφάλειας και παρότρυνσης της αναγκαστικής μετακίνησης των πληθυσμών (Pisani & Grech, 2015; Van Hear, 2011; Castles, Loughna & Crawley, 2003). Μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης αναδεικνύεται η ευάλωτη θέση στην οποία τοποθετούνται οι πρόσφυγες με αναπηρία/ες, καθώς και οι διακρίσεις τις οποίες υφίστανται συγκριτικά με τα τυπικά αναπτυσσόμενα άτομα των ίδιων πληθυσμών. Πλήθος ερευνητικών προσπαθειών επισημαίνει τη μειονεκτική θέση στην οποία επέρχονται τα άτομα που φέρουν πολλαπλές ταυτότητες, όπως αυτές της αναπηρίας, της ένταξης σε πολιτισμική μειονότητα και της διαφορετικότητας σε επίπεδο γλωσσικής επικοινωνίας (Straimer, 2011; Thomas, 2007; Beckett, 2006; Harris, 2003). Τα δεδομένα υποδεικνύουν ότι η πιθανότητα επαφής με διακρίσεις, περιθωριοποίηση και κοινωνικό αποκλεισμό, οξύνεται στην περίπτωση συνύπαρξης της αναπηρίας με άλλες ταυτότητες (Soldatic, Somers, Buckley & Fleay, 2015).

Κατά την ανάλυση των δεδομένων, αναδεικνύεται η απουσία αναφορών στα άτομα με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις εντός των προσφυγικών πληθυσμών, με τη συνθήκη αυτή να εντοπίζεται τόσο σε διεθνείς έρευνες, όσο και σε εγχώριες, με τη συγκεκριμένη έλλειψη να χαρακτηρίζεται συντριπτικά μεγαλύτερη στα ελληνικά δεδομένα. Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται από τον Oliver (2004), ο οποίος υπογραμμίζει ότι η έλλειψη αναφορών στη συνθήκη της αναπηρίας στους πληθυσμούς που αιτούνται άσυλο, δεν αντικατοπτρίζει την απουσία των ατόμων που φέρουν τη διττή αυτή ταυτότητα, αλλά τις διακρίσεις που δημιουργούνται από αμφότερες τις κοινωνίες προέλευσης και υποδοχής. Η μειονεκτική θέση στην οποία επέρχονται τα άτομα που φέρουν πολλαπλές ταυτότητες, όπως αυτές της αναπηρίας, της ένταξης σε πολιτισμική μειονότητα και της διαφορετικότητας σε επίπεδο γλωσσικής επικοινωνίας αναφέρεται σε πλήθος ερευνών (Straimer, 2011; Thomas, 2007; Beckett, 2006; Harris,

2003). Από την αντίστοιχη διαπίστωση, αυτήν της αφάνειας των συγκεκριμένων πληθυσμών σε επίπεδο επιστημολογικό, πρακτικό και οντολογικό, αφορμάται και η έρευνα των Pisani και Grech (2015). Η θεωρία των αναγκαστικών μετακινήσεων των πληθυσμών και της μετανάστευσης υπαγορεύονται χωρίς να συνυπολογίζεται η συνθήκη της αναπηρίας και οι έρευνες που αφορούν στην αναπηρία δεν εμπεριέχουν τη συνθήκη του καθεστώτος ασύλου και της μετανάστευσης, με αποτέλεσμα σε πρακτικό επίπεδο να μην υφίστανται ευρέως αποδεκτές θέσεις για τους πρόσφυγες και μετανάστες με αναπηρία/ες. Και στα ευρήματα της Duell-Piening (2018) επισημαίνεται η δυσκολία αναγνώρισης της διττής αυτής ταυτότητας, λόγω της απουσίας συγκεντρωτικών δεδομένων για τα άτομα με αναπηρία/ες και διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο της χώρας διαμονής τους. Τέλος, οι Soldatic, Somers, Buckley & Fleay (2015) επισημαίνουν ότι τα δεδομένα σε σχέση με τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία στη χώρα υποδοχής τους είναι περιορισμένα, γεγονός που συμβάλει στην αφάνεια των ατόμων που φέρουν τη διττή ταυτότητα της πολιτισμικής ετερότητας και της αναπηρίας, όσο και της έκφρασης διακρίσεων απέναντί τους.

Στο πλαίσιο διερεύνησης της ύπαρξης συσχέτισης της θεσμικής κατοχύρωσης των δικαιωμάτων των ατόμων που υπάγονται σε καθεστώς διεθνούς προστασίας και φέρουν κάποια αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση και της πρακτικής εφαρμογής τους, εντοπίζονται κενά και διαφαίνονται δυσκολίες, υπόθεση που συνάδει με την ερευνητική προσπάθεια των Crock, McCallum και Ernst (2011), στην οποία επιχειρείται η μελέτη του νομικού κενού που υφίσταται μεταξύ της Σύμβασης για το καθεστώς του Πρόσφυγα και της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, και συνεπώς των δυσκολιών που σχετίζονται με την έγκριση της αίτησης ασύλου σε άτομα με αναπηρία/ες. Με το εν λόγω πόρισμα συμφωνούν και οι Pisani και Grech (2015), επισημαίνοντας ότι η θεωρητική βάση υπερβαίνει την πρακτική εφαρμογή σε ό,τι αφορά τη θέσπιση και την επιβολή θέσεων σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα, επιβεβαιώνοντας αυτή τη συνθήκη μέσω αναφορών σε μέτρα και πολιτικές διακρίσεων των αναπτυγμένων χωρών. Αντίστοιχη θέση παρουσιάζεται στην έρευνα του Cherubini (2015), κατά την οποία αναφέρεται μεν η θεωρητική υπόσταση και πρόβλεψη ειδικών συνθηκών και εγγυήσεων για τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο που εντάσσονται σε ομάδα ευαλωτότητας, σε πρακτικό επίπεδο ωστόσο, τα όσα προβλέπονται στη νομοθεσία χαρακτηρίζονται ως ασαφή και δίχως εξειδίκευση στα άτομα με αναπηρία/ες, και κατ' επέκταση αναποτελεσματικά.

Κατά την ανάλυση των παραγόντων που συμβάλλουν στη δυσκολία πρακτικής εφαρμογής των όσων θεσπίζονται από τις διεθνείς συμβάσεις για τα δικαιώματα των προσφύγων και των ατόμων με αναπηρία, καθίσταται σαφές ότι όσα προβλέπονται στη νομοθεσία αναφορικά με την ύπαρξη πολλαπλών ταυτοτήτων στα άτομα χαρακτηρίζονται ασαφή, απουσία εξειδίκευσης στην ύπαρξη αναπηρίας. Οι Crock, McCallum & Ernst (2011) υποδεικνύουν την απουσία λεπτομερούς ορισμού της αναπηρίας στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και την έλλειψη ρητών αναφορών στη Σύμβαση για το καθεστώς του Πρόσφυγα. Η ίδια προσέγγιση αποτυπώνεται και στα ευρήματα της έρευνας της Straimer (2011), στην οποία υπογραμμίζεται η απουσία πολιτικών με ρητές αναφορές στο ζήτημα της αναπηρίας, εμποδίζοντας την κατάλληλη προσέγγιση κατά τη διαδικασία εκτίμησης των αιτημάτων ασύλου των ατόμων με αναπηρία/ες.

Ακόμη, στη συγκεκριμένη μελέτη, μέσω της ερμηνείας των τεκμηρίων που αφορούν στις συνθήκες διαβίωσης των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες, αναδεικνύονται δυσκολίες στις διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης, σχετικές με ζητήματα παραβίασης των δικαιωμάτων των πολιτών αυτών και αδυναμίες στην καταγραφή της ευαλωτότητάς τους. Η διαπίστωση αυτή αποτυπώνεται και από τους Mortensen, Latimer & Yusuf (2014) και τους Crock, McCallum & Ernst (2011). Αναλυτικότερα, κατά τις διαδικασίες αυτές, ανασταλτικά δρουν η περιορισμένη πρόσβαση σε προσωπικά έγγραφα, ο τρόπος διαχείρισης του διαφορετικού πολιτισμικού υποβάθρου και της άγνωστης προς τον αιτούντα άσυλο γλώσσας της χώρας υποδοχής και η επίδραση του τραύματος στην ικανότητα ανάκλησης γεγονότων. Η ύπαρξη στο άτομο κάποιας αναπηρίας, νοητικής ή ψυχικής, αλληλεπιδρά με τους παράγοντες αυτούς, δημιουργώντας πρόσθετες προκλήσεις, σχετικές με την επικοινωνία, την κατανόηση, τη συμπεριφορά, τον βαθμό σαφήνειας του ειρμού και την ικανότητα ανάκλησης πληροφοριών. Αντίστοιχες δυσκολίες κατά την επικοινωνία αναφέρονται και από την Straimer (2011), όπως η ενδεχόμενη απουσία συνοχής κατά την εξιστόρηση των γεγονότων και τα θέματα διερμηνείας και πρόσβασης. Ως ποσοτικά ανεπαρκείς για τη διαχείριση των ψυχικών τραυμάτων και αναπτυξιακών διαταραχών, μη κατάλληλα καταρτισμένες για την αντιμετώπιση σύνθετων περιπτώσεων αναπηρίας/αναπηριών και με δυσανάλογο φόρτο του δυναμικού τους, χαρακτηρίζονται οι υπηρεσίες διαγνωστικής εκτίμησης και αξιολόγησης του ψυχισμού των προσφύγων κατά τους Soldatic, Somers, Buckley & Fleay (2015). Υπό το ίδιο

πρίσμα, η Duell-Piening (2018), υποδεικνύει δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης, καθότι η απολαβή των δικαιωμάτων για τα ευάλωτα άτομα είναι άμεσα συνδεδεμένη με την καταγραφή τους υπό το καθεστώς του πρόσφυγα. Δυσκολίες καταγράφονται και στις διαδικασίες εκτίμησης του βαθμού και του είδους της αναπηρίας, ειδικά στις μη εμφανείς μορφές της, όπως οι ψυχικές και οι νευροαναπτυξιακές διαταραχές.

Οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο με αναπηρία/ες αντιμετωπίζουν διττές δυσκολίες, σχετικές με τη φύση κάθε ταυτότητας, κατά τη διαδικασία ένταξης σε δομές φιλοξενίας. Σε τυπικό επίπεδο, οι χώροι διαμονής οφείλουν να πληρούν προϋποθέσεις ικανές να προσφέρουν την απαιτούμενη στήριξη για τη διασφάλιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και αυτονομίας. Στους στόχους της κατάλληλης οργάνωσης των υποδομών φιλοξενίας για τα άτομα με αναπηρία εντάσσεται η παροχή της απαιτούμενης υλικής υπόστασης, έτσι ώστε να υφίσταται η διεκδίκηση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Ως ζήτημα μείζονος σημασίας κρίνεται η θέσπιση μέτρων μέσω των οποίων θα διασφαλίζονται η στέγαση, η αυτόνομη διαβίωση και η ελαχιστοποίηση του κινδύνου απομόνωσης των ατόμων με αναπηρία εντός των προσφυγικών πληθυσμών (Straimer, 2011). Ως εκ τούτου, επισημαίνεται έλλειψη προσβασιμότητας σε δομές υποδοχής και φιλοξενίας, ενώ καταγράφονται δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης. Αντίστοιχες θέσεις εντοπίζονται στις έρευνες των Yeo (2017), Soldatic, Somers, Buckley & Fleay (2015), των Fleay & Briskman (2013), των Coffey, Kaplan, Sampson & Montagna Tucci (2010) και των Rees, Silove, Phillips & Steel (2010).

Η παρούσα εργασία υπογραμμίζει την έλλειψη καταρτισμένου προσωπικού σε ζητήματα διαχείρισης της διττής αυτής ταυτότητας, καταγράφει υποστελέχωση των δομών και των υπηρεσιών υγείας, διαπιστώνει αδυναμία παροχής κατάλληλης φαρμακευτικής αγωγής, καθώς και περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες ψυχικής υγείας. Δυσκολίες εντοπίζονται και στην προσβασιμότητα των προσφύγων και αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες, σε υπηρεσίες πρόνοιας και κοινωνικής φροντίδας. Κατ' αντιστοιχία, η Duell-Piening (2018) επισημαίνει ελλείψεις στις παρεχόμενες υπηρεσίες σε σχέση με τις ανάγκες που δύναται να έχει ένα άτομο που φέρει τη διττή αυτή ταυτότητα. Επιβαρυντικά σε αυτόν τον τομέα, αναφέρεται ότι δρα η γραφειοκρατία, η παροχή ελλιπούς ενημέρωσης, καθώς και η απουσία οδηγιών διατυπωμένων με σαφήνεια ως προς τις δυνατότητες πρόσβασης σε πολιτικές

πρόνοιας. Το εύρημα αυτό, ανταποκρίνεται στην ερευνητική προσπάθεια του Rice (2017), ο οποίος αποτυπώνει τις δυσκολίες που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι πρόσφυγες με αναπηρία/ες σε σχέση με την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη. Ακόμη, αναδεικνύεται η σύνδεση της αναπηρίας με την απαιτούμενη υγειονομική μέριμνα, έτσι ώστε να καταργηθούν οι φραγμοί νομικού χαρακτήρα αναφορικά με την πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας (Straimer, 2011).

Στο πλαίσιο παροχής συμβουλευτικής υποστήριξης, πληροφόρησης και ενημέρωσης των προσφύγων και αιτούντων άσυλο με αναπηρία, καταγράφονται περιπτώσεις στις οποίες οι άμεσα ενδιαφερόμενοι αγνοούν τα δικαιώματά τους, τόσο λόγω αδυναμίας παροχής της κατάλληλης καθοδήγησης και ελλιπούς κατάρτισης των εμπλεκόμενων φορέων και επαγγελματιών, όσο και λόγω δυσκολιών που ανακύπτουν κατά την επικοινωνία με τις αντίστοιχες υπηρεσίες (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019; Soldatic, Somers, Buckley & Fleay, 2015; Fleay & Briskman, 2013; Coffey, Kaplan, Sampson & Montagna Tucci, 2010; Rees, Silove, Phillips & Steel, 2010).

Αναφορικά με την ένταξη της εν λόγω πληθυσμιακής ομάδας στα εκπαιδευτικά δρώμενα, αναδεικνύεται η αδυναμία ενημέρωσης των ενδιαφερόμενων για τις απαιτούμενες διαδικασίες ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα από τις αρμόδιες υπηρεσίες (Soldatic, Somers, Buckley & Fleay, 2015). Ακόμη, στις περιπτώσεις επαφής με τα Κέντρα Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (ΚΕΣΥ) δεν καθίσταται δυνατή η ανταπόκριση των ΚΕΣΥ στην απαιτούμενη διαδικασία αξιολόγησης των μαθησιακών αναγκών των ενδιαφερόμενων, λόγω απουσίας διαγνωστικών εργαλείων ορθώς σταθμισμένων και προσαρμοσμένων στο πολιτισμικό υπόβαθρο των μαθητών/τριών (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2018; Καραγιάννη, 2017). Ακόμη, καταγράφονται περιστατικά ξενοφοβικών συμπεριφορών σε βάρος προσφυγόπουλων με αναπηρία, με τα πρόσωπα που εκδηλώνουν αυτές τις συμπεριφορές να αφορούν τόσο γονείς, όσο και μαθητές/τριες (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2018; Καραφούσια, 2018).

Τέλος, μέσω της μελέτης της δράσης της Ε.Σ.Α.μεΑ., υποδεικνύονται οι αδυναμίες του ισχύοντος συστήματος, καθιστώντας εντονότερη την ανάγκη, διεπιστημονικής και πολύπλευρης, παρέμβασης προς την πιο αποτελεσματική διαχείριση των ατόμων με πολλαπλές ταυτότητες, όπως αυτές της αναπηρίας εντός των προσφυγικών και μεταναστευτικών πληθυσμών και κατατίθενται προτάσεις προς την ανάλογη

κατεύθυνση. Οι Soldatic, Somers, Buckley και Fleay (2015) επισημαίνουν την αναγκαιότητα θέσπισης διεπιστημονικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των ερευνητών, έτσι ώστε να δημιουργηθούν οι συνθήκες για την αποφυγή αποκλεισμού των σύνθετων ταυτοτήτων, όπως αυτή του πρόσφυγα με αναπηρία/ες, στα καθεστάτα μετανάστευσης. Ως καταλυτικής σημασίας κρίνεται η ενδυνάμωση των πολιτικών προγραμμάτων που προασπίζονται και προωθούν τα δικαιώματα των προσφύγων, με την ερευνητική προσπάθεια να προτείνει την ανάπτυξη ειδικής κατηγορίας στις διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης των πληθυσμών αυτών, που να αφορά αποκλειστικά στα άτομα με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις (Duell-Piening, 2018).

Κεφάλαιο 7^ο: Συμπεράσματα, περιορισμοί και προτάσεις

7.1. Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η διερεύνηση του θεσμικού πλαισίου και των συνθηκών διαβίωσης των προσφύγων, μεταναστών και αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα με αναπηρία/ες, καθώς και η καταγραφή των επίσημων φορέων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα σε θέματα που άπτονται της διττής αυτής ταυτότητας. Συγκεκριμένα, επιχειρείται κριτική ανάλυση της θέσης και της ταυτότητας των προσφύγων με αναπηρία/ες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, διερεύνηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου σε ζητήματα διαχείρισης της εν λόγω κοινωνικής ομάδας, μελέτη του είδους και των αποτελεσμάτων των δράσεων επίσημων φορέων στην Ελλάδα και επισήμανση των συστάσεων αυτών των φορέων σε σχέση με ζητήματα νομοθετικής φύσης που χρήζουν βελτίωσης, με γνώμονα την ιθαγένεια, την και την κοινωνική ενσωμάτωση των προσφύγων με αναπηρία/ες.

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτουν τα ακόλουθα:

- Η Διεθνής Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 για το καθεστώς των προσφύγων συνιστούν τα σημαντικότερα νομικά εργαλεία του Διεθνούς Δικαίου για την προστασία των πληθυσμών αυτών, κατοχυρώνοντας δικαιώματα και ελευθερίες, στα οποία περιλαμβάνονται η προστασία της σωματικής ακεραιότητας στη χώρα υποδοχής, η κρατική συνδρομή για την πλήρωση βασικών αναγκών, η ελευθερία κυκλοφορίας, η πρόσβαση στη δικαιοσύνη, την εκπαίδευση και την οικογενειακή ενότητα. Την προστασία των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες επιτάσσει και η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD). Μέσω αυτής, αναγνωρίζεται η καθολικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων άνευ διακρίσεων, προωθούνται αρχές όπως η εξάλειψη των διακρίσεων, η ατομική αυτονομία και ανεξαρτησία, ο σεβασμός στην εγγενή αξιοπρέπεια και τον πλουραλισμό των χαρακτηριστικών και αναγκών των ατόμων με αναπηρία/ες και η ένταξη στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Στα εγχώρια δεδομένα, το ευρωπαϊκό πλαίσιο για τη μεταναστευτική πολιτική και το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) διαμορφώνουν σε σημαντικό βαθμό το καθεστώς θέσπισης και εφαρμογής των πολιτικών διαχείρισης της προσφυγικής κρίσης.

- Η έννοια της *ευαλωτότητας* καθορίζει την αντιμετώπιση των πληθυσμών με προσφυγικό υπόβαθρο και αναπηρία/ες στα ευρωπαϊκά και ελληνικά δεδομένα. Βάσει αυτής, εκτιμάται η ανάγκη παροχής ιδιαίτερης προστασίας των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο που εμπίπτουν σε ορισμένες κατηγορίες, έτσι ώστε να είναι σε θέση να διεκδικούν τα δικαιώματά τους και να συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις τους κατά τις σχετικές διαδικασίες. Από τις ευρωπαϊκές πολιτικές τα άτομα με αναπηρία/ες αναγνωρίζονται ως ευάλωτη κατηγορία και ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις επιτάσσονται συναρτήσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ευαλωτότητάς τους.
- Η ανάλυση του νομικού πλαισίου παρ' όλα αυτά, οδηγεί στη διαπίστωση ότι σε θεωρητικό επίπεδο υφίσταται μεν πρόβλεψη ειδικών συνθηκών και εγγυήσεων για τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο που εντάσσονται σε ομάδα ευαλωτότητας, σε πρακτικό επίπεδο ωστόσο, τα όσα προβλέπονται στη νομοθεσία χαρακτηρίζονται ως ασαφή και δίχως εξειδίκευση στα άτομα με αναπηρία/ες, και κατ' επέκταση αναποτελεσματικά.
- Πάνω από ένα εκατομμύριο πρόσφυγες και μετανάστες έχουν φτάσει στην ελληνική επικράτεια από την έναρξη της προσφυγικής κρίσης έως και σήμερα, εκ των οποίων, στα τέλη του 2018, στην Ελλάδα παρέμειναν περίπου 71.000. Στο σύστημα μέσω του οποίου εκτιμάται η ευαλωτότητα των προσφύγων διαπιστώνονται κενά, με αποτέλεσμα την έλλειψη αξιόπιστων εθνικών δεδομένων αναφορικά με τον αριθμό των ατόμων με αναπηρία/ες εντός των πληθυσμών αυτών. Στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, απαριθμούν 1.071 άτομα με αναπηρία/ες να διαμένουν στην Ελλάδα, εκ των οποίων 802 ενήλικες και 269 παιδιά. Στην πραγματικότητα ο αριθμός αυτός δύναται να είναι αισθητά μεγαλύτερος. Ο Π.Ο.Υ. υπολογίζει το ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού που φέρει κάποιας μορφής αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση στο 15% επί του συνόλου του πληθυσμού. Στην εκτίμηση αυτή δεν συνυπολογίζονται οι πιθανότητες επίκτητης αναπηρίας στους συγκεκριμένους πληθυσμούς λόγω της σωματικής και ψυχικής τους καταπόνησης. Υπό αυτήν την οπτική, η συχνότητα με την οποία ένα άτομο δύναται να εμφανίσει κάποια αναπηρία, ψυχική διαταραχή ή χρόνια πάθηση, υπολογίζεται υψηλότερη από αυτήν που αναμένεται στον γενικό πληθυσμό, δηλαδή μεγαλύτερη του 15%.
- Αναφορικά με τις υφιστάμενες διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης των προσφύγων και αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες στον ελλαδικό χώρο,

αναδεικνύονται ζητήματα παραβίασης των δικαιωμάτων τους, καθώς και αδυναμία στην καταγραφή της ευαλωτότητάς τους.

- Σε σχέση με τις υλικές συνθήκες υποδομής και τους διαθέσιμους χώρους φιλοξενίας, παρατηρείται έλλειψη προσβασιμότητας σε δομές υποδοχής και φιλοξενίας, ενώ καταγράφονται δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης, καθώς και περιστατικά παράτυπης παραμονής ευάλωτων ατόμων στα Κ.Υ.Τ. των νησιωτικών συμπλεγμάτων.
- Η πρόσβαση της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας στους τομείς της υγείας, της πρόνοιας και της κοινωνικής μέριμνας χαρακτηρίζεται από δυσκολίες. Πιο συγκεκριμένα, υπογραμμίζεται η έλλειψη καταρτισμένου προσωπικού σε ζητήματα διαχείρισης της διττής αυτής ταυτότητας, καταγράφεται υποστελέχωση των δομών και των υπηρεσιών Υγείας, διαπιστώνεται αδυναμία παροχής κατάλληλης φαρμακευτικής αγωγής, καθώς και περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες ψυχικής υγείας. Δυσκολίες εντοπίζονται και στην προσβασιμότητα των προσφύγων και αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες, σε υπηρεσίες πρόνοιας και κοινωνικής φροντίδας.
- Αναφορικά με την ένταξη της εν λόγω πληθυσμιακής ομάδας στα εκπαιδευτικά δρώμενα, αναδεικνύεται η αδυναμία ενημέρωσης των ενδιαφερόμενων για τις απαιτούμενες διαδικασίες ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Ακόμη, στις περιπτώσεις επαφής με τα Κέντρα Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (ΚΕΣΥ) δεν καθίσταται δυνατή η ανταπόκριση των ΚΕΣΥ στην απαιτούμενη διαδικασία αξιολόγησης των μαθησιακών αναγκών των ενδιαφερόμενων, λόγω απουσίας διαγνωστικών εργαλείων ορθώς σταθμισμένων και προσαρμοσμένων στο πολιτισμικό υπόβαθρο των μαθητών/τριών. Ακόμη, καταγράφονται περιστατικά ξενοφοβικών συμπεριφορών σε βάρος προσφυγόπουλων με αναπηρία, με τα πρόσωπα που εκδηλώνουν αυτές τις συμπεριφορές να αφορούν τόσο γονείς, όσο και μαθητές/τριες.
- Στο πλαίσιο πληροφόρησης και ενημέρωσης των προσφύγων και αιτούντων άσυλο με αναπηρία, καταγράφονται περιπτώσεις στις οποίες οι άμεσα ενδιαφερόμενοι αγνοούν τα δικαιώματά τους, τόσο λόγω αδυναμίας παροχής της κατάλληλης καθοδήγησης και ελλιπούς κατάρτισης των εμπλεκόμενων φορέων και επαγγελματιών, όσο και λόγω δυσκολιών που ανακύπτουν κατά την επικοινωνία με τις αντίστοιχες υπηρεσίες.

- Ενώ εντοπίζεται πληθώρα επίσημων οργανώσεων και πιστοποιημένων φορέων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα στον τομέα της προάσπισης των δικαιωμάτων των πληθυσμών με προσφυγικό υπόβαθρο και των ατόμων με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις, όπως αναδείχθηκε, η μόνη οργάνωση με ρητές αναφορές και ενέργειες σε ζητήματα που άπτονται και των δύο ταυτοτήτων, είναι αυτή της Ε.Σ.Α.μεΑ. Στις δράσεις της Συνομοσπονδίας περιλαμβάνονται συναντήσεις με άτομα της πολιτικής επικαιρότητας, με επιρροή σε ζητήματα αναπηρίας και διαχείρισης της προσφυγικής κρίσης, αποστολή αιτημάτων προς τα αρμόδια πρόσωπα, προτάσεις επί του ισχύοντος νομικού πλαισίου και διεκδίκηση των δικαιωμάτων της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας, επιτόπιες έρευνες σε δομές φιλοξενίας προσφύγων, διεξαγωγή σχετικής μελέτης για τις συνθήκες διαβίωσης των πληθυσμών αυτών στη χώρα, οργάνωση και υλοποίηση επιμορφωτικών σεμιναρίων και δράσεων ενημερωτικού χαρακτήρα. Μέσω των ενεργειών αυτών, υποδεικνύονται οι αδυναμίες του ισχύοντος συστήματος, καθιστώντας εντονότερη την ανάγκη, διεπιστημονικής και πολύπλευρης, παρέμβασης προς την πιο αποτελεσματική διαχείριση των ατόμων με πολλαπλές ταυτότητες, όπως αυτές της αναπηρίας εντός των προσφυγικών και μεταναστευτικών πληθυσμών.

7.2. Περιορισμοί της μελέτης

Περιορισμοί αναφαίνονται στις ερευνητικές προσπάθειες, συνεπώς κρίνεται αναγκαία η επισήμανσή τους και στην παρούσα μελέτη. Η εργασία στηρίζεται αποκλειστικά στην ανάλυση θεσμικών κειμένων, πρότερων και κατά κύρια βάση ξενόγλωσσων, ερευνητικών εγχειρημάτων και γραπτών τεκμηρίων, επίσημων φορέων εγχώριας, ευρωπαϊκής και διεθνούς εμβέλειας, απουσία πρόσθετων μεθοδολογικών εργαλείων, όπως συνεντεύξεων, ερωτηματολογίων κ. ά., αποκλείοντας τη συμβολή ποσοτικών δεδομένων που δύναται να οδηγήσουν σε στατιστική σημαντικότητα. Στο πέμπτο κεφάλαιο, ωστόσο, επιχειρείται η αποτίμηση της δράσης της Ε.Σ.Α.μεΑ. με τη χρήση πινάκων, μέσω της παρουσίασης στατιστικών δεδομένων που προκύπτουν από τη σύνθεση στοιχείων αναφορικά με τις αναρτήσεις που αφορούν τους πρόσφυγες με αναπηρία/ες, ανά έτος και ανά περιεχόμενο, το χρονικό διάστημα 2015-2021. Τα στοιχεία αυτά έχουν συλλεχθεί από την επίσημη ιστοσελίδα της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία.

Ακόμη, περιορισμοί ως προς την γενίκευση των αποτελεσμάτων τίθενται από την εστίαση της έρευνας σε μία μόνο ελληνική οργάνωση, καθότι αυτή αναδείχθηκε ως η μοναδική που παρουσιάζει έργο που να αφορά στις ανάγκες και τα δικαιώματα των προσφύγων, μεταναστών και αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις στην Ελλάδα.

7.3. Προτάσεις για διερεύνηση

Οι περιορισμοί της παρούσας μελέτης δύναται να αποτελέσουν αφορμή για μελλοντική διερεύνηση. Ενδεικτικά, για την εκπόνηση αντίστοιχων μελετών προτείνεται η αξιοποίηση μικτής μεθοδολογίας, ποιοτικής και ποσοτικής, καθώς και η αξιοποίηση μεγαλύτερου όγκου δεδομένων, καθότι με αυτόν τον τρόπο διασφαλίζεται ευρύτερο περιθώριο στατιστικής ανάλυσης και συσχετισμού των μεταβλητών, παρέχοντας το έναυσμα για την απάντηση περισσότερων ερευνητικών ερωτημάτων που άπτονται της πρακτικής εφαρμογής των όσων υπαγορεύονται από το νομοθετικό πλαίσιο κάθε κράτους, συναρτήσει της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και της Συνθήκης της Γενεύης. Τέτοια ερωτήματα δύναται να αφορούν στον προσδιορισμό του ποσοστού των ατόμων με προσφυγικό ή μεταναστευτικό υπόβαθρο με αναπηρία/ες που έχουν εγκατασταθεί στις χώρες υποδοχής, σε συσχέτιση με το φύλο τους, την ηλικία, την καταγωγή, το είδος και το έτος της διάγνωσης της αναπηρίας ή/και χρόνιας πάθησής τους, την πρόσβασή τους στα προσφερόμενα πλέγματα στήριξης που σχετίζονται με την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, τις συνθήκες στέγασης, τη νομική συνδρομή, την εκπαίδευση, την ενσωμάτωσή τους στο κοινωνικό σύνολο, την αγορά εργασίας κ. ά. Μέσω των αποτελεσμάτων δύναται η ανάδειξη των σημείων που χρήζουν μεταρρυθμίσεων, εξασφαλίζοντας τις βέλτιστες συνθήκες συμμετοχής του συνόλου των προσφυγικών και μεταναστευτικών πληθυσμών με και χωρίς αναπηρία/ες στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Τέτοιες μεταρρυθμίσεις δύναται να αφορούν στη στήριξη των ατόμων αυτών και των οικογενειών τους, την πιθανή αναδιαμόρφωση των υλικοτεχνικών υποδομών των χώρων φιλοξενίας, την τροποποίηση στα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης των εργαζομένων που έρχονται σε επαφή με άτομα με αναπηρία/ες και προσφυγικό ή μεταναστευτικό υπόβαθρο, με στόχο την αποτελεσματικότερη διαχείριση κάθε τύπου αναπηρίας στο πλαίσιο της αποδοχής και της προάσπισης των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Ακόμη, δυνατή είναι η διερεύνηση των απόψεων των ίδιων των προσφύγων, μεταναστών ή αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες στην Ελλάδα, καθώς και των επαγγελματιών με τους οποίους συνεργάζονται, αναφορικά με τις καταστάσεις που καλούνται να αντιμετωπίζουν καθ' όλη τη διάρκεια των διαδικασιών υποδοχής και ταυτοποίησης, τις συνθήκες πρόσβασης στις παρεχόμενες υπηρεσίες υγείας, νομικής αρωγής, εκπαίδευσης κ. ά. Η συγκριτική μελέτη, σε συνδυασμό με αξιολογήσεις από επίσημους φορείς των προγραμμάτων στήριξης των πληθυσμών αυτών, δύναται, ενδεχομένως, να αναδείξουν θέσεις για τη βελτίωση των υφιστάμενων συνθηκών σε σχέση με καίρια θέματα ανθρωπιστικού ενδιαφέροντος, όπως η αναπηρία, το φύλο, το πολιτισμικό υπόβαθρο.

Τέλος, προτείνεται η διεξαγωγή συγκριτικής μελέτης του τρόπου διαχείρισης της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης σε συνάρτηση με την αναπηρία στην Ελλάδα, με χώρες τόσο εντός, όσο και εκτός Ευρώπης, με στόχο την ανάδειξη κοινών στοιχείων αναφορικά με τη στρατηγική κατεύθυνση των κοινωνικών πολιτικών.

Επίλογος

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας την καθιστά δίοδο προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών, αποτελώντας, αρκετές φορές, ενδιάμεσο σταθμό της πορείας στην υπόλοιπη Ευρώπη. Η φύση και τα αίτια της μετακίνησης των εν λόγω πληθυσμών συνδράμουν στην αύξηση των κινδύνων που ελλοχεύουν για τη διαβίωσή τους, τη σωματική ακεραιότητα και την ψυχική τους υγεία (Berghs, 2015). Σημαντικό ποσοστό των προσφύγων και μεταναστών που φτάνουν στην χώρα, δύναται να παρουσιάζει είτε κάποια εγγενή αναπηρία ή χρόνια πάθηση, είτε κάποια επίκτητη δυσκολία ή/και αναπηρία, όπως οι ψυχικά ορμώμενες διαταραχές, το μετα-τραυματικό στρες και οι κινητικές δυσκολίες (Borsay, 2014). Η σύζευξη των δύο ταυτοτήτων οδηγεί στην υπόθεση ότι το άτομο που τις φέρει καθίσταται περισσότερο ευάλωτο στον διττό αποκλεισμό, ενώ περιορίζεται σε μια μειονότητα με ακόμα στενότερα όρια (Duell-Piening, 2018). Η εστίαση του ερευνητικού ενδιαφέροντος σε πρόσφυγες και μετανάστες με αναπηρία/ες δύναται να χαρακτηριστεί περιορισμένη στα ξενόγλωσσα διεθνή περιοδικά (Rice, 2017) και εξαιρετικά περιορισμένη στα ελληνικά δεδομένα (Καραφούσια, 2018; Καραγιάννη, 2017).

Μέσω της παρούσας μελέτης, επιχειρήθηκε, η προσέγγιση τμήματος των ανεξερευνήτων διαστάσεων της συνθήκης των ατόμων με δύο ταυτότητες που αλληλεπιδρούν και συνεξαρτώνται: αυτές της πολιτισμικής ετερότητας και της αναπηρίας, αποσκοπώντας στη διατύπωση απαντήσεων σε ερωτήματα σχετικά με τα δικαιώματα, τη θέση και την αντιμετώπιση των προσφυγικών και μεταναστευτικών πληθυσμών με αναπηρία εντός της σύγχρονης, εγχώριας και μη, κοινωνίας. Κατά τη διερεύνηση διαπιστώθηκε η έλλειψη δεδομένων σε σχέση με τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις στη χώρα υποδοχής τους. Ακόμη, υποδεικνύονται οι αδυναμίες του ισχύοντος συστήματος, καθιστώντας εντονότερη την ανάγκη, διεπιστημονικής και πολύπλευρης, παρέμβασης προς την πιο αποτελεσματική διαχείριση των ατόμων με πολλαπλές ταυτότητες, όπως αυτές της αναπηρίας εντός των προσφυγικών και μεταναστευτικών πληθυσμών.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσσες αναφορές

- Access to services for migrants with disabilities* (2018a). <https://amidproject.eu/el/about>
- Access to services for migrants with disabilities* (2018b). <https://amidproject.eu/el/tool>
- Barnes, C., Oliver, M. & Barton, L. (2014). Εισαγωγή. Στο C., Barnes, M., Oliver, L., Barton & Γ., Καραγιάννη (Επιμ.), *Οι σπουδές για την αναπηρία σήμερα* (σσ. 39-67). Επίκεντρο.
- Bora, Z. M. (2010). *Η Εκπαίδευση των Ανήλικων και Ασυνόδευτων Ανήλικων Προσφύγων στην Ελλάδα* (Μεταπτυχιακή εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. <http://ikee.lib.auth.gr/record/126520/files/GRI-2011-6676.pdf>
- Borsay, A. (2014). Ιστορία, Εξουσία και Ταυτότητα. Στο C., Barnes, M., Oliver, L., Barton & Γ., Καραγιάννη (Επιμ.), *Οι σπουδές για την αναπηρία σήμερα*. Επίκεντρο.
- Bryman, A. (2017). *Μέθοδοι Κοινωνικής Έρευνας*. Gutenberg.
- Γιατροί χωρίς Σύνορα (2017). *Κατάσταση έκτακτης ανάγκης για την ψυχική υγεία στη Σάμο και τη Λέσβο: Γιατί ο εγκλωβισμός των αιτούντων άσυλο στα ελληνικά νησιά πρέπει να σταματήσει*. https://msf.gr/sites/default/files/new_report_2017_final_gr_lowresspeads.pdf
- Γκούφα, Α., Γούναρη, Μ.Ε., Λογάρας, Δ., Μπαρμπαλιά, Ε., Νικολαΐδης, Ε., Πανάνος, Α., Παπαχριστόπουλος, Ν., Σκορδίλης, Α., Σούλης, Σ.Γ., Χατζηπέτρου, Α. & Χριστοφή, Μ. (2014). *Σχεδιασμός πολιτικής σε θέματα αναπηρίας: εγχειρίδιο εκπαιδευόμενου*. Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.με.Α). <http://repository.edulll.gr/1605>
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2011). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Μεταίχμιο.
- Council of Europe (2018). *Έκθεση της Επιτροπής για τα δικαιώματα του ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης μετά την επίσκεψή της στην Ελλάδα από 25 έως 28 Ιουνίου 2018*. <https://rm.coe.int/-dunja-mijatovic-25-29-2018/16809024f7>
- Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (2018). <https://greece.iom.int/>
- Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2017). *Οι συνθήκες στα στρατόπεδα προσφύγων: Το παράδειγμα του Σχιστού*. https://ddp.gr/wp-content/uploads/2017/02/Report_Schisto.pdf
- Escoplan Εταιρεία Οικονομικών και Αναπτυξιακών Μελετών ΕΠΕ (2008). *Δια βίου μάθηση και αναπηρία*. ΕΚΤ. http://reader.ekt.gr/bookReader/show/index.php?lib=EDULLL&item=1054&bitstream=1054_01#page/1/mode/2up
- Ε.Σ.Α.με.Α. (2017a). <https://www.esamea.gr/about-us/mission>
- Ε.Σ.Α.με.Α. (2017b). <https://www.esamea.gr/about-us/our-work>

- E.Σ.Α.μεΑ. (2018). <https://www.esamea.gr/projects-tenders/international-projects/4062-sxediazontas-mazi-endynamonontas-tous-prosfyges-me-anapiria>
- E.Σ.Α.μεΑ. (2019). *Προσφυγική κρίση και αναπηρία: Πολιτικές προστασίας και μέτρα για την άρση των διπλών εμποδίων και διακρίσεων*. Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία. <https://www.esamea.gr/publications/books-studies/4989-prosfygiki-krisi-kai-anapiria>
- European Commission against Racism and Intolerance (2015). *Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας*. <https://www.synigoros.gr/resources/grc-cbc-v-2015-001-grcb.pdf>
- Greek Council for Refugees (2017). *Κοινή αναφορά 25 Οργανώσεων για περιστατικά παραβίασης δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο*. <https://www.gcr.gr/el/news/press-releases-announcements/item/689-koini-anafora-25-organoseon-gia-peristatika-paraviasis-dikaiomaton-ton-aitounton-asylo>
- Greek Council for Refugees (2018a). *Νομική συνδρομή για τους μετανάστες, τους αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες στην Ελλάδα: Προκλήσεις και εμπόδια*. <https://www.gcr.gr/el/component/k2/item/791-nomiki-syndromi-gia-tous-metanastes-tous-aitoyntes-asylo-kai-tous-prosfyges-stin-ellada-prokliseis-kai-empodia>
- Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (1998). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευση τους. Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Ελληνικά Γράμματα.
- International Rescue Committee (2018). *Απροστάτευτοι, αβοήθητοι, απελπισμένοι: Συστάσεις για την βελτίωση της ψυχικής υγείας των αιτούντων άσυλο στη Λέσβο*. <https://www.rescue-uk.org/sites/default/files/document/1793/aprostateytoioivoithitoiapelpismenoi.pdf>
- Καραγιάννη, Γ. (2017). *Η αναπηρία στην Ελλάδα της κρίσης*. Gutenberg.
- Καραγιάννη, Γ. (2014). *Σπουδές για την Αναπηρία και Παιδαγωγική της Ένταξης (Πρόλογος)*. Στο C., Barnes, M., Oliver, L., Barton & Π., Καραγιάννη (Επιμ.), *Οι σπουδές για την αναπηρία σήμερα*. Επίκεντρο.
- Καραφούσια, Ι. (2018). *Πρόσφυγες με αναπηρία: Η περίπτωση της ΕΣΑμεΑ (Μεταπτυχιακή εργασία)*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. <http://ikee.lib.auth.gr/record/303967?ln=el>
- Κοτζαμάνης, Β., Καρκούλη, Α. (2016). *Οι μεταναστευτικές εισροές στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία: ένταση και βασικά χαρακτηριστικά των παρατύπως εισερχόμενων ως και των αιτούντων άσυλο*. *Δημογραφικά Νέα*, 26. http://www.demography-lab.prd.uth.gr/Demonews/DEMONEWS_26.pdf
- Κυριαζή, Ν. (1999). *Η Κοινωνιολογική Έρευνα Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών*. Ελληνικά Γράμματα.

- Λεοντίδου, Λ. (2001). Κοινωνικά δίκτυα και ροές στον αστικό χώρο: οι λαϊκές γειτονιές της Αθήνας, 1950-1970. Στο Λάββας, Γ., Μαρμαράς, Μ., Τσιλένης, Σ. & Χαστάογλου, Β. (επιμ.) *Η πόλη στο καλειδοσκόπιο: Κείμενα για την Ιστορία της Πόλης και της Πολεοδομίας* (σσ.347-374). Σύγχρονα Θέματα.
- Μπονίδης, Κ. (2013). Η ανάλυση περιεχομένου ως μεικτή ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση ανάλυσης κειμένων. Στο Μ. Πουρκός, (επιμ.) *Δυνατότητες και όρια της μείξης των μεθοδολογιών στην κοινωνική, ψυχολογική και εκπαιδευτική έρευνα: επιστημολογικά και μεθοδολογικά ζητήματα των προοπτικών διεύρυνσης του ερευνητικού σχεδιασμού*. Ίων.
- Νόμος 2430/1996, άρθρο 2, παρ. 2, Καθιέρωση της 3ης Δεκεμβρίου ως ημέρα ατόμων με ειδικές ανάγκες - θέσπιση του θεσμού της Κάρτας αναπηρίας και άλλες διατάξεις, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 156/Α/10.7.1996).
- Νόμος 4074/2012, άρθρο 11, παρ. 1, Καταστάσεις κινδύνου και έκτακτων ανθρωπιστικών αναγκών, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 88/Α/11.04.2012).
- Νόμος 4074/2012, άρθρο 18, παρ. 1, Ελευθερία διακίνησης και ιθαγένεια, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 88/Α/11.04.2012).
- Νόμος 4368/2016, άρθρο 33, παρ. 1, Μέτρα για την επιτάχυνση του κυβερνητικού έργου και άλλες διατάξεις, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 21/Α/21.2.2016).
- Νόμος 4375/2016, άρθρο 9, παρ. 1, Οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφυγών, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας», Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 51/Α/3.4.2016).
- Νόμος 4375/2016, άρθρο 34, παρ. κε, Οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφυγών, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας», Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 51/Α/3.4.2016).
- Νόμος 4540/2018, άρθρο 9, παρ. δ, Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή

- προστασία, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 91/Α/22.05.2018).
- Νόμος 4540/2018, άρθρο 9, παρ. ιβ, Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 91/Α/22.05.2018).
- Νόμος 4540/2018, άρθρο 10, παρ. 1, Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 91/Α/22.05.2018).
- Νόμος 4540/2018, άρθρο 18, παρ. γ, Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 91/Α/22.05.2018).
- Νόμος 4540/2018, άρθρο 19, παρ. 5, Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 91/Α/22.05.2018).
- Νόμος 4540/2018, άρθρο 20, παρ. 1, Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 91/Α/22.05.2018).
- Ξενάκη, Α. (2010). *Απόψεις των μαθητών για την Αναπηρία - Μια προσέγγιση με βάση τις αρχές του κοινωνικού μοντέλου της αναπηρίας* (Μεταπτυχιακή Εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. <http://ikee.lib.auth.gr/record/125398/files/GRI-2011-6030.pdf>
- Οικονομική & Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (2017). <https://www.oke.gr/el>
- Οργανισμός Προνοιακών Επιδομάτων & Κοινωνικής Αλληλεγγύης (2018). *Άτομα με αναπηρία: Παροχές*. <https://opeka.gr/atoma-me-anapiria/atoma-me-anapiria-paroches/>

- Σακαλάκη, Μ. (2001). Η ανάλυση περιεχομένου. Στο Παπαστάμου Σ. (επίμ.). *Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία: Επιστημονικοί προβληματισμοί και μεθοδολογικές κατευθύνσεις* (σσ. 477-493). Ελληνικά Γράμματα.
- Συνήγορος του Πολίτη - Ανεξάρτητη Αρχή: Δικαιώματα του ανθρώπου (2017a). <https://www.synigoros.gr/?i=foreigner.el.politikoι-prosfyges>
- Συνήγορος του Πολίτη (2017b). *Η πρόκληση των μεταναστευτικών ροών και της προστασίας των προσφύγων: Ζητήματα διοικητικής διαχείρισης και δικαιωμάτων*. Εθνικό τυπογραφείο.
- Τσιάκαλος, Γ. (1999). *Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός: Εκπαιδευτική Πολιτική στην Ευρώπη*. Ελληνικά Γράμματα.
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2016). <https://migration.gov.gr/gas/diadikasia-asyloy/sychnes-erotiseis/>
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2019). <https://migration.gov.gr/nomothesia-1-2/nomothesia-ypiresia-ypodochis-kai-taytopoiisis/>
- Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη (2014). http://www.mopocp.gov.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=5055&Itemid=466&lang=

Ξενόγλωσσες αναφορές

- Argy, D., Jacobs, L. C, Razavieh, A., & Sorensen, C. (2010). *Introduction to Research in Education* (8th ed). Wadsworth.
- Atkinson, P., & Coffey, A. (2011). *Analysing documentary realities*. In: Silverman, David ed. *Qualitative Research*. Sage Publications.
- Barnett, M. & Duvall, R. (2005). Power in International Politics. *International Organization*, 59(1), 39-75.
- Beckett, A. E. (2006). *Citizenship and vulnerability: Disability issues of social and political engagement*. Palgrave Macmillan.
- Berelson, B. (1952). *Content analysis in communication research*. Hafner.
- Berghs, M. (2015). Disability and displacement in times of conflict: Rethinking migration, flows and boundaries. *Disability and the Global South*, 1(2), 442-459.
- Boucher, F. & Gördemann, J. (2020). The European Union and the Global Compacts on Refugees and Migration: A Philosophical Critique, *Interventions* 23(2), 227-249. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1369801X.2020.1854108>
- Castles, S., Loughna, S. & Crawley, H. (2003). *States of Conflict: the causes of forced migration to the EU*. IPPR.
- Cherubini, F. (2015). *Asylum Law in the European Union*. Routledge.

- Chimni, B. S. (2009). The Birth of a 'Discipline': From Refugee to Forced Migration Studies. *Journal of Refugee Studies*, 22(1), 11-29.
- Coffey, G.J., Kaplan, I., Sampson, R.C. & Montagna Tucci, M. (2010). The Meaning and Mental Health Consequences of Long-term Immigration Detention for People Seeking Asylum. *Social Science and Medicine*, 70, 2070-2079.
- Committee on the Rights of Persons with Disabilities (2015). *Concluding observations on the initial report of the European Union*. <https://digitallibrary.un.org/record/1323503>
- Crock, M. (2006). *Seeking Asylum Alone: A Study of Australian Law, Policy and Practice Regarding Unaccompanied and Separated Children*. Themis Press.
- Crock, M. & Berg, L. (2011). *Immigration, Refugees and Forced Migration*. Federation Press.
- Crock, M., McCallum, R. & Ernst, C. (2011). Where disability and displacement intersect asylum seekers with disabilities. *International Journal of Refugee Law*, 24, 735-764. <https://academic.oup.com/ijrl/article/24/4/735/1568366>
- Dawson, C. (2007). *A Practical Guide to Research Methods: A User-Friendly Manual for Mastering Research Techniques and Projects*. How To Books.
- Duell-Piening, P. (2018). Refugee resettlement and the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. *Disability & Society*, 33(5), 661-684.
- European Council on Refugees and Exiles (ECRE) (2017). *The concept of vulnerability in European asylum procedures*. Asylum Information Database (AIDA). https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2020/11/aida_vulnerability_in_asylum_procedures.pdf
- Ferri, D. (2017). The Role of the European Union in Protecting the Rights of Asylum Seekers with Disabilities. In: *Europe of Migrations: Policies, Legal Issues and Experiences*. EUT Edizioni Università di Trieste, 89-106.
- Fleay, C. & Briskman, L. (2013). Hidden Men: Bearing Witness to Mandatory Detention in Australia. *Refugee Survey Quarterly*, 32(3), 112-129.
- Fraenkel, J. & Wallen, N. (2009). *How to Design and Evaluate Research in Education*. McGraw-Hill Companies.
- Greek Council for Refugees (2018b). *Borderlines of Despair: First-line reception of asylum seekers at the Greek borders*. <https://socialchangeinitiative.com/borderlines-of-despair-first-line-reception-of-asylum-seekers-at-the-greek-borders>
- Harris, J. (2003). 'All Doors are Closed to Us': A social model analysis of the experiences of disabled refugees and asylum seekers in Britain. *Disability & Society*, 18(4), 395-410.
- Harris-Rimmer, S. & Natalier, K. (2009). *Migration health requirement locks out kids*. <https://www.onlineopinion.com.au/view.asp?article=9635>
- Hyndman, J. (2011) A Refugee Camp Conundrum: Geopolitics, Liberal Democracy, and Protracted Refugee Situations. *Refugee*, 28(2), 7-15.

- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction to its Methodology* (2nd ed.). Thousand Oaks. Sage.
- Legal Centre Lesvos (2019). <https://legalcentresvos.org/>
- Mirza, M. (2011a). Disability and cross-border mobility: comparing resettlement experiences of Cambodian and Somali refugees with disabilities. *Disability & Society*, 26(5), 537-551.
- Mirza, M. (2011b). Disability and Humanitarianism in Refugee Camps: the case for a traveling supranational disability praxis. *Third World Quarterly*, 32(8), 1527-1536.
- Mortensen, A., Latimer, S. & Yusuf, I. (2014). Cultural case workers in child disability services: An evidence-based model of cultural responsiveness for refugee families. *Kotuitui: New Zealand Journal of Social Sciences Online*, 9(2), 50-59.
- Oxfam (2019). *Vulnerable and abandoned: How the Greek reception system is failing to protect the most vulnerable people seeking asylum*. <https://policy-practice.oxfam.org/resources/vulnerable-and-abandoned-how-the-greek-reception-system-is-failing-to-protect-t-620608/>
- Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., ..., & Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ: Research Methods and Reporting*.
- Parsons, T. (1951). *The Social System*. Free Press.
- Pisani, M. (2011). There's an elephant in the room and she's 'rejected' and black: observations on rejected female asylum seekers from sub-Saharan Africa in Malta. *Open Citizenship*, 2(1), 24-46.
- Pisani, M. & Grech, S. (2015). Disability and forced migration: Critical Intersectionalities. *Disability in the Global South*, 1(2), 421-441.
- Pittaway, E., Muli, C. & Shteir, S. (2011). 'I Have a Voice - Hear Me!' Findings of an Australian Study Examining the Resettlement and Integration Experience of Refugees and Migrants from the Horn of Africa in Australia. *Refuge: Canada's periodical on refugees*, 26(2), 133-146.
- Quinn, N. (2014). Participatory action research with asylum seekers and refugees experiencing stigma and discrimination: the experience from Scotland. *Disability & Society*, 29(1), 58-70.
- Rees, S., Silove, D., Phillips, J. & Steel, Z. (2010). Asylum-seekers and Psychiatric Injury. *Precedent*, 99, 14-19.
- Rice, J. (2017). Advocacy for refugee children with disabilities. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 59(7), 660-669.
- Roberts, K. (2000). Lost in the system? Disabled refugees and asylum seekers in Britain. *Disability & Society*, 15(6), 943-948.

- Roberts, K. & Harris, J. (2002). *Disabled People in Refugee and Asylum-Seeking Communities in Britain*. The Policy Press and the Joseph Rowntree Foundation.
- Rooney, B., & Evans, A. (2019). *Methods in psychological research* (Fourth ed.). SAGE Publications. Inc.
- Scott, J. (1996). Software Review: A Toolkit for Social Network Analysis. *Acta Sociologica*, 39(2), 211-216.
- Soldatic, K. & Fiske, L. (2009). Bodies Locked Up: Intersections of Disability and Race in Australia's Immigration System. *Disability & Society*, 24(3), 289-301.
- Soldatic, K., & Grech, S. (2014). Transnationalising Disability Studies: Rights, Justice and Impairment. *Disability Studies Quarterly*, 34(2).
- Soldatic, K., Somers, K., Buckley, A. & Fleay, C. (2015). 'Nowhere to be found': disabled refugees and asylum seekers within the Australian resettlement landscape. *Disability and the Global South*, 1(2), 501-522.
- Straimer, C. (2011). Between protection and assistance: is there refuge for asylum seekers with disabilities in Europe?. *Disability & Society*, 26(5), 537-551.
- Thomas, C. (2007). *Sociologies of disability and illness: Contested ideas in disability studies and medical sociology*. Palgrave Macmillan.
- Thomas, C. (2014). *Routledge International Handbook of Diversity Studies*. Taylor & Francis Group.
<https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781315747224/routledge-international-handbook-diversity-studies-steven-vertovec?refId=7e346eb1-5f64-4301-99fd-1fd594ac5719&context=ubx>
- UN High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2006). *The Refugee Convention as a rights blueprint for persons in need of international protection*.
<https://www.refworld.org/docid/4ff15cd52.html>
- UNHCR: Operational data portal - Refugee situations (2021).
<https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>
- UNHCR, UNFPA & WRC (2016). *Initial assessment report: protection risks and responses for women and girls in the european refugee and migrant crisis Greece and the former Yugoslav Republic of Macedonia*. <https://www.unhcr.org/569f8f419.pdf>
- United Nations (2006). *Department of Economic and Social Affairs Disability*.
<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>
- Van Hear, N. (2011). Diasporas, recovery and development in conflict-ridden societies. In T. Faist., M. Fauser and P. Kivisto (eds), *The Migration-Development-Nexus: A Transnational Perspective*. Palgrave Macmillan.

- Vardakastanis, Y. (2018). *Planning Together: Empowering Refugees with Disabilities National Confederation of Disabled People (NCDP)*. Ε.Σ.Α.μΕΑ.
- Ward, K., Amas, N. & Lagnado, J. (2008). *Supporting Disabled Refugees and Asylum Seekers: Opportunities for New Approaches*. Metropolitan Support Trust.
- World Health Organization & The World Bank. (2011). *World report on disability*. Malta: WHO Library Cataloguing in Publication Data.
https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf
- Yeo, R. (2017). The deprivation experienced by disabled asylum seekers in the United Kingdom: symptoms, causes, and possible solutions. *Disability & Society*, 32(5), 657-677.
- Zetter, R. (2007). More Labels, Fewer Refugees: Remaking the Refugee Label in an Era of Globalization. *Journal of Refugee Studies*, 20(2), 172-192.

Παράρτημα

Πρόσβαση στο εργαλείο αξιολόγησης αναγκών αιτούντων άσυλο με αναπηρία/ες ή/και χρόνιες παθήσεις <https://amidproject.eu/el/tool>